

NOVOŠTI HUBOČIJA

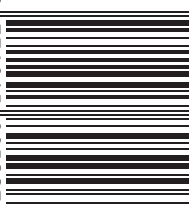
#1267

Samostalni
srpski
tjednik

Petak 29. 3. 2024.
Cijena: 1.33€

9 771845 895007

132024

ISSN 1845-8955

U mreži Agende

Analiza procurenih mailova u kojima su aktivisti, političari i grupacije iz mreže Agenda Europe razrađivali strategije o zabrani ili otežavanju pobačaja i podrivanju prava gej osoba pokazuje kako je ta mreža, nastala pod utjecajem američkih ultra-konzervativaca i ruskih oligarha, izlobirala stajalište Hrvatske u UN-u str. 6-8.

Bez žena nema promjene

Kampanjom opet dominiraju muškarci, stranke sa zamjetnijim brojem nositeljica lista su iznimka, kao i one čiji programi sadrže teme važne za dostizanje rodne jednakosti

NEDOSTAJU nam sustavna podrška i poticaji za stvarnu participaciju žena u političkom životu. A da bi se to dogodilo, treba izaći iz patrijarhalnih okvira, govori NATAŠA VAJAGIĆ, aktivistkinja Centra za građanske inicijative Poreč i voditeljica projekta Seksizam naš svagdašnji, komentirajući aktualnu predizbornu kampanju kojom gotovo u svim segmentima dominiraju muškarci. Dvojac PLENKOVIĆ – MILANOVIĆ međusobnim prepucavanjima zaposleo je dobar dio medijskog prostora, većina stranaka u izbornim programima u pravilu prešućuje specifičnu rodnu problematiku ili nam se obraća kao inkubatoricama nacije, a vrhovima lista, makar kada su u pitanju opcije koje imaju najveće izgleda za sastavljanje buduće vlade, ponovno caruju političari. Koalicija Rijeke pravde predvođena SDP-om predstavila je svega tri nositeljice lista, a HDZ nijednu, što Vajagić opisuje kao 'simptom duboko ukorijenjenih patrijarhalnih struktura unutar većine političkih stranaka'.

— Radi se o sustavnoj marginalizaciji žena u politici i nedostatku prave volje da se ta neravnoteža ispravi – govori ona.

Pritom aktualni premijer ne želi čuti za kritiku, pa je na očiglednu rodnu neravnotežu u svojim redovima uzvratio statistikom. 'Za razliku od oporbenih stranaka, HDZ danas u Hrvatskom saboru ima 19 zastupnica. HDZ u Klubu u Saboru ima zastupnica koliko sve nezavisne zastupnice, SDP, Socijaldemokrati, Most i Domovinski pokret zajedno', odgovorio je Plenković kritičarima, prešutjevši da je HDZ na prošlim parlamentarnim izborima bio rekorder po neispunjavanju tzv. ženske kvote jer je nije zadovoljio ni u jednoj od 11 izbornih jedinica.

RADA BORIĆ, predsjednica Povjerenstva za ravnopravnost spolova Grada Zagreba, bivša saborska zastupnica i kandidatkinja na listi stranke Možemo! za aktualne izbore, kaže da HDZ, kao i druge stranke desnog spektra, rodnu jednakost vidi kao prijetnju patrijarhalnom poretku i da je Plenković spominje tek po potrebi, ne bi li bio 'na liniji EU-a'.

— Svjedočili smo da vladajući prava žena u paketu vezuju uz Lex AP, dok se ista ta prava dnevno urušavaju. Za HDZ žene 'padaju u zaborav' pred izbore, pa ne čudi da nema niti jedne nositeljice njihovih lista. Pravdaju se da će žena biti u Saboru, a tamo u pravilu dospiju kao zamjene, odnosno kada muškarci preuzmu izvršnu vlast. No i tada, nažalost, samo poslušno provode politiku vrha stranke ili premijera i tako ostaju čuvarice patrijarhata. Bilo je to vidljivo i na posljednjim sjednicama Sabora kada su zastupnice HDZ-a bile iskorištene za napade na žene iz opozicije – govori Borić za Novosti.

Posljednjih 20 godina, odnosno od donošenja prve verzije Zakona o ravnopravnosti spolova, stranačka vodstva dužna su poticati uključivanje žena u svoje strukture, s ciljem raspolaganja makar relativno rodno uravnoteženim kadrom na izborima. Naknadnim izmjenama toga akta i Zakona o izborima zastupnika u Hrvatski sabor iz 2015. propisano je i da će liste na kojima nije zastupljeno najmanje 40 posto pripadnika svakog spola biti kažnjene novčanim iznosima koji sežu od 50 do 20 hiljada nekadašnjih kuna. Međutim, analize koje provodi Ured pravobraniteljice za ravnopravnost spolova pokazuju da se ti propisi u praksi provode otežano, parcijalno i nedosljedno. Na prethodnim parlamentarnim izborima propisana kvota nije bila ispoštovana na 20 posto lista, a na kraju posljednjeg, desetog saziva Sabora zastupljenost žena iznosila je nešto više od 33 posto. Za to vrijeme njihovi muški kolege zasjeli su

u upravljačke strukture, na čelna mjesta u ministarstvima i na druge pozicije moći, a sva je prilika da ćemo sličan skor imati i nakon predstojeće ture izbora. Nataša Vajagić zbog toga smatra da postojeća pravila koja podrazumijevaju kvote 'neadekvatno adresiraju problem rodne neravnoteže u politici'.

— Često su imena žena na listi *pro forma*, dok su stvarne prilike za izražavanje mišljenja i donošenje odluka rezervirane za muškarce. Treba implementirati konkretne politike koje će osigurati stvarnu ravnopravnost u političkom procesu i sustavnu podršku za politički razvoj žena, s naglaskom da one svoj glas moraju imati u svim sektorima, a ne samo onima tradicionalno rezerviranim za njih, npr. u obrazovanju i kulturi – ističe Vajagić.

Rada Borić s druge strane smatra da se ravnopravnost neće dogoditi sama po sebi pa su u takvom kontekstu postojeća pravila nužna. — Dakako, kvote su tek preduvjet da žene budu na listama, ali je do stranaka da ih podržavaju i urede da one ravnomojerno s muškarcima dijele liste, a ne da budu na njihovom začelju. Znamo da se u prijašnjim ciklusima većina stranaka formalno držala kvota, kada ne bi imali žene na listama slušale smo posve neprimjerena objašnjenja, a neki su radije plaćali kazne. Nažalost, ukoliko nije stvaran interes da na listama bude žena, i kada osvoje koje mjesto, po njima one su tu samo da provode stranačku politiku, bez zagovora politika rodne jednakosti – veli Borić.

Na nižoj razini, onoj glasačkoj, situacija se čini još poraznijom. Većina dosad objavljive

nih programa ženama se ne obraća ili ih pak tretira kao nositeljice demografske obnove, obećavajući nam, poput HDZ-a, veće roditeljske naknade i mirovinski staž po svakom novorođenom djetetu.

— Jasno je da se HDZ neće baviti temama važnima za žene jer bi inače trebali reći da li će i dalje stajati iza Istanbulske konvencije, pošto im mogući postizborni partneri prijete deratifikacijom iste. Drugi s desnice snažno zastupaju stavove po kojima žene ne bi trebale imati pravo na izbor oko prekida trudnoće i to će promovirati i u kampanji – podsjeća Borić.

Nataša Vajagić ističe kako nedostatak tema važnih za dostizanje rodne jednakosti u većini predizbornih programa ukazuje na duboke strukturalne probleme u društvu.

— To rezultira i manjkom perspektive i reprezentacije ženskih interesa u političkim odlukama i politikama. Nadalje, politički subjekti nedovoljno su osviješteni o potrebama i perspektivama žena; prečesto se politička agenda fokusira na teme koje su tradicionalno smatrane 'muškima' i to također ukazuje na potrebu promjene paradigme u politici kako bi se adekvatno adresirale sve dimenzije društvenih problema, uključujući i one koji su specifični za žene – kaže ona i dodaje da se Možemo! ističe kao stranka koja 'ne samo da promovira ravnopravnost, već je i aktivno implementira kroz svoje politike i etičke standarde'.

Možemo! je pritom jedina stranka koja je istaknula kandidatkinju, SANDRU BENČIĆ, za premijerku, a na vrhu njihovih lista i u ovom izbornom ciklus dominiraju žene. Zbog toga što na listi za Gradsko vijeće Osijeka nisu imali dovoljan broj muškaraca, ta se stranka nakon prošlih lokalnih izbora našla na udaru DORH-a, koji je protiv njih podnio optužni prijedlog zbog kršenja odredbi Zakona o ravnopravnosti spolova. Zahvaljujući presudi osječkog Prekršajnog suda, kaznu od 40.000 kuna naposljetku ipak nisu morali platiti. U aktualnom izbornom programu zalažu se za rodnu ravnopravnost kroz uvođenje besplatne skrbi za reproduktivno zdravlje žena, podršku žrtvama nasilja, smanjenje rodnog jaza u pogledu napredovanja i zapošljavanja te rasterećenje žena skrbi za djecu i starije. Na sličnom tragu vjerojatno će biti programi SDP-a i Radničke fronte, koji do završetka ovog teksta nisu javno objavljeni. Kada se podvuče crta, u kampanji, mimo one koju vode spomenute stranke, neće biti govora o pravima žena, ni manjina, nacionalnih ili seksualnih, već o njihovom dokidanju, kaže Rada Borić.

— I inače, govor o programima, stvarnim prijedlozima i načinima kako da se Hrvatska učini boljim mjestom mogao bi pasti u drugi plan zbog prepucavanja dvojice muškaraca (Milanovića i Plenkovića, op. a.). I to onih koji ne biraju riječi i koji svojim govorom i ponašanjem legitimiraju seksizam, posebno u obraćanju novinarkama ili političarkama. Nadam se da će ih žene kazniti na izborima, jer žene razumiju da ih se podcjenjuje – dodaje.

— S druge strane, vidljivo je da postoje političarke koje razumiju da su žene pokretači promjena, da znaju rješenja ne samo za 'ženske teme'. Uostalom, takve teme su i borba za svima dostupan i učinkovit zdravstveni sustav, za građanski odgoj, bolje mirovine ili nužnu zelenu transformaciju – zaključuje Borić. ■

Imaju kandidatkinju za premijerku i osam nositeljica lista – Možemo! (Foto: Željko Hladika/PIXSELL)

IMPRESSUM

Godina xxv / Zagreb | petak, 29/03/2024

NOVOSTI #1267

Samostalni srpski tjednik

IZDAVAČ
Srpsko narodno vijeće

ZA IZDAVAČA
Milorad Pupovac

GLAVNA UREDNICA
Andrea Radak

ZAMJENIK GLAVNE UREDNICE
Tihomir Ponoš

IZVRŠNI UREDNICI
Goran Borković (Portal

Novosti), Petar Glodić,

Lujko Parežanin (Kultura)

REDAKTORICE
Ana Grbac,

Darija Mažuran-Bučević

KOLUMNISTI
Boris Dežulović,

Viktor Ivančić, Sinan

Gudžević, Boris Rašeta

REDAKCIJA
Paulina Arbutina, Jerko

Bakotin (urednik Internacionale), Dragana Bošnjak,

Milan Cimeša, Zoran

Daskalović, Ivica Đikić,

Tena Erceg, Dragan

Grozđanić, Mirna Jasić Gašić,

Nenad Jovanović, Vladimir

Jurišić, Anja Kožul, Igor

Lasić, Branimira Lazarin,

Bojan Munjin, Tamara

Opačić, Ivana Perić, Boris

Postnikov, Srećko Pulig,

Hrvoje Šimičević i Nataša

Škaričić

TAJNICA REDAKCIJE
Irena Bosnić

FOTOGRAF
Sandro Lendler

GRAFIČKI UREDNICI
Ivica Družak,

Darko Matošević

DIZAJN
Parabureau / Igor

Stanišević & Damir Bralić,

Nikola Đurek

ILUSTRACIJA NASLOVNICE
Luka Duplančić

ŠTAMPA Tiskara 'Zagreb',

Zagreb

TIRAŽA 6000

Novosti su financirane

sredstvima Savjeta za

nacionalne manjine Vlade

Republike Hrvatske i

sredstvima Ureda za

ljudska prava i prava

nacionalnih manjina Vlade

Republike Hrvatske.

REDAKCIJA
Gajeva 7, 10 000 Zagreb

T/F 01/4811 198, 4811 281

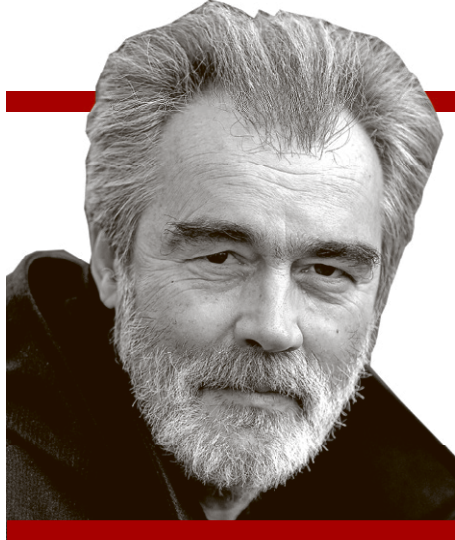
info@portalnovosti.com

www.portalnovosti.com

UVREDE
& PODMETANJA

Mačak u sreći

PIŠE Viktor Ivančić

Prihvatimo li vladajuću optiku po kojoj se hrvatsko političko polje oštro dijeli na 'snage reda' i 'snage nereda', paradoks leži u tome da se destrukcija društva i države obavlja u ambijentu reda. Dva primjera s početka predizborne kampanje sadrže gotovo sve zbog čega je nužno HDZ ukloniti s vlasti

POKAŽE li se da su ona dva metka pronađena u automobilu IVANA TURUDIĆA doista bila ispućana prije mjesec dana – a izgleda da istraga ozbiljno upućuje na takvu mogućnost – pa ih je vladajuća klika danas iskoristila za ozloglašavanje ZORANA MILANOVIĆA i opozicije, podmećući ih kao 'dokaz' da dotični inspiriraju teroriste i atentatore, ne bi li u tome manevru trebalo prepoznati karakterističan 'rukopis' mafije?

Već sad, kad o porijeklu tog olova službeno ne znamo ništa, ali zdrav razum nalaže oprez pred vjerojatnom manipulacijom, jasno je da su pripadnici vladajuće klike, na čelu s ANDREJOM PLENKOVIĆEM, sebi uzeli pravo da proglašavaju krivca ne čekajući policijske nalaze. Ta inverzija – da presuda ne proizlazi iz prikupljenih dokaza, nego su 'dokazi' posljedica unaprijed donesene presude – upućuje na više nego opravdanu sumnju: kad god se to desilo, netko je pucao u Turudićev Audi da bi pogodio Zorana Milanovića. Za nevolju, dva metka se zasad ne čine dovoljnima.

'Govor mržnje koji sije najprije Zoran Milanović u hrvatskom političkom prostoru najčešće dovodi do prevodenja tih poruka na različitim nivoima – neki pucaju, neki viču, dobacuju i vrijeđaju', izjavio je Plenković još dok je policija obavljala očevid. Ministar obnove BRANKO BAČIĆ iskopana je zrna odmah doveo u vezu 's današnjim ozračjem političkog kaosa, verbalne destrukcije, strašne difamacije i uvreda, čije su žrtve dužnosnici Hrvatske demokratske zajednice', implicirajući da hadezeovskoj vojsci pripada i budući državni tužilac. Zastupnik HRVOJE ZEKANOVIĆ kategorično tvrdi da je incident rezultat 'mržnje koju već mjesecima prema Turudiću sipaju oporbeni političari', među kojima 'prednjači predsjednik države Zoran Milanović', a zatim zakucava: 'To je država kakvu nam oni spremaju. Hrvatska u kojoj nitko neće biti siguran.'

Tako to radi vladajuća klika: podmeće i konstruira 'dokaze' da njeni kritičari potiču teror i nasilje, siju kaos i ugrožavaju fizičku sigurnost hrvatskih građana. Radi jačeg umjetničkog dojma, budućem državnom tužitelju već je dodijeljena tjelesna straža, skupa s blindiranom limuzinom. To je bez dvojbe *modus operandi* mafije – proziran do mjere da je prosječnoj mašti lako predočiti čak i sigurnu ruku stranačkog aktivista, uposlenog u odgovarajućoj službi, kako isporučuje metke u karoseriju Turudićeva prometala – s tim da partija, za razliku od klasične kriminalne organizacije, takve mafijaške pothvate poduzima u ime reda i zakona, a protiv snaga nereda i bezakonja koje predvode, eto, njeni politički protivnici.

Istome tipu podviga pripada i oduran falsifikat što ga je priredila HDZ-ova propagandna mašinerija: snimka Milanovićeve izjave o tome da samo još fali da SDP-ove političare, nakon što im je zabranjeno slobodno govoriti tokom kampanje, počnu hapsiti i uzimati im djecu za taoce, isječena je na biranim mjestima, tako da joj se prida suprotan sadržaj, a zatim je krivotvorina javno distribuirana radi izazivanja zgražanja i moralne panike.

'Pohapsiti sve i uzeti im djecu za taoce', glasi istrgnuti citat, nakon kojeg slijedi partijski komentar: 'To je Hrvatska kakvu bi Milanović htio. Znali smo da kršitelj Ustava želi i hapsiti i tužiti i presuđivati, ali nismo znali da želi Hrvatima čak i djecu otimati.' Operaciji se hitro pridružio stranački vođa kazavši na javnoj televiziji – zahuktalome propagandnom

Neočekivani akter u političkoj utakmici – Zoran Milanović
(Foto: Zvonimir Barišić/PIXSELL)

servisu HDZ-a – da Milanović 'prijeti hapšenjem i otmicom djece', preciznije: da je 'čuo njegovu izjavu da su ustavni suci gangsteri i banda, da ih treba pohapsiti i da im djecu treba uzeti za taoce'.

Tako se to radi kada se preuzmu modeli djelovanja mafije – falsificiranje, zastrašivanje, plansko dezinformiranje, korištenje krivotvorina kao predložaka za harangu – s tim da vladajuća partija, za razliku od kriminalne organizacije s manje pompoznom nazivom, to čini u ime reda i zakona, a protiv snaga nereda i bezakonja koje predvode, eto, njeni politički protivnici.

U samo dva navedena primjera s početka predizborne kampanje sadržano je gotovo sve zbog čega je nužno HDZ ukloniti s vlasti.

Prihvatimo li vladajuću optiku po kojoj se hrvatsko političko polje oštro dijeli na 'snage reda' i 'snage nereda', paradoks leži u tome da se destrukcija društva i države obavlja u ambijentu reda. Uzurpacija institucija dovršava se u skladu s pozitivnim zakonima. Korupcija ima odlike samorazumljive rutine. Postavljanje jataka kriminalaca, koji drsko laže pred saborskim povjerenstvom, na funkciju državnog tužioca, ili nametanje zakona kojim se ograničava sloboda štampe, odvijaju se uz strogo poštivanje zadanih procedura. Moralni sunovrat stekao je legalističku licencu. Hrvatska puca po šavovima od reda.

Ne spadam među simpatizere Zorana Milanovića, no nered što ga on donosi i navješćuje u okolnostima mafijaški konsolidirane stabilnosti smatram itekako dobrodošlim. Njegov napad na uspostavljeni 'red i zakon' čak je i u konceptualnom smislu zanimljiv: navesti institucije – poput Ustavnog suda – da 'rade svoj posao', kako bi se pokazalo kakve te institucije uistinu jesu.

A pokazalo se između ostaloga da je famozni 'Duh ustava', o kojemu pobožno cvrkuću hrvatski pravni stručnjaci, neotuđiva svojina HDZ-a. Ustavni sud, kao pravosudna meta-staza vladajuće političke volje, tu je da udari drvenim batom i potvrdi čijemu profitnom interesu svetinja služi. Vrijedilo bi možda, u najboljoj socijalističkoj maniri, poraditi na povratku društvenog vlasništva nad tom spiritalnom vodiljom, pa da 'Duh ustava', ako se složi ŽARKO PUHOVSKI, konačno dospije u posjed građana.

Da je imao petlje dati ostavku na predsjedničku dužnost i mobilizirati prostodušnost prosječnih birača, Milanović bi vjerojatno znatno povećao svoje šanse da postane premijer. S druge strane, njegov strah da bi hadezeovska mafija u tom slučaju manipulirala izbornim rezultatima čini se sasvim osnova-

nim. S treće strane, čak i realna zebnja može poslužiti kao izlika ako s pogrešne strane odmjeravaš balans rizika. Tako bi i ishod mogao ispasti paradoksalan: da glavni uzrok njegova poraza bude odluka o čuvanju odstupnice za slučaj poraza. Ili, u zlobnijoj izvedbi: da nisi kalkulirao s mogućnošću gubitka, ne bi ga ni doživio.

Svejedno, završio Zoran Milanović kao kamikaza ili kao samoproglašeni spasitelj, njegova intervencija u prostoru hrvatske političke moćvare donosi puno više društvene koristi nego štete. Čak i unisone optužbe za 'vulgarnost', 'prostakluk' i 'verbalno nasilje' plod su one podjele na 'snage reda' i 'snage nereda', i više svjedoče o filistarskom karakteru medijske i političke sfere, gdje se nikad nije prepoznavalo skriveno lice nepristojnosti: em su uvrede vladajućih na račun predsjednika države u najmanju ruku podjednako žučne kao one što ih on isporučuje, a pritom neusporedivo učestalije, em je u retoričkom pogledu, čak i kada psuje, stanovnik Pantovčaka nadmoćan ostatku hrvatske političke klase.

Važnije od toga, s aspekta minimalnog zastavljenog cilja – a to je obustava vladavine kriminala, nesmetanog defilea mafije kroz establišment, dakle 'reda i zakona' – neočekivani akter u političkoj utakmici barem slobodnim govornim stilom uporno nagriža onu vrstu službeno zavedene hipokrizije koja sve vrijeme omogućuje da se redu i neredu zamjenjuju mjesta, lišavajući ih smisla. A ni djela nisu posve zanemariva, jer i u slučaju da prihvatimo objede ekonomskih eksperata HDZ-a kako je nekadašnja Milanovićeve vladavina bila 'najneuspješnija u hrvatskoj povijesti', jedno je neosporno: ona se, za razliku od Plenkovićeve, nije iskazala na planu organiziranog lopovluka.

Ostaje dakle predsjednikov osobni doprinos inflaciji mesija, ostaje njegov šizofreni politički profil, zbog kojeg se počesto osjeća euforičnim poput mačka u sreći, ali ostaje i činjenica da meci u Turudićevu automobilu po svemu sudeći nisu zadnji što će ih upotrijebiti čuvari 'reda i zakona'. Samo što će, jasna stvar, i ta kriminalna rabota biti reklamirana kao borba protiv bezakonja. Iskrenost je u hrvatskoj politici ionako odlika samoubojica.

Zagrabilim li u osobnu kolekciju rabljenih metafora, stvari ovoga trenutka stoje tako da se Milanović nadaje kao otvorena knjiga, a Plenković kao otvorena zahodska školjka. Odnosno, uključimo li članove partije i partnere, kao otvorena septička jama. ■

DALIJA OREŠKOVIĆ SDP s partnerima ne smije ponoviti iste greške

Sustav se mora promijeniti iznutra. Kad se sustav dobro postavi, stvari se ne mogu lako uništiti. Ključ je u strategiji suzbijanja korupcije. Dobro znamo da je država najveći poslodavac i takav sustav hranili smo 30 godina. Zbog nedostatka političke volje i očekivanja socijalnog otpora, dosadašnje SDP-ove vlade nisu provodile reforme

DALIJA OREŠKOVIĆ u prethodnom sazivu Sabora bila je simbol borbe protiv korupcije i klijetelizma, zastupnica koja je hrabro, bez ikakvih kočnica, ulazila u direktne okršaje s HDZ-om, s vrlo jasnim i oštrim porukama o nagomilanim nepravdama u društvu. U koaliciju okupljenu oko SDP-a sa sloganom 'Rijeke pravde dolaze' ulazi sa svojim jakim političkim kredibilitetom pa je iza ARSENA BAUKA druga u prvoj izbornoj jedinici.

Koliko nepravde stane u jedan ljudski život, a da ga ne slomi?

Po mom dubokom uvjerenju, čaša nepravde davno se prelila, davno. I već je na nekim prošlim izborima bio taj trenutak kad je bilo – dosta! Ovo nisu samo izbori, ovo je bitka da se građanima vrati država, osjećaj pravednosti i dostojanstva. U politiku sam ušla s tezom o otetoj državi, a kroz rad u Saboru došla sam do točke bijesa i nemoći, kad sam suprotnoj strani uputila poruku 'bando prokleta'. Demokratski standardi i demokratske institucije nikad se u Hrvatskoj nisu izgradili do kraja, nikad nisu dovoljno ojačali i dosegli stupanj neovisnosti i nepristranosti u radu da se ne bi mogli politički zloupotrijebiti i oteti kontroli. Sve vrijeme prelazimo preko činjenice da se dvije trećine građana kontinuirano u anketama izjašnjavaju da država ide u krivom smjeru. Velika većina građana na dan izbora ostaje kod kuće. Na prošlim izborima HDZ je osvojio 16,7 posto podrške biračkog tijela, to nije legitimna vlast, to je faktički talačka kriza jedne skupine parazita koja je uspjela izbornim inženjeringom, izbornim sustavom doći do pobjede. Treba napomenuti da je na prošlim izborima današnja opozicija dobila 240.000 glasova više od HDZ-a. Proteklih osam godina HDZ je dodatno ojačan utoliko što je onesposobio sve ključne državne institucije, pogotovo one koje sudjeluju u sustavu borbe protiv korupcije. Ojačalo je političko kadrovanje, politički utjecaj na svim razinama diktiran iz jednog jedinstvenog centra moći, a to je ANDREJ PLENKOVIĆ i njegov kružok ljudi koji sežu sve do Ustavnog suda. U jednom trenu, ne tako davno, činilo se da tako ojačanoj klijetelističkoj, koruptivnoj strukturi nitko i ništa ne može stati na kraj. To stvara rezignaciju građana. Razinu samo-uništenja već smo prešli, pitanje je samo koliko smo toga svjesni. Sve smo urušili do samih temelja, ali to je i prilika da se ti temelji izgrade iz početka. Godinama ranije sam tvrdila da Kartagu treba razoriti, da je HDZ jedna kancerogena, maligna tvorevina koja grize tkivo naše države i društva, pri čemu smo svi mi građani suodgovorni jer dugo trpimo takvo stanje i svojim smo nečinjenjem takvu praksu HDZ-u omogućili. Nije nam ova vlast zasjela na poziciju tenkovima, nego smo je mi postavili da postane toliko moćna. Ovu državu su uništili sluganski mentalitet, podaništvo, podvijanje repa i pristajanje iz vlastite koristi i vlastitog interesa na svaku nepravdu ili krivu namjeru koja dolazi s više razine političke moći.

Milanovićev potez

Predsjednik Zoran Milanović nazvao vas je narikačom, prije godinu dana izašli ste iz Centra i razišli sa Ivicom Puljkom. Sad ste opet svi zajedno. Koliko ste suzbili svoj ego?

Stranka Dalija Orešković i ljudi s imenom i prezimenom izaći će u svim izbornim jedinicama kako bi naši birači i simpatizeri

znali kome dati podršku, a sigurna sam da će njihova podrška pomoći čitavoj listi. Na zajednički stol stavljam svoje ime, svoj integritet. Smatram da dajem neusporedivo više nego što ću dobiti i to dajem sa zadovoljstvom. Kompromis uvijek znači da se mora izaći izvan zone vlastitog komfora, izvan granica nečega što predstavlja naš izvorni habitus i spektar razmišljanja. U tim kompromisima moramo tražiti minimalni zajednički nazivnik da počnemo slušati i razumjeti jedni druge. Smatram da u politici treba očuvati svoj obraz i vlastiti integritet. O integritetu pojedinca na kraju dana ovisi i integritet institucije. Kad pogledamo Hrvatski sabor kao najvažnije predstavničko tijelo svih građana, vrlo je malo integriteta među saborskim klupama. Vladu su birali i podržavali zastupnici koji su prodali svoj integritet za beneficije i privilegije koje proizlaze iz saborske stolice. Saborski zastupnici dižu ruke u zrak za zakone koje nisu ni pročitali, ne propituju se jesu li ti zakoni doneseni po nalogu ili diktatu neke kriminalne, ortačke skupine, poput Borga. Kad u Sabor uđu zastupnici koji će držati do temeljnih principa i koji će uspravne glave moći prošetati kraj svojih sugrađana, tad će nam i politika biti bolja. Jedini način da se to promijeni bio je pokušaj stvaranja sile makar iste, ako ne i jače snage, koja se može takvom sustavu suprotstaviti – to je cijena ove koalicije. Odavno je vrijeme da Hrvatska preuzme uzde u svoje ruke, da svoju sudbinu ne puštamo u ruke HDZ-a koji se samo pokazao vješt u korištenju trikova i različitih vrsta izborne manipulacije.

Mislite na Plenkovićevu glorificiranje posljednjih osam godina i kritiziranje vlade na koju se vaša koalicija naslanja?

Andrej Plenković se hvali davanjem našeg novca iz javnog proračuna, dobrim dijelom i iz europskih fondova. Svojim ponašanjem daje nam do znanja da smo svi mi njegovi podanici i da moramo biti zadovoljni mrvicama koje nam on i njegovi bace sa stola, dok njegova vlast krađe neusporedivo više. I da nikako, nikome ne bi palo na pamet da se kojim slučajem usudi pobuniti, zucnuti i negodovati. Krajnje uvredljivo prema svima koji su dovoljno svjesni da su u jednoj demokratskoj državi građani politički subjekt, a ne objekt kojim se vlast poigrava.

Ali opet, Plenković kaže da nudi sigurnost, stabilnost, a vaša koalicija kaos u kome se ne zna ni tko je kandidat za premijera, a tko je predsjednik stranke koja okuplja koaliciju?

Za Plenkovića je uvijek sigurno. Diktature su uvijek najstabilnije vladavine i praktički se vrlo teško ili nikako ne mogu ugroziti, a kamoli promijeniti. Hrvatska je davno proklizala u jednu vrstu diktature, u jednu vrstu autoritarnog sustava propagande i zloupotrebe javnih resursa. Sigurnost za moje pojmove znači pravnu sigurnost, koju nemamo. Hrvatska je na rubu provalije. Nemamo institucije, nema jasnih kriterija, u takvom sustavu jedino prosperira HDZ. Pred nama je pitanje hoće li HDZ i dalje ostati na vlasti i vući nas sve zajedno kao državu prema dnu ili ćemo se svi probuditi i osvijestiti.

Smatrate da Milanović nije uveo dodatni kaos u već stvoreni ustavnopravni nered?

ZORAN MILANOVIĆ je u svom stilu i svojom retorikom bio kao grom iz vedra neba. U ovom trenutku mislim da je njegov potez

bio nužan, postigao je svoj cilj, građani su ga čuli i neupitno je da sada izbornu utakmicu gledaju na drugačiji način. Svi smo svjesni da je većina sudaca na Ustavnom sudu i do sada bila HDZ-ov džoker iz rukava, da su u brojnim bitnim pitanjima služili kao HDZ-ova ispostava za zaštitu dnevno-političkih interesa, a ne kao Ustavni sud koji štiti ustavni poredak i ustavna prava građana. Ne možemo nove ustavne suce birati na isti način kao što smo to činili sada. Ustavni suci se biraju dogovorom ili trgovinom između HDZ-a i SDP-a, pa su tako u Ustavni sud ušli isluženi stranački kadrovi. U slučaju da HDZ izgubi ove izbore i da ne bude u situaciji da sastavi svoju, pa čak i kupljenu saborsku većinu, ne bi me iznenadilo da Ustavni sud posegne za nekim modelom poništavanja izbornih rezultata, što bi onda zaista bilo ravno državnom udaru.

Predsjednik Milanović otvoreno ističe da je kandidat i iznosi svoj program. Krši li time upozorenje Ustavnog suda i otvara li prostor za njegovo djelovanje?

Ustavni sud je dao tek upozorenje, a njegovo obrazloženje kao i izjave predsjednika suda MIROSLAVA ŠEPAROVIĆA puni su kontroverzi i sami po sebi predstavljaju kršenje ustavnih pravila i načela. Primjerice, tri suca ustavnog suda ukazala su na ozbiljne povrede postupka. S obzirom na iznimnu težinu pitanja kojim se Ustavni sud bavio, ovakav šlamperaj navodi nas na zaključak da se radi o opasnom pokušaju utjecaja na izborni proces, ne s ciljem zaštite ustavnih načela, već s ciljem opstrukcije pojedinih sudionika izbora. Sam Šeparović je izašao izvan okvira svojih ovlasti kad je izrekao da je predsjednik države već prekršio Ustav. To je nedopušteno prejudiciranje odluke za koju nije ni pokrenuta procedura, jer se postupak utvrđivanja je li predsjednik države prekršio Ustav može pokrenuti samo na zahtjev dvije trećine saborskih zastupnika.

Uz uništene institucije, eventualna buduća lijevocentriistička vlada morat će se nositi i s drugim naslijeđenim problemima tvrdokorne HDZ-ove vladavine. SDP je u dva navrata formirao vladu, no nijednom nisu uspjeli ostvariti drugi mandat.

Protokom vremena kao država ne rastemo, ne gradimo svoje potencijale, nego trošimo resurse i dosad smo ih već potrošili, ogolodali do kosti. Treći put SDP s partnerima ne smije ponoviti iste greške iz prošlosti. Mora napraviti krupne korake koje nisu uspjeli napraviti u prethodna dva navrata. Sustav se mora promijeniti iznutra. Kad se sustav dobro postavi, stvari se ne mogu lako uništiti i urušiti, ne mogu se vratiti na staro preko noći. Ključ je u strategiji suzbijanja korupcije. Prije pet godina izradila sam jedan nacrt u koji sam prva uvrstila reformu izbornog zakonodavstva, ali i sadašnjeg teritorijalnog ustroja koji stvara interesnu mrežu vrlo često nekvalitetnih kadrova izabranih po ključu političke podobnosti. Dobro znamo da je država najveći poslodavac i takav sustav hranili smo 30 godina, postavljali su se kadrovi kojima nije bio cilj da se na radnom mjestu dokažu znanjem i sposobnostima, već da puste svoje korijene. Zbog nedostatka političke volje i očekivanja socijalnog otpora, sadašnje SDP-ove vlade te reforme nisu provodile. Onakva kakva je danas, Hrvatska sigurno ne bi bila primljena u EU. Pravosuđe je usklađeno, ali je disfunkcionalno. HDZ je prvo prevario hrvatske građane, a onda i Europu. Ne treba nikome obećavati da će

prvog dana nakon izbora odjednom sve biti bolje. Mora postojati razdoblje oporavka, u kojem će sigurno biti brojnih otpora. Ni prethodna dva dolaska SDP-a na vlast nisu prošla bez socijalnih nemira. Za vrijeme RAČANOVE vlade imali smo SANADEROVA okupljanja na splitskoj rivi, za vrijeme Zorana Milanovića nezakonit prosvjed šatoraša koji je trajao 555 dana i završio s plinskim bocama na zagrebačkim ulicama. Sad vidimo prijetnju koja dolazi s razine Ustavnog suda. Pitanje je samo što HDZ priprema u svojim političkim kuhinjama – što god da je, ne sluti na dobro.

Neću biti ministrica

Hoćete li biti nova ministrica pravosuđa i uprave?

Mislim da neću biti ministrica. Nisam o ministarskim pozicijama ni razgovarala. Moj primarni cilj je da se stvori potencijal za sastavljanje nehadezevske vlade i da se dogovore prioriteti provedbe koji bi, po mom mišljenju, značili hrabre i krupne korake naprijed, što ću u okviru sljedećeg saborskog mandata zagovarati. Velika je zabluda da se problem pravosuđa rješava kroz Ministarstvo pravosuđa i uprave. Pravosuđe nam je uskopljeno zato što Sabor kroji loše zakone za sva područja postojanja i života, po kojima onda suci sude. Sve nepravde ovog svijeta svalili smo na sudove, ne razmišljajući što su njihovi stvarni kapaciteti. Imamo jedan zaglušen sustav u kojem je prosječan građanin zakinut u svojim pravima, trpi nepravdu, a možda zbog svog socijalnog statusa ne može ni doći do suda i parnice jer treba besplatnu pravnu pomoć koju nije ostvario. Nepravda prema građanima kreira se u svakom ministarstvu, a ne samo u Ministarstvu pravosuđa, kontrolnoj točki ili tehničkoj stanici iz koje potplaćeni zapisničari i zemljišnoknjižni referenti odlaze ili u Uskoku gdje radi svega tridesetak pravosudnih djelatnika... Politika je svjesno ciljala blokadu pravosuđa, da se stvara bijes građana idealan za prostor manipulacije i retoriku isključivo desničarskih populističkih stranaka, jahače apokalipse i destrukcije. Te stranke profitiraju i hrane se nezadovoljstvom, bijesom i razočaranošću naših građana, a HDZ-ova vlast stvara plodno tlo za rast takvog nezadovoljstva. I ako mora biti nekakva opozicija, HDZ-u je drago da su to upravo takve anarhističke, populističke, destruktivne stranke poput Domovinskog pokreta ili KOLAKUŠIĆEVE Pravo i pravda, koje neće tražiti rješenje, već će se samo hraniti lošim uvjetima u kojima živi velik dio naših građana.

Vjerujete u opstanak koalicije Rijeke pravde i nakon izbora i da se nećete raspasti, pogotovo ako dođete na vlast?

Politika je priljava, sebična, egoistična, tu nema svetaca, ali vjerujem da političari imaju i onu drugu stranu da u ključnim, kritičnim situacijama iskoriste pruženu priliku kako bi pomogli društvu i da ispišu neku bolju povijest o sebi. Nova saborska većina mora osigurati nepristranost, cijeliti integritet pojedinca, njegovu profesionalnost, dokazane rezultate i ugled u struci ispred bilo kakve stranačke podrške. Kad naša koalicija bude sastavljala vlast, svaki pojedinac, pa čak i onaj o kojem nemam najbolje mišljenje, dobit će novu priliku, novu šansu da iz početka ispiše svoju povijest. Samo zadnja budala to ne bi iskoristila za društveno dobro. ■

U mreži Agende

U suradnji s novinarima iz Poljske, Nizozemske, Velike Britanije i Švedske, Novosti su analizirale procurene mailove u kojima su aktivisti, političari i grupacije iz mreže Agenda Europe razrađivali strategije o zabrani ili otežavanju pobačaja, širenju priziva savjesti i podrivanju prava gej osoba. Otkrivamo i kako je mreža, nastala pod utjecajem američkih ultrakonzervativaca i ruskih oligarha, izlobirala stajalište Hrvatske u Ujedinjenim narodima

On Fri, Dec 16, 2016 at 12:23 PM Željka Markić <Zeljka.Markic@> wrote:

Dear Stefano,

I have received yesterday personal assurances from the Croatian Minister of Foreign Affairs that Croatian representative will vote according to Croatian Constituion

– in favour of the African group proposal. Let us hope and pray . Please let me know which Eastern European Countries have not yet been contacted/covered.

Željka

 Sophia Kuby
Director of EU Advocacy
+32 2 899 98 70 (Office)
skuby@
www.adfinternational.org

From: Agenda Europe [mailto:agendaeuropesummit@gmail.com]
Sent: Wednesday, March 15, 2017 18:09
To: Andreas Thonhauser <athonhauser@>; Paul Coleman <pcoleman@>; Ellen Kryger Fantini <ekryger@>; Robert Clarke <rclarke@>; Auke Minnema <taaminema@>; Frans Veerman <Fransve@>; David Quinn <dquinn@>; Grégor Puppink <g.puppink@>; Željka Markić <Zeljka.Markic@>; hispanialex@>
Cc: gudrun.kugler@>; Sophia Kuby <skuby@>
Subject: Important information and preparatory questions for our Agenda Europe meeting in Vienna, 28-29 March

Dear strategists,

we are very happy that you have agreed to join us on the 28-29 March for a private seminar with Prof. Roger Trigg and for the preparation meeting for the next Agenda Europe Summit!

Subject: [AgendaEurope] Ratification of the Istanbul convention
From: Ladislav Ilčić <ladislavilcic@>
Date: 13.01.2017, 13:14
To: <agendaeurope@googlegroups.com>

Dear all,
Discussion about the ratification of the "Istanbul" convention in Croatia has started. The Istanbul convention is an international treaty (made by Council of Europe) against violence against women. That's good, but the convention is based on gender theory and is very dangerous for culture, tradition, faith...
Does anybody know if there are arguments of some official body of states like Germany, Hungary, Ireland, Great Britain... which didn't ratify the Convention? (the list of countries which did or didn't ratify is here: <http://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/210/signatures>)
Thank you for any information.
Ladislav Ilcic, special advisor of the vice president of the Croatian government

9:00 The New Evangelization and Social Conservatives in Europe

Dr. Johannes Hartl, PhD in Theology and leader of the prayer house in Augsburg, Germany (20 min)

9:20 Lessons drawn from successful projects (90 min)

Moderator: Dr. Peadar O'Scolai, PhD, Political Intelligence, Ireland

- The 115 forum: An American inspiration for strategic summit (Marie Smith, Priests for Life*): (10 min, 5 min Q&A)
- Sharevolution (Dr. Gudrun Kugler) (5 min, 5 min Q&A)
- CitizenGO/HazteOír and grassroot mobilization (Ignacio Arsuaga) (10 min presentation, 5 min Q&A)
- Russia Protection of Children law (Alexey Komov) (5 min, 5 min Q&A)
- ECPM parliamentary networks in the National Parliaments (Leo van Doesburg) (5 min, 5 min Q&A)

After you fill out this form, you will receive the confirmation email and will be added to the new Vision Network Google group where our communication will be completely transferred to from Friday 21st June.

If you have any questions, please contact us on contact@visionnetwork.online.

Kind regards,

Google group

Long live Poland!

From: Željka Markić <Zeljka.Markic@>
Date: 23.09.2016, 11:55
To: "volonte.luca@>; "astepkowski@>
<astepkowski@>; Grégor Puppink <g.puppink@>
CC: Agenda Europe <agendaeurope@googlegroups.com>

DRAGI Stefano, jučer sam dobio osobna jamstva hrvatskog ministra vanjskih poslova da će hrvatski predstavnik glasovati u skladu s hrvatskim Ustavom – za prijedlog afričke skupine. Nadajmo se i molimo. Recite mi koje istočnoeuropske zemlje još nisu kontaktirane/pokrivene. Željka'

Navedene rečenice napisala je 16. prosinca 2016. godine predsjednica udruge U ime obitelji ŽELJKA MARKIĆ. Putem maila poslala ih je STEFANU GENNARINIJU, zaposleniku američke ultrakonzervativne lobističke organizacije C-Fam, čije je vodstvo radilo u kampanji DONALDA TRUMPA. 'Ministar vanjskih poslova' koji je uvjerio Markić da će glasati po afričkom prijedlogu bio je DAVOR IVO STIER, na početku prvog mandata aktualnog premijera ANDREJA PLENKOVIĆA. Tadašnji šef hrvatske diplomacije obećao je zapravo Željki Markić da će Hrvatska u Ujedinjenim narodima sudjelovati u strateškom blokiranju mandata stručnjaka zaduženog za praćenje globalnog nasilja nad gej osobama.

Osim činjenice da je Plenkovićeve vlast u vrijeme ministra Stiera čelnici U ime obitelji otkrivala interne diplomatske poteze Republike Hrvatske, još je skandaloznije da navedena poruka nije odaslana samo spomenutom lobistu. Mail je, naime, dospio u google grupu Agenda Europe, tajnu lobističku mrežu nekoliko stotina moćnih globalnih organizacija i pojedinaca iz više od 30 zemalja, povezanih s američkim kapitalom nepoznatog porijekla i ruskim propagandnim operacijama za destabilizaciju Evrope. Pored gomile utjecajnih kršćanskih fanatika, hrvatske pozicije otkrivene su tako i PAVELU PARFENTIEVU, članu Agende i suradniku PUTINOVIH oligarha, koji je u mailovima aktivno branio rusku agresiju na Ukrajinu.

U suradnji s novinarima iz Poljske, Nizozemske, Velike Britanije i Švedske, Novosti su navedenu prepisku pronašle u nekoliko tisuća procurenih mailova, u kojima su aktivisti, političari i političke grupacije razrađivali zajedničke strategije o zabrani ili otežavanju pobačaja, dostupnosti kontracepcijskih sredstava, širenju priziva savjesti i podrivanju svakog prava za gej osobe. U mreži Agenda Europe analizirani razgovori su vođeni od 2013. do 2019., nakon čega je zbog prvog vala javnog razotkrivanja njihove tajnosti osnovana grupa-sljednica s istim protagonistima, pod nazivom Vision Network, koja djeluje do danas. Na globalnoj razini, Željka Markić jedna je od četiri koordinatorice cijele mreže.

Njena poruka o hrvatskom glasanju uslijedila je nakon što je Gennarini zatražio od cijele mreže koordiniranu akciju koju su pokrenuli s ciljem zamrzavanja novoosnovane pozicije neovisnog stručnjaka UN-a za nasilje i diskriminaciju na temelju seksualne orijentacije. Premda je stručnjaku VITITU MUNTARBHORNU na razini Vijeća za ljudska prava mandat već bio izglasan, Agendini lobisti su u suradnji s blokom homofobnih vlada iz Afrike izradili plan da ga zaustave na Generalnoj skupštini UN-a. U sadržaju koji se može iščitati i kao neslužbeni manifest općih ciljeva cijele grupacije, Gennarini je napisao da nezavisnog eksperta treba zaustaviti zato što će se zalagati za 'dekriminaciju sodomije, sprječavanje stručnjaka za mentalno zdravlje da homoseksualnost tretiraju kao poremećaj, osiguravanje da pravni dokumenti odražavaju subjektivni rodni identitet pojedinca, nametanje društvenog prihvaćanja homoseksualnosti, uključujući osporavanje religija i indoktriniranje djece i društva putem propaganda na svim razinama'.

Davor Ivo Stier i Andrej Plenković 2016. na sjednici Vlade
(Foto: Patrik Macek/PIXSELL)

Gennarini je tako od članova mreže Agenda Europe tražio da kod svojih vlada lobiraju za blokadu borbe protiv dehumanizacije LGBT zajednice i za nastavak najokrutnijih svjetskih praksi prema gej i trans osobama. Prema mu je Markić odgovorila da će na Generalnoj skupštini UN-a Hrvatska glasati za takav amandman, to se nije dogodilo. Obrazlažući odluku Hrvatske, veleposlanik VLADIMIR DROBNJAK je rekao da nisu glasali protiv amandmana zato što imaju problem s njegovim sadržajem, nego iz tehničkih razloga – zbog održavanja autonomije Vijeća za ljudska prava koje je već donijelo odluku. 'Istodobno, Hrvatska čvrsto brani pravo svake države članice Ujedinjenih naroda da brak definira kao zajednicu muškarca i žene', rekao je Drobniak.

S gotovo identičnim rečenicama i obrazloženjem glasale su Poljska i Mađarska. 'U većini tema u UN-u izašli smo kao pobjednici. Ovo je jedan od slučajeva kad nismo', napisala je nakon glasanja u grupi Agenda Europe SHARON SLATER iz američke lobističke organizacije Family Watch International. Posebno je pritom pohvalila Poljsku, Hrvatsku i Mađarsku zbog navedenih opaski. 'Hrvatska i Mađarska otišle su još i korak dalje, rekavši da će nadzirati ovog novog stručnjaka kako bi se pobrinule da ne prelazi granice mandata. Naglasile su i da bi svaka država trebala imati pravo kako će definirati brak', objasnila je Slater, jedna od najvažnijih osoba u cijeloj mreži, koja je prije nekoliko godina razotkrivena kao tajni trener niza aktivističkih organizacija u Ugandi, čije je lobiranje i utjecaj u tamošnjoj vladi doveo do doživotnih zatvorskih, a u nekim slučajevima i smrtnih kazni za LGBT osobe.

Osim u hrvatskom slučaju, mailovi dokažu da su članovi Agenda Europe imali neposredan pristup i poljskoj i mađarskoj vladi. Aktivisti GÁSPÁR i EDIT FRIVALDSZKY pohvalili su se da su 2017. godine stranci VIKTORA ORBANA dostavili argumente lobista iz ADF Internationala, evropske podružnice američke organizacije Alliance Defending Freedom, koji su doveli do blokade ratifikaciju Istanbulske konvencije. Šef poljske organizacije Ordo Iuris ALEKSANDER STĘPKOWSKI otkrio je u mreži Agenda kako su upravo oni za tadašnju vladajuću stranku Pravo i pravda napisali nacrt zakona o zabrani pobačaja sa zatvorskim kaznama za žene.

Gennarini iz C-Fama, kojem je Markić prenijela naume hrvatske vlade, naknadno je dodao da se radilo o 'sjajnom primjeru što se može postići kroz grupu Agenda Europe'. 'Čak i ako nismo zaustavili mandat (stručnjaka za LGBT osobe, op. a.), zahvaljujući članovima Agenda Europe neke države EU-a pružile su određeni otpor. Nadajmo se da će toga biti još u budućnosti', poručio je krajem siječnja 2017. Prijateljske države pod njihovim utjecajem na koje se očigledno referirao – Hrvatska, Poljska i Mađarska – nastavile su još neko vrijeme 'pružati određeni otpor'. Početkom 2017. Hrvatska i Mađarska ušle su, naime, u UN-ovo Vijeće umjesto Rusije, koja je od tamo odstranjena zbog ratnih aktivnosti u Siriji. Nedugo poslije, u veljači iste godine, te su dvije zemlje uz Poljsku izrazile gotovo prepisana izdvojena mišljenja na Zaključke o prioritetima EU u radu cijelog UN-ovog Vijeća za ljudska prava, ne samo posebnog stručnjaka za praćenje nasilja protiv gejeva. S LGBT pitanja Hrvatska je proširila napad i na žene i njihova reproduktivna

Iz onoga što je 16. prosinca 2016. Željka Markić napisala Stefanu Gennariniju, zaposleniku ultrakonzervativne lobističke organizacije C-Fam, jasno je da je Plenkovićeve vlast u vrijeme ministra Stiera čelnici U ime obitelji otkrivala interne diplomatske poteze RH

prava, u zemljama gdje ona nisu zakonski zajamčena.

U obrazloženju koje je skandaliziralo dio hrvatske javnosti Plenkovićeve vlada je, između ostalog, upozorila da 'terminu 'seksualno i reproduktivno zdravlje i prava' nedostaje konsenzualna definicija na međunarodnoj razini' i dodala da 'u tom smislu Hrvatska interpretira taj termin tako da on ne uključuje pobačaj'. Vlada je još najavila da će u Vijeću za ljudska prava 'posvetiti posebnu pažnju promociji i zaštiti tradicionalne obitelji, bazirane na braku kao zajednici muškarca i žene, kao prirodnoj i osnovnoj jedinici društva'. Mailovi koje smo analizirali pokazuju da je agresivno lobiranje grupacije Agenda u brojnim državama bilo fokusirano upravo na izbacivanje 'seksualnog i reproduktivnog zdravlja i prava' žena iz svih UN-ovih dokumenata, pod obrazloženjem da se radi o promociji pobačaja. Čak i u slučajevima kad je nesigurni abortus u ekonomski nerazvijenim zemljama uzrok nemale smrtnosti žena. U hrvatskom obećanju da će inzistirati na tradicionalnoj obitelji kao 'prirodnoj i osnovnoj jedinici društva' stiješnjen je i cijelo jedno desetljeće suradnje lobista iz Agende s Putinovim režimom. S obzirom na to da je Hrvatska ušla u Vijeće za ljudska prava doslovnim korištenjem jezika i ciljeva Agende, ne čudi da su umreženi ultrakonzervativci percipirali nju i Mađarsku kao odličnu zamjenu za izbačenu Rusku Federaciju.

Premda pokrenuta prije desetak godina, mreža Agenda Europe začeta je u Moskvi dva desetljeća ranije. Sredinom devedesetih ondje je osnovan Svjetski kongres obitelji. Pokrenuli su ga kršćanski radikali iz SAD-a i Rusije. U ambijentu postsovjetskog raspada, američki i ruski istomišljenici naumili su pružiti otpor liberalnom konsenzusu. Nakon Putinovog dolaska na vlast dobili su partnera u Kremlju. Bio je to odnos od obostrane koristi: američki lobisti su ne skriveno željeli od SAD-a i Evrope napraviti konzervativna društva po uzoru na Putinovu Rusiju. Proglašavajući se globalnim zaštitnicima 'tradicionalnih vrijednosti' Rusi su kroz ovo partnerstvo proveli jednu od uspješnijih strategija za širenje meke moći i doprinos tekućoj destabilizaciji liberalnih demokracija u Evropi.

S američke strane ključnu ulogu u Svjetskom kongresu obitelji preuzeo je BRIAN BROWN, a s Ruske dva financijera, ujedno i Putinova oligarha: bivši kolega iz KGB-a VLADIMIR YAKUNIN i KONSTANTIN MALOFEEV, fanatični sljedbenik ruskog predsjednika. Potonji je sve do prije nekoliko godina predvodio masivnu kampanju kreiranja 'euroskepticizma' preko tajne financijske i političke suradnje s evropskim ekstremnim desničarima, poput Sjeverne lige MATEA SALVINIJA, njemačkog AfD-a, Slobodarske stranke u Austriji, Nacionalne fronte MARINE LE PEN u Francuskoj... I uvezivanjem sa zapadnim NGO-ima i američkim *think-tankovima*, kosturom mreže Agenda Europe. 'Rusi bi mogli biti kršćanski spasitelji svijeta', izjavio je 2013. godine LARRY JACOBS, jedan od direktora Svjetskog kongresa obitelji. Povod za njegovu reakciju je bilo donošenje jednog od niza zakona protiv gej propagande, koji je doveo do dramatičnog povećanja nasilja u Rusiji nad LGBT zajednicom. Amerikanci iz ove organizacije, koja je u međuvremenu pod sobom okupila stotine NGO-ova diljem svijeta, sudjelovali su u oblikovanju niza sličnih zakona u Rusiji. Njihov partner Malofeev je dospio pod evropske i američke sankcije zbog naoružavanja krimskih separatista. Optužen je i da je sudjelovao u neuspješnom pokušaju državnog udara u Crnoj Gori. Njegove interese među zapadnim aktivistima zastupao je ALEXEY KOMOV, za kojeg je utvrđeno da je također bio posrednik između Kremļa i pojedinih krajnje desnih političara u Evropskom parlamentu. Komov je do 2022. godine cijelo desetljeće bio u upravi međunarodne peticijske stranice CitizenGO. Onamo je postavljen nakon što je na samim počecima španjolski osnivač IGNACIO ARSUAGA od Malofeeva zatražio kapital za pokretanje cijelog projekta. Prije nekoliko godina WikiLeaks je objavio financijske transakcije organizacije CitizenGO. U njima je navedeno da je dio novca 2015. godine išao u smjeru udruge U ime obitelji.

Komov se nalazi na popisu manjeg broja uzvanika koji su imali izlaganje na jednom od prvih sastanaka Agenda Europe. U konspirativnom ambijentu Palače Fürstenried u Münchenu, u oktobru 2014. godine bio je najavljen kao govornik o spomenutom zakonu koji su podržali brojni sudionici mreže Agenda. Među predviđenim govornicima bio je i Brian Brown. Sastanak su vodile SOPHIA KUBY, aktualna direktorica ADF Internationala, i GUDRUN KUGLER, parlamentarka u Austriji. Na samitu su, nabrojimo najvažnije, bili najavljeni i predstavnici iz organizacije CitizenGO, američki lobisti iz Alliance Defending Freedom i Family Watch Internationala, talijanske fondacije Novae Terrae, Evropskog centra za pravo i pravdu, Evropskog kršćanskog političkog pokreta (ECPM) koji okuplja desne političke stranke u Evropi... I Željka Markić.

Premda se radilo o šaćici ljudi, oni su zapravo predstavljali interese više stotina organizacija i više desetaka evropskih stranaka, stotine milijuna dolara kapitala i želju za zajedničkom borbom za 'tradicionalne vrijednosti'. Na sastanku je podijeljen i neslužbeni manifest mreže pod nazivom 'Povratak naravnog poretka'. Kao krajnji ciljevi u njemu su navedeni potpuna zabrana pobačaja i kontracepcije, otežavanje razvoda i kriminaliziranje 'sodomita', odnosno cijele LGBT zajednice. U programu ovog samita navedene su institucije koje treba targetirati: Vijeće za ljudska prava u UN-u, tijela EU-a, Evropski sud za ljudska prava i Sud Evropske unije. Sudionici su raspravljali i o tome 'zašto je važno biti član ne jedne ili dvije organizacije, nego svagdje' i kako provesti 'marš kroz međunarodne institucije'.

Problem nije sadržaj, nego tehnički razlozi – Vladimir Drobnyak (Foto: Jurica Galoić/PIXSELL)

Iste godine Rusija je ilegalno pripojila Krim, ali to nije umanjilo njihovu suradnju s američkim lobistima iz mreže Agenda. Dapače, u UN-u je postala još plodnija. Strategije je moguće pratiti u analiziranim mailovima. U izravnim dogovorima s lobistima iz ADF-a, C-Fama i drugih organizacija, Rusi su u UN-u izglasavali niz ultrakonzervativnih rezolucija, uspješno izbjegavajući 'nedopustivu terminologiju' poput 'reproduktivnih prava' i 'reproduktivnog zdravlja' što, po njima, zapravo znači 'pravo na abortus'. Jednako su uspješno ratovali s uvođenjem bilo kakvog spomena 'kontracepcije za dan poslije' ili 'sigurnog pobačaja' u takve dokumente.

Vodene smjernicama, pravnim savjetima i koordinacijom spomenutih američkih organizacija povezanih s Republikanskom strankom i Trumpom, Evropljane su u ovoj grupi predstavljale najutjecajnije konzervativne udruge iz preko 30 evropskih država, mahom povezanih s oporbom ili izvršnom vlašću. Pored iskazanih stavova u UN-u, Hrvatska je bila pokazna vježba evropske strategije. U prošlom broju pokazali smo kako je Plenkovićeve vlada skoro dvije godine odbijala ratificirati Istanbulsku konvenciju zbog 'rodne ideologije', koja je kao argumentacija najprije bila nametnuta iz ADF Internationala. Mreža Agende imala je u tome nema-

Kada su se članovi Ordo Iurisa iz Poljske 2016. godine pohvalili da je njihov nacrt zakona o zabrani pobačaja s kaznama zatvora za žene ušao u parlamentarnu proceduru, dobili su niz čestitki. 'Živjela Poljska!' napisala je Markić

lu ulogu: uz kontakt s ministrom vanjskih poslova Stierom, njegov posebni savjetnik LADISLAV ILČIĆ u ovoj je grupi tražio argumente za vođenje kampanje protiv ratifikacije, dok je u isto vrijeme Plenkovićeve vlada u posebnu skupinu za izradu zakona o ratifikaciji instalirala pojedince iz U ime obitelji i Ordo Iurisa.

S namjerom da kao mreža oblikuju 'zajedničke ciljeve u Evropi', početkom 2017. koordinatori Agende organizirali su sastanak najužeg članstva. Na njega je pozvano samo 12 'stratega', među njima i Željka Markić. U temama razgovora navedene su i kratke opisne strategije: pobačaj treba prikazati kao 'oblik nasilja nad ženama', kontracepcijska sredstva 'štetnima za žene', a gej i ženska reproduktivna prava u zemljama u razvoju kao 'neokolonizaciju preko nametanja protuživotne i protuobiteljske agende'. Na tom sastanku raspravljalo se i 'je li govor mržnje u konfliktu sa slobodom govora', 'kako iskoristiti radikalizaciju u našu svrhu' i što kažu zakoni o prizivu savjesti radnika u farmaceutskoj industriji.

U mailovima su koordinirali homofobne referendume, raspravljali o peticijama protiv uništavanja ljudskih embrija u istraživačke svrhe, strategijama smanjenja dostupnosti kontracepcijskih pilula... Tražeći od aktivista iz svih evropskih država informacije o prizivu savjesti u apotekama, lobisti su skupljali podatke kako bi na Evropskom sudu za ljudska prava pomogli farmaceutu koji je odbio prodati kontraceptive. 'Želimo dokazati da u Evropi nema konsenzusa o toj temi', poručio je aktivist Evropskog centra za pravo i pravdu. HRVOJE VARGIĆ, tadašnji voditelj hrvatske podružnice organizacije World Youth Alliance, koja se financira i sredstvima američkih milijardera, nudi Nizozemcima informacije o spolnom odgoju u Hrvatskoj, ističući da je sredinom 2017. hrvatsko ministarstvo obrazovanja odobrilo njihov kurikulum za hrvatske škole 'koji daje nadu za budućnost spolnog odgoja u Hrvatskoj'. 'Dobra je stvar da je u potpunosti u skladu s kršćanskim vrijednostima, ali i sa smjernicama UN-a', poručio je Vargić i dodao da njihov program mogu navoditi u Nizozemskoj kao alternativu u školama. Gudrun Kugler, austrijska parlamentarka i jedna od koordinatorica mreže, tražila je 2017. godine argumente za odgovaranje demokršćanskih

stranaka u Evropi od financiranja grupa za psihološku potporu LGBT osobama. MARIANNA ORLANDI iz američke organizacije C-Fam preporučila joj je da im kaže kako je pružanje takve potpore LGBT osobama 'pomaganje potvrđivanja 'seksualne' navike koja je uzrokovala psihičke i mentalne probleme'. 'Jedini efektivni način za pomoć 'LGBT' ljudima je sugestija da promijene svoj životni stil', iznijela je svoje 'argumente'. Irci su tražili savjet kako oblikovati zakone o pobačaju nakon njihove dekriminalizacije. Čelnik CitizenGO platforme Arsuaa pitao je za istovjetne zakone u Poljskoj, kako bi ih prosljedio zainteresiranoj stranci u Španjolskoj, koja stremi potpunoj zabrani pobačaja. Stranka Vox, koja ima odlične odnose s CitizenGO, najavila je u nedavnoj predizbornoj kampanji zabranu abortusa.

Kada su se članovi Ordo Iurisa iz Poljske 2016. godine pohvalili da je njihov nacrt zakona o zabrani pobačaja s kaznama zatvora za žene ušao u parlamentarnu proceduru, dobili su niz čestitki. 'Živjela Poljska!' napisala je Željka Markić, koja je preko odvjetničkog društva prije nekoliko godina poslala demanti na medijski napis u Hrvatskoj, pod obrazloženjem da 'nikada nije, niti u jednoj svojoj izjavi ili javnom nastupu izrekla da se zalaže za zabranu prava žena na pobačaj'. Predstavnik Ordo Iurisa sve ih je zamolio da i oni pišu pisma potpore u smjeru vladajuće stranke Pravo i pravda, kako bi takav prijedlog bio izglasan. 'Prije svega, moramo zahvaliti Bogu što postoji evropska država u kojoj se može voditi javna rasprava o potpunoj zabrani i kažnjavanju pobačaja. Nadam se da će u bliskoj budućnosti Poljska biti svjetionik u ovom pitanju', napisao je Mađar Gáspár Frivaldszky.

Predsjednik Pokreta za život Češke Republike RADIM UCHÁČ istaknuo je da zabrana pobačaja nije dovoljna. 'Mi nikada ne lažemo o našim ciljevima: oni nisu samo zabrana pobačaja. To je premalo. Naš cilj je promijeniti društvo da odbije pobačaj kao što odbija nasilje nad ženama', poručio je 2018. godine i dodao kako je njegova organizacija sudjelovala u pripremi državne kampanje protiv pobačaja. Uspjeli su izlobirati i da država ginekolozima financira savjetodavno odgovaranje žena od pobačaja. Kao jedan od dugoročnih ciljeva, naveo je uvođenje obaveznog registra za žene koje žele pobaciti. 'Ovo rješenje će poštivati slobodu izbora, ali će u isto vrijeme odvojiti zle žene od ostalih. Mali broj prijavljenih u registar i prezir društva postat će argument za potpunu zabranu pobačaja', mapirao je plan čeških organizacija u mreži.

Amerikanci iz ove grupe, koji su s Rusima i evropskim partnerima iz Agende više od deset godina radili na konzervativnoj kontrarevoluciji, nedavno su sudjelovali u ispisivanju manifesta pod nazivom 'Projekt 2025.' namijenjenog Trumpu u slučaju pobjede. Opsežni dokument predmnijeva uvođenje kršćanskog nacionalizma kao političke doktrine za cijelu Ameriku i uništenje institucija koje se brinu o ženskim, LGBT i radničkim pravima, zaštiti okoliša, odgoju. Nikada nisu bili bliže ciljevima koje su neki od njih pokrenuli sredinom devedesetih u Rusiji.

Tijekom pripreme ovog serijala tražili smo očitovanje Davora Ive Stiera i drugih hrvatskih protagonista o opisanim događajima. Osim Željke Markić, nitko nije odgovorio na upit. Ona je poručila da 'mediji i političari financirani milijunima javnog i SOROSEVOG novca žele odvratiti pažnju javnosti sa sebe i usmjeriti je na svoje izmišljotine o udrugama koje se zalažu za zaštitu temeljnog ljudskog prava, prava na život od začeca do prirodne smrti'. ■

(Nastavlja se)

UGOVOR
S ĐAVLOM

Sofijin referendum

PIŠE Boris Dežulović

Milanović se nasuprot Plenkovića i njegova larpurlartističkog birpurbirokratizma ispostavlja kao hadezeovac s dna kace, maneken mantre koju premijer glasom pokvarene automatske sekretarice ponavlja već godinama, one o 'povratku izvornom Tuđmanovom HDZ-u'

POVIJESNI višestranački izbori održani u ovo doba 1990. godine bili su prvi i posljednji u cjelokupnoj povijesti Republike Hrvatske na kojima su građani Hrvatske uistinu *birali*, onako kako su to *biranje* vidjeli čitajući politološku literaturu i strane novine, zamišljajući demokratske izbore kao šarenu, bučnu tržnicu na kojoj svoje ideje i programe nude demokršćani, liberali, fašisti, republikanci, komunisti, socijalisti, zeleni, ovi, oni, pa biraj što ti srce, savjest i pamet žele.

Ili smo barem tako mislili.

I veličanstveno se zajebali.

Tada, jasno, nismo mogli znati, ali tog davnog travnja Hrvati nisu birali izvršnu vlast za mandat od četiri godine, već vlast za ostatak svojih života. Sve otada, punih trideset godina Hrvati neće birati političku opciju s kojom dijele ideju, već opciju koja je – kako će se to u decenijama pred njima pučki izbistriti – 'manje zlo'.

Kako god se to 'manje zlo' zvalo.

Eh, manje zlo. Ništa političku povijest moderne Hrvatske ne opisuje bolje od fenomena manjeg zla. Da smo barem 1990. godine znali da ti, kako ste rekli da se zove, demokratski izbori nisu ništa drugo doli tek slobodno biranje većeg ili manjeg zla! Sljedećih trideset godina Hrvati će tako mjeriti zlo na glasačkom listiću i još osam puta na 'festivalu demokracije' radosno zaokruživati manje zlo, nijednom se ne upitavši zašto u klasičnom etičkom idealu 'dobro uvijek pobjeđuje zlo' i zašto nikad nije zapisano da 'manje zlo uvijek pobjeđuje veće'.

I kako bi onda bilo kad bi jednom, za promjenu, možda, birali ono za što misle da je, štajaznam – dobro. Pa da kažu: birali smo veće dobro, pa sve u pičku materinu!

Što je, međutim, to čuveno 'manje zlo'?

Prema 'Leksikonu političke kulture' glasovitog talijansko-urugvajskog politologa CLAUDIJA BATTISTELLIJA (Oxford Press, 2013.), 'manje zlo' politički je fenomen nastao u Hrvatskoj na izmaku dvadesetog stoljeća, i u najkraćem predstavlja bilo koga ili bilo što osim HDZ-a'. Biranje manjeg zla svodi se onda na biranje stranke ili koalicije koja – prema procjeni hrvatskog biračkog tijela, nadaleko poznatog po pameti, pronicljivosti i mudrosti – ima najviše izgleda pobijediti HDZ. Ideja i program, to ste shvatili, nisu važni, ideja i program zastarjeli su koncepti, relikti parlamentarne demokracije: jedina ideja i jedini program jest smijeniti HDZ.

Sada znamo što je manje zlo, ali *tko* je manje zlo? Prema Battistelliju to teoretski može biti 'bilo tko', ali u hrvatskoj parlamentarnoj tradiciji kao ikonografsko manje zlo, jedino koje može pobijediti HDZ – samostalno ili u koaliciji s takozvanim 'sitnim zlicima' – profilirao se SDP. Etablirati se kao 'manje zlo' u političkom marketingu, dakako, nije najsigurnije rješenje, ali SDP ionako nikad nije imao ambiciju stvarno pobijediti HDZ, već samo biti jedini koji to teoretski može.

Što, međutim, ako manje zlo ipak pobijedi HDZ?

O tome ćemo, jasno, razmišljati poslije.

Dopustite onda da preformuliram pitanje: što kad manje zlo zaista pobijedi HDZ?

Tko je manje zlo? (Foto: Ivo Čagalj/PIXSELL)

Ah to, to je lako: ništa.

Vidjeli smo to, uostalom, već dva puta. Ako ideja manjeg zla nije ništa doli ideja, i ako je ta ideja, kako rekosmo, *ništa doli smjena HDZ-a*, onda pobjeda te ideje i ne može biti ništa drugo nego – *ništa doli smjena HDZ-a*. Što onda – rekli ste da ćete o tome razmišljati poslije – ostaje kad se smjeni HDZ?

Ostaje – no, nije teško – točno: ono 'ništa drugo'.

Ili, skraćeno, ništa.

Ukratko, ako ste pažljivo pratili, koncept manjeg zla demokratske izbore strogo matematički definira kao Sofijin sofistički izbor: ili HDZ ili ništa. *Aut HDZ aut nihil*. Ni *trust* najboljih Tuđmanovih mozgova ne bi smislio bolje. Dok bi Hrvati shvatili da je manje ništa – opet strogo matematički – potpuno jednako kao i veće ništa, već bi stigli sljedeći izbori.

I tako devet puta.

Sve do danas: deseti parlamentarni izbori u Republici Hrvatskoj po svemu su tako trebali biti samo još jedan Sofijin referendum za i protiv HDZ-a, prema jasno postavljenim pravilima igre, nešto slično onom nogometnom zakonu GARYJA LINEKERA: hrvatski izbori su igra u kojoj četiri milijuna Hrvata bira između većeg i manjeg zla, i na kraju pobjedi HDZ.

A onda se pojavio on.

Iznenadna kandidatura ZORANA MILANOVIĆA na listi SDP-a povijesni je presedan, koliko god to 'povijesni' preuzetno zvučalo za demokraciju mlađu od LUKE MODRIĆA. Ne, međutim, zbog toga što se kao stranački kandidat s izbornim programom svrgavanja ANDREJA PLENKOVIĆA i HDZ-a – koji izrijeekom ne nudi apsolutno i baš ništa osim svrgavanja Plenkovića i HDZ-a – u parlamentarne izbore uključio kao aktualni predsjednik Republike, već zbog toga što prvi put u svojoj demokratskoj povijesti nesretni hrvatski građanin neće birati između većeg i manjeg zla.

Kako to mislim? Dopustite da pojasnim.

Pred vama su neke recentnije izjave o prvom predsjedniku Hrvatske dr. FRANJI TUĐMANU, a na vama je da pogodite koja od njih pripada retorici Andreja Plenkovića, a koja retorici Zorana Milanovića.

Na primjer.

a) 'Danas u Zagrebu predsjednik Franjo Tuđman nema dostojan trg!'

b) 'Franjo Tuđman treba dobiti Markov trg! Sveti Marko nije zaštitnik Zagreba.'

Ili:

a) 'Dok su Tuđmana maltretirali, vi ste gradili karijere!'

b) 'Franjo Tuđman išao je u zatvor dok je on uživao! Pitajte gospodina što je od toga što sam rekao neistina.'

Ili:

a) 'Hrvatska se obranila sama, zahvaljujući odlučnosti hrvatskog političkog vodstva tog vremena i prvog predsjednika Franje Tuđmana!'

b) 'Istina o Domovinskom ratu je pobjednička istina. Hrvatskoj u ratu nitko nije pomagao, ratni predsjednik Tuđman radio je u nemogućim uvjetima!'

Ili:

'Turska je bila uz Hrvatsku devedesetih. Kad je Hrvatska bila u kompliciranoj situaciji, predsjednik Turske je došao na sahranu predsjednika Tuđmana. To se ne zaboravlja.'

'Viktor Orban udostojio se i odvažio doći na sprovod predsjednika Tuđmana. Nije došao nitko, što je bio prilično ružan potez prema Hrvatskoj. To je gest, to se pamti.'

Onda, jeste li se odlučili?

Naravno, krivo. Ovo je, naime, bilo tri pitanje: svih osam izjava sišlo je s Milanovićeve uma. Kako je rekao jedan, mislim da se zove Zoran Milanović, 'svi koji se danas pozivaju na Tuđmana smiješni su ljudi – svi!'

Nije mi, međutim, ambicija ovim jeftinim trikom aktualnog predsjednika raskrinkati kao hadezeovca istog kakav je i aktualni premijer: naprotiv, svojim plamenim populizmom – dosta je bilo čuti njegova razmišljanja o migrantima – Milanović se nasuprot Plenkovića i njegova larpurlartističkog birpurbirokratizma ispostavlja kao hadezeovac s dna kace, maneken mantre koju premijer glasom pokvarene automatske sekretarice ponavlja već godinama, one o 'povratku izvornom Tuđmanovom HDZ-u'.

Ne treba tražiti dalje, Zoran Milanović je taj – on je HDZ prije Plenkovića i Sanadera, izvorni Tuđmanov HDZ. Provjerite, uostalom, i sami: izaberite nasumce bilo koju Milanovićevu izjavu, zatvorite oči i stavite je Tuđmanu u usta.

Onda? Rekao sam vam. Impresivno.

Ovi se parlamentarni izbori tako – i to je poanta priče – ispostavljaju kao klasični HDZ-ovi stranački izbori, sabor HDZ-a u Lisinskom. Manje zlo? Za tradicionalne glasače manjeg zla ovoga puta nema većeg i manjeg zla.

Ovoga puta, naime, Hrvatska nema izbora: prvi put u povijesti hrvatske demokracije manje zlo će birati – hadezeovci. ■

Подешињели фах

Право и правда Мислава Колакушића једна је од три нове странке које су током овог мјесеца уписане у регистар политичких странака. Ове су године иначе регистриране укупно четири нове странке, док их је лани било шест, углавном у десном и конзервативном спектру

Бивши судач Трговачког суда Мислав Колакушић, који од 2019. обнаша дужност заступника у Европском парламенту, лањског листопада на пленарној сједници у Стразбуру на тему европског акта о слободи медија казао је да је 'за повратак нормалним људским вриједностима нужно да се Сиенен, Ројтерс, Асошијетед прес, Дојче веле и слични медијски фанатици и талибани прогласе терористичким организацијама'. Хушкачким рјечником оптужио је угледне медијске куће да 'тијеком такозваних пандемија и форсираних ратова производе енормне количине лажних информација и шире мржњу међу људима и народима који за посљедицу имају милијуне жртава диљем Европе и свијета'. 'Ово није акт о слободи медија', закључио је Колакушић, 'него акт о слободи ширења мржње и лажних вијести које воде свијет у мрачно доба тоталитарних сустава.'

Нетрпељивост према појединим медијима зорно је презентирао и прије точно годину дана у расправи о прекограничним посвојењима из трећих земаља, прозвавши овај пут уз друге медије и чувени Њујорк тајмс због писања о сурогат мајчинству и томе да су 'истосполни парови и самци подигли потражњу за бебама'. Колакушић је притом изједначио сурогат мајчинство с трговином дјеце, устврдивши да 'свједочимо бруталним кампањама ускрате права на наставак живота нерођене дјеце и промовирања индустрије производње и трговине дјецом'.

Свој анимозитет и презир уперо је у сијечњу ове године и према невладиним удругама и према политичкој платформи Можемо! устврдивши, приликом расправе у Европском парламенту о транспарентности и одговорности невладиних организација које се финансирају из прорачуна ЕУ-а, да већина удруга које се данас финансирају из тог прорачуна у износу већем од пола милијарде еура нису никакве невладине организације, него Сорошеве политичке организације с јасним политичким циљевима усмјереним на слабљење држава чланица и потпуно уништење традиционалних европских вриједности и обитељи. 'Такозвана платформа Можемо! је у Хрватској најбољи примјер како су такозвани зелени активисти од уличних лежача постали политичка странка која данас уништава Загреб, главни град Републике Хрват-

Ловриновић, Синчић и Колакушић на сабору Право и правда (Фото: Марко Прпић/PIXSELL)

ске. НГО су такозване зелене удруге чији чланови никада нису покосили травњак ни засадили неко дрво, а истовремено је немогуће пронаћи удругу која се брине о болесној дјечи, која је добила новац од Сороша или из прорачуна Европске уније', наставио је Колакушић, који се у жеку пандемије коронавируса такођер прославио својим антиваксерским ставовима.

С обзиром на такву назадну политичку агенду, коју заговара из врло лукративне фотеље у Европском парламенту, јаснији је и смјер Колакушићеве новоосноване странке Право и правда, чији је постао председник, док су двојица допредседника бивши живозидаш Иван Вилибор Синчић и економист Иван Ловриновић. Колакушићева странка своје име очито дугује истоименој националистичкој и ултраконзервативној пољској странци, која успркос изборној побједи лањског октобра није успјела изборити већину за формирање владе у тој земљи. Колакушић је најавио да ће на изборе изаћи с Домовинским покретом, својим идеолошким парњаком.

Право и правда једна је од три нове странке које су само током овог мјесеца уписане у регистар политичких странака, остале двије су Заједно Хрватска Ивице Тодорића и Демокршћани којима је на челу бивши новинар Антун Крешимир Бутерин. Ове су године иначе регистриране укупно четири нове странке, док их је лани било чак шест, углавном у десном и крајње десном и конзервативном спектру. У Републици Хрватској у овом је тренутку регистрирана укупно 161 странка – толико нека насеља немају становника.

Лањског студенога регистрирана је странка Хрватско било, која је настала

спајањем три ултраконзервативне удруге – Хрватски ратник, Хрватско било и Хрватска мати које су, као што се може примијетити, посве иновативне у својим називима. За председницу те конзервативне странке кршћанско-демократских принципа, како су је сами дефинирали, изабрана је НАДА ШИКИЋ, бивша министрица рада и мировинског сустава у католичкој влади ТИХОМИРА ОРЕШКОВИЋА. За политички узор Шикић је навела ни више ни мање него ТОМИСЛАВА КАРАМАРКА, који нешто петља у посљедње вријеме са својом изборном кандидатуром и који се недавно појавио на Опћем сабору ХДЗ-а, али којег због његове штеточинске агенде, вјерујемо, више нитко не доживљава озбиљно. Шикић, која је по струци лијечница, прославила се 2016. изјавом: 'Ја не знам одакле се свеукупно прикупља новац за државни буџет.' Шикић је и чланица удруге Хрватски ратник, која према свом статуту окуља грађане, обитељи, вјернике и друге заједнице, све оне који промичу опћељудске вриједности – родољубље, вјеру и обитељ, а као ознаку баштине грб с првим бијелим пољем, називајући га повијесним.

У извјештају с оснивачке скупштине пренесено је у цијелости и 'посебно дирљиво писмо' ДАРИЈА КОРДИЋА – иначе правомаћно осуђеног ратног злочинца – за којег се на страницама Хрватског ратника, као дијела Хрватског било, наводи да је 'невин одлежао 17 и пол година за злочин који није починио'. У даљњој обрани Кордића, који је правомаћно осуђен на двадесет пет година затвора

због прогона муслиманског живља око Витеза у прољеће 1993., укључујући и масакр стотину шеснаест цивила и дјеце у Ахмићима, пишу да он има необориве доказе о својој невиности и да њему и његовом одвјетнику Луки Мишетићу недостаје подршка хрватских институција како би покренули ревизију срамотне политичке пресуде Хашког трибунала. С таквим бизарним ставовима Хрватско било кани изаћи на изборе. Један од допредседника те странке АНТЕ ПРКАЧИН, који самог себе назива припадником усташке војске, био је донедави саборски заступник, а други члан је извјесни ЈУРЕ ФРАНЦЕТИЋ, нећак истоименог заповједника усташке Црне легије.

Тајкун Ивица Тодорић, персонификација ТУЂМАНОВЕ претворбе и приватизације 1990-их, након бизниса одлучио се окушати и у политици па је помпозно најавио с фришко регистрираном странком Заједно Хрватска поход на премијерску фотељу. Негом прије закључења овог текста поручио је да ипак одустаје од изборне утрке јер се, најкраће речено, није стигао припремити. Добро је питање тко још сматра да је Тодорић вјеродостојан у тренутку када је оптужница против Агрокорова некадашњег власника и 14 суоптуженика за извлачење 1,2 милијарде куна у случају 'велики Агрокор' на доради након што је Високи казнени суд кључно вјештачење прогласио неважећим доказом.

Смјер странака нешто старијег датума у односу на досад споменуте, као што је Одлучност и праведност основана крајем 2022. године, већ је препознат из њиховог јавног дјеловања. Примјерице, из изјава председнице Одлучности и праведности КАРОЛИНЕ ВИДОВИЋ КРИШТО да су (поједини) домаћи новинари пропагандисти Србије у оптужницама за 'Олују' или из лажних оптужби на рачун потпредседнице Владе АЊЕ ШИМПРАГЕ да негира геноцид и велича ратне злочинце РАТКА МЛАДИЋА и МИЛАНА МАРТИЋА. У сличне токсичне политичке спојеве могли бисмо убројити и странку Праведна Хрватска лијечника и донедавног заступника МИЛАНА ВРКЉАНА.

Занимљиво је примијетити да већ неко вријеме нема нових странака лијевог предзнака с јачим именима у својим редовима, не рачунамо ли оне 'неутралне' као што је странка Јавно добро са сједиштем у Супетру која је посвећена борби против комодификације опћег и јавног добра. ■

Korporativna onkologija

Projekt personaliziranog liječenja raka vrijedan je za oboljele od raka, ali problematičan kao aranžman države s Rocheom. Vlada je hrvatsku onkologiju trajno vezala za jednu korporaciju, kojoj je omogućila dugotrajni dotok komercijalno vrijednih podataka o pacijentima

PET godina nakon što je premijer ANDREJ PLENKOVIĆ s predsjednikom korporacije Roche CHRISTOPHOM FRANZOM u Davosu dogovorio suradnju na personaliziranom liječenju raka i genskom mapiranju tumora, 13. siječnja u KBC-u Zagreb otvoren je Zavod za personaliziranu medicinu, ključna komponenta tog pompozno najavljenog državno-korporativnog projekta.

Započeo je tako što su Vlada RH i švicarska multinacionalka u srpnju 2019. potpisali Memorandum o suradnji na pripremi i provedbi Projekta personalizirane medicine u onkologiji i najavili ga kao najvažniji državni projekt u zdravstvu, pokrenut s ciljem da 'rak postane izlječiv'. Godinu kasnije, Vlada je izradila Akcijski plan pripreme i provedbe projekta prema kojem je osnivanje Zavoda za personaliziranu medicinu trebalo biti gotovo još u svibnju 2022. godine, kada je i Laboratorij za sveobuhvatno gensko profiliranje trebao dobiti sve dozvole za rad. U lipnju 2021. morali su biti definirani tehnički zahtjevi za izradu Hrvatske onkološke baze podataka (HOBP) i spajanje s Centralnim zdravstvenim informacijskim sustavom Republike Hrvatske (CEZIH), a razvijeno informatičko rješenje u potpunosti funkcionalno i implementirao u testnom okruženju. Uspješno testno povezivanje jedne javne zdravstvene ustanove s HOBP-om uz uspostavljenu funkcionalnost primanja kombiniranog skupa podataka iz ustanove trebalo je biti dovršeno u siječnju 2022., no Novosti su još prošle godine pisale o tome da nijedan rok nije ispoštovan i da Hrvatska još nema HOBP.

Generalni direktor Rochea MARK DAVIS 26. ožujka je na skupu 'Trendovi u zdravstvu – izazovi i prilike' okupljenima kazao da je ta faza započela s KBC-om Osijek i da nakon nedavnog testiranja ne funkcionira. Zašto tako važan projekt kasni, iako je ugovoreno da Roche za njegovu provedbu daje 90 milijuna kuna, nemoguće je rekonstruirati jer Ministarstvo zdravstva, Hrvatski zavod za osiguranje i KBC Zagreb uporno odbijaju odgovoriti na naša pitanja. Tako nismo mogli ni provjeriti objašnjenje da HOBP nije u funk-

ciji jer razmjena anonimiziranih podataka pacijenata još uvijek prolazi strogu analizu Agencije za zaštitu osobnih podataka (AZOP), kako tvrde neki izvori iz KBC-a Zagreb.

Vratimo se stoga na početak, na način i uvjete pod kojima je Vlada RH, na osobnu Plenkovićevu inicijativu, sklopila posao koji je trebao služiti poboljšanju ishoda liječenja onkoloških pacijenata, a ne tome da korporacija predatorski osvoji javni sektor. Onkološko liječenje skupim i tzv. pametnim lijekovima ekspandiralo je takvom brzinom da danas predstavlja ozbiljan financijski udar na sve zdravstvene budžete. Prvi lijek te vrste bio je Novartisov Glivec za mijeloičnu leukemiju, koji je na listu HZZO-a dospio 2001. godine, s cijenom od 20 tisuća kuna mjesečno po pacijentu, dok danas govorimo o troškovima od preko 500 tisuća eura po pacijentu. Tako je stvoren Sveti gral onkologije – skupi lijekovi i tehnologija koja omogućava izdvajanje onih pacijenata kojima će stvarno koristiti.

Sklopajući veliki posao u Davosu, Roche je ugovorio da Hrvatska dobije jedan od malobrojnih labosa za sekvencioniranje tumora, ali i dvije značajne stavke za sebe, od kojih jedna za korporaciju nosi novčano gotovo nemjerljivu korist – radi se o prikupljanju tzv. *real world data*, odnosno podataka o ogromnom broju onkoloških pacijenata koji su prošli gensko profiliranje, ishodima liječenja i stanju na 'tržištu'. To je protuusluga koju će korporacija dobiti

za ulaganje 90 milijuna kuna u hrvatski laboratorij i podršku osnivanju HOBP-a, a trajat će – prema prvoj verziji ugovora – dok traje sporazum i dodatno pet godina nakon njegovog isteka. Sve podatke iz HOBP-a Roche će dobiti bez naknade, svakog kalendarskog tromjesečja. Drugom je stavkom sporazuma Roche odmah dobio posao sveobuhvatnog genskog profiliranja tumora koje se obavlja u Foundation Medicine GmbH laboratoriju Rochea u Njemačkoj, a za što je (plus potrošnja odgovarajućih lijekova) HZZO već 2021. KBC-u Zagreb odobrio dodatnih 50 milijuna kuna. Do danas nijedna obrada karcinoma nije napravljena u hrvatskom labosu, nego u Rocheovom. Nitko od nadležnih ne odgovara na novinarsko pitanje zašto taj labos nije u HZZJ-u, nego ga je prisvojio KBC Zagreb i koliko je po toj osnovi Roche fakturirao bolnici, no nije nemoguće da je samo kroz tu stavku kompanija otplatila dobar dio 'poklonjenih' 90 milijuna kuna za hrvatsku onkologiju.

Također, nitko iz državnog vrha i zdravstvene administracije nije razjasnio da laboratorij u sklopu Zavoda nikada neće biti samostalan i da će konačnu analizu, nalaz i fakturu (!?) uvijek ispostavljati Rocheov laboratorij u Penzbergu i Rocheova tvrtka FMI u Bostonu. Vrijednost podataka o pacijentima koje će Roche kontinuirano primati kroz ovaj projekt, može se dovesti u korelaciju s troškovima kliničkog ispitivanja, koji se po bolesniku kreću između prosječnih 24

tisuće dolara u dermatologiji, do 310 tisuća dolara u hematologiji. Preko hrvatskog će labosa – prema Rocheovim projekcijama – tvrtka godišnje obrađivati preko deset tisuća pacijenata.

Usput, Kodeksom Inovativne farmaceutske inicijative, čiji je Roche član, donacije zdravstvenim institucijama izričito se zabranjuju ako cilj nije zdravstveno-zaštitna ili istraživačka svrha, a donacija ne smije biti sredstvo za poticanje preporučivanja, propisivanja, kupnje, nabave, prodaje ili izdavanja lijeka. Činjenica da je svrha donacije komercijalna govori da je prekršen prvi dio odredbe o donacijama, dok za drugi to ne možemo izričito tvrditi jer je ograničen na lijekove, iako postoje i brojni drugi proizvodi i usluge kojima se doniranje može uvjetovati. Svaku sumnju da se radi o 'vezanoj trgovini', a ne humanitarnoj akciji, otklanja dio iz interne korporacijske projektne dokumentacije iz 2018./2019. koji je ekskluzivno u posjedu Novosti, a u kojemu stoji da je 'Rocheova investicija u hrvatski laboratorij 'donekle rizična', jer 'rupa između lansiranja laboratorija i FMI-eve decentralizirane opreme' otvara mogućnost uvođenja konkurentne opreme. 'Stoga, moramo definirati adekvatan put za istovremeno uspostavljanje dugoročno održivih rješenja za ciljeve hrvatske Vlade i maksimiziranje Rocheovog udjela u genskom profiliranju', stoji u korporacijskoj dokumentaciji za pripremu projekta. U istoj dokumentaciji Roche bilježi predviđanje da će u 2024. obrađivati 10.250 metastatskih tumora, što prema HZZJ-u otprilike čini ukupan godišnji broj novih metastatskih tumora u zemlji.

Za 90 milijuna kuna korporacija dakle uzima monopol na sekvencioniranje, analizu i pohranjivanje podataka o gotovo svim najskuplje liječenim karcinomima u Hrvatskoj. Odluka HZZO-a i KBC-a Zagreb koje smo ranije objavljivali ukazuju na to da Roche od početka projekta drži 100 posto sekvencioniranja tumora u javnom zdravstvu Hrvatske i da je svaka konkurencija istisnuta danom potpisa Memoranduma o suradnji. U istoj dokumentaciji iz 2018./2019. Roche suradnju s Hrvatskom opisuje tvrdeći da će partneri (Hrvatska, KBC Zagreb) unaprijediti znanje, reputaciju i kliničku praksu, dok švicarski div dobiva 'pristup sveobuhvatnom genskom profiliranju za pacijente partnera i šire, kao i dugoročnu partnersku mrežu'. Usput, projekt je dio korporativne inicijative pod nazivom Shining Tower kojom je Roche pokušao prodrijeti u dva australska onkološka centra i jedan singapurski. U Australiji je projekt navodno propao, dok je sudbina singapurskog nepoznata.

Hrvatska je jedina zemlja u kojoj je multinacionalka hakirala kompletnu nacionalnu onkologiju, dok HDZ mantra o besplatnom ručku dobivenom – valjda – čudesnim Plenkovićevim sposobnostima pregovaranja. Tome treba priključiti najavu generalne direktorice Novartisa SANDRE VELASCO na već spomenutoj konferenciji o trendovima u zdravstvu, prema kojoj ta tvrtka sklapa strateško partnerstvo s KBC-om Zagreb za gensku terapiju lijekom Kymriah. Lijek je inače na listi HZZO-a već nekoliko godina, po jednom bolesniku košta od 370 do 530 tisuća dolara, a zašto bi ustanova u mreži javnog zdravstva sklapala posebno partnerstvo, treba pitati istu Vladu i isti HDZ koji su korporacijama omogućili neograničeni ulaz u najdelikatniji javni sektor.

U ovom času izvjesno je jedino da šef Rebra ANTE ĆORUŠIĆ, od ranije poznat po izjavama da će kvaliteta liječenja ovisiti o platežnoj moći bolesnika, elitnu državnu bolnicu dodatno uzdiže na ruševinama zdravstva i postavlja temelje najavljenih prakse. ■

Otvaranje Zavoda za personaliziranu medicinu KBC-a Zagreb (Foto: Tomislav Miletić/PIXSELL)

INTRIGATOR

Na redu
Vukovarsko
ljetno 1991.

Županijski tužitelji u Osijeku dobili su dokaze iz spisa o osuđenom ratnom zločincu Tomislavu Merčepu koji se odnose na srpske civile pobijene u Vukovaru

U IZVJEŠTAJU o praćenju suđenja za ratne zločine za 2023. godinu, koji su predstavili Documenta – Centar za suočavanje s prošlošću i Centar za mir, nenasilje i ljudska prava Osijek, evidentirana su 64 kaznena postupka u fazi rasprave u nadležnosti županijskih sudova u Zagrebu, Rijeci, Osijeku i Splitu.

Od 64 postupka njih 42, odnosno dvije trećine, provode se u odsutnosti optuženika koji su uglavnom na teritoriju Srbije: 60 postupaka vodi se protiv pripadnika srpskih paravojsnih postrojbi ili JNA, a samo četiri protiv pripadnika hrvatskih snaga i HVO-a. Radi se o optužnici protiv BRANIMIRA GLAVAŠA i drugih za zločine u Osijeku, PERICE KUSTURE za Hrasnicu, TVRTKA PAŠALIĆA i drugih za Kuline te MARKA RADIĆA za zločine počinjenje u Uskoplju, BiH. Tokom 2023. godine, doneseno je 19 prvostupanskih presuda protiv 30 optuženika od kojih je 16 osuđeno, od čega 12 pripadnika srpskih snaga i JNA te četiri osuđena iz hrvatskih snaga (Glavaš i drugi za zločine u Osijeku), dok je deset osoba oslobođeno (devet iz srpskih snaga i jedan iz HVO-a). Devet postupaka vraćeno je na prvostupanske sudove. Zabilježeno je 11 žalbenih postupaka na višim sudovima te jedan pred Vrhovnim sudom u kojem je za zločine u Joševici 1991. povećana kazna DUŠANU ŽARKOVIĆU i BOGDANU JEDNAKU sa 15 na 20 godina zatvora.

Na predstavljanju lanjske evidencije najavljeno je pokretanje postupaka za zločine pripadnika HV-a. Županijski tužitelji u Osijeku još ranije dobili su set dokaza iz spisa o osuđenom ratnom zločincu TOMISLAVU MERČEPU koji se odnose na srpske civile pobijene u Vukovaru od ranog ljeta 1991. do početka oružanog sukoba. Na procesuiranje čeka i zločin u Bogdanovcima, gdje je dosada presuđen samo

dio na Višem sudu u Beogradu. Na čekanju je i zločin iz Sarvaša, također iz 1991. godine, pri čemu se ne zna ni točan broj pobijenih srpskih civila, a nije utvrđena ni odgovornost unatoč svjedočenju dvojice pripadnika HV-a. Među repovima su i zločini nad Srbima u Osijeku, jer nisu svi pobijeni obuhvaćeni u optužnici protiv Glavaša i drugih. Čeka se i optužnica za zločin u Medarima u operaciji Bljesak 1995. godine koja bi uskoro konačno trebala biti završena, a zapela je – kako je rečeno aktivistima Documente i Centra – ‘zbog ograničenih kapaciteta policije’. Za zločine u Oluji od 2021. nema novih optužnica, tako da stoje tri dignute protiv sedam osoba, uz dvije osuđujuće presude za zločine u Prokljanu i Kijanima. Čeka se i nova optužnica za Loru kojom bi trebalo biti obuhvaćeno 14 osoba.

VESNA TERŠELIČ pozdravila je lanjsku odluku Vlade o otpisu i povratu parničnih troškova za one koji nisu dočekali pravdu nego su umjesto odštete dobili visoke račune koje moraju platiti, ali i oštro usprotivila činjenici da su troškovi otpisani i ratnim zločincima, što je nazvala neprihvatljivim. Založila se za što skorije osnivanje Povjerenstva koje će odlučivati o tome. VESELINKA KASTRATOVIĆ iz Centra za mir, nenasilje i ljudska prava iz Osijeka istaknula je manjak edukacije sudaca koji često nisu upoznati s praksom Europskog suda za ljudska prava ili Haškog suda, niti ih ona zanima, premda bi njena primjena znatno ubrzala postupke i učinila ih efikasnijim. — Od svih suđenja, a pratila sam ih preko 300, samo sam jednom čula da se sudac očituje na praksu tih sudova – naglasila je Kastratović, podsjetivši da se lutalo i između optužnica za oružanu pobunu, za ratne zločine ili za genocid, što se radilo u početku, a nije držalo vodu u procesima.

Iz Documente upozoravaju kako zabrinjava činjenica da je trend suđenja u odsutnosti i dalje dominantan u Hrvatskoj, kao i da je sve rašireniji u Srbiji, iako se takvi postupci u pravilu ponavljaju pa se svjedoci opet pozivaju, kao i da je zabilježen isključivo u kaznenim postupcima koji se provode protiv pripadnika

srpskih paravojsnih postrojbi/JNA. Upozoravaju također i na nerazumno dugo trajanje suđenja te problem slabe ekipiranosti, s obzirom na to da su, kako je kazala Vesna Teršelič iz Documente, u razgovoru s tužiocima doznali da su neki predmeti praktički netaknuti od dana počinjenja zločina tako da nisu ni blizu pripreme optužnice. Sve je češći problem i smjene generacije u DORH-u, što bi također moglo utjecati na dužinu trajanja postupaka.

■ Goran Borković

Nogomet i
netrpeljivost

KRAJNJE dramatičnu objavu plasirale su Sportske novosti proteklog vikenda, pod naslovom: ‘Skandal u hrvatskom nogometu. Trećeligaš prijeti istupanjem iz lige i aludiraju na nacionalnost suca’. Pobrkanu jedninu i množinu navodimo doslovno, nije posrijedi naša inovacija. Teza da i dalje nešto u vezi s nogometnim ili kojim god suđenjem u Hrvatskoj može biti skandalozno, također je njihova. Uglavnom, objavili su da je klub iz Hrvaca gostovao kod NK Dugog Sela te odigrao neriješeno, a zatim se okomio na suca ALEKSANDRA VUZEMA. ‘Žalosno je da nas u samostalnoj državi Hrvatskoj pokrade čovjek čije ime i prezime govori od kuda vjetar puše. NK Hrvace razmišlja o istupanju iz ove lige, i traži smjenu kompletne sudačke komisije jer očito nisu dorasli fotelji u kojoj sjede’, glasi važniji dio njihove reakcije na Facebooku.

Pa, što nam o smjeru iz kojeg puše vjetar govori ime i prezime Aleksandar Vuzem, ako je fakat riječ o aluziji na sučevu nacionalnost? Prezime bi moglo biti hrvatsko ili slovensko, teško i nešto treće, a u krajevima oko Sutle ono ujedno znači – Uskrs, ovaj kršćanski blagdan što upravo slijedi, Vazam. Ime pak može potjecati iz raznih smjerova, ali bit će da su u jedinom domaćem sportskom dnevniku posumnjali kako je vodstvu kluba iz Hrvaca svaki Aleksandar pomalo KARADORĐEVIĆ. Prozvani se vjetar tako razaznaje kao istočnjak, dok čudni sudac čudnog imena najednom osigurava povod za smjenu ‘kompletne sudačke komisije’.

Povrh svega, zahtjev je odaslan nedugo poslije Varleaksa, onog festivala kompromitacije cjelokupnoga hrvatskog nogometnog sudišta. Na sve prezele razloge za njihovo ukidanje dekretom, danas onomastičari iz Cetinske krajine dodaju suspekciju prema Srbima, blago šifriranu, kako Vuzemu ne bi palo na um da ih tuži. Baš tako se to inače radi – namigneš i nakašlješ se, a Srbin zasvijetli sam. Jedino nije jasno kako se Dugo Selo moglo okoristiti u srbočetničkoj zavjeri s podmetanjem Hrvacama, ali riješit će se i ta enigma, samo neka još vidimo što će NK Hrvace poduzeti nakon spomenutog razmišljanja o istupanju iz lige. A dotad će valjda završiti i disciplinski postupak koji je protiv njih zbog citirane note pokrenuo Hrvatski nogometni savez, kao što je za Novosti otkrio njegov glasnogovornik TOMISLAV PACAK.

■ Igor Lasić

KRATKO I JASNO
Stop dezinformacijama

Faktograf je na prvi dan proljeća pokrenuo Klimatski portal. O čemu ćete izvještavati? Klimatski portal bit će fokusiran na problematiku klimatske krize, odnosno klimatskih promjena. Pokrenuli smo ga jer redakcija Klimatskog portala vjeruje da nema važnije teme. Izvještavat ćemo o svim važnim sastavnicama klimatske krize, od energetike, poljoprivrede i prometa, preko gospodarenja otpadom i zaštite okoliša, do korisnih znanstvenih otkrića i spoznaja. Klimatska kriza je problem koji će se za naših života morati rješavati i smatramo da je nužno povesti javnu raspravu o tome kakva su rješenja prihvatljiva i korisna.

Shvaćaju li političke stranke klimatsku prijetnju ozbiljno?

Stranke zasad mahom ignoriraju prijetnju. To se jasno vidi u predizbornoj kampanji tijekom koje se o klimatskim promjenama i zelenim politikama gotovo ne govori. Vodeće stranke u svojim se programima obično kurtoazno osvrnu na problematiku klimatske krize, ali kad se nađu u poziciji s koje bi doista mogli provoditi politike za sprječavanje i prilagodbu na štete od klimatskih promjena, uglavnom ne naprave ništa vrijedno spomena. Štoviše, u mnogim političkim strankama, uglavnom s desne strane političkog spektra, pojavljuju se potpuno neutemeljena tumačenja prema kojima klimatske promjene nisu stvarna ili urgentna prijetnja.

Koliko je u tome lažnih vijesti?

Dezinformacije o klimatskim promjenama na društvenim su mrežama i općenito u javnom diskursu prilično raširene. Primarno su posljedica propagandno-dezinformacijske kampanje koju već desetljećima vode fosilna industrija i druge industrije koje profitiraju od ekonomskih aktivnosti što doprinose akumulaciji stakleničkih plinova u Zemljinj atmosferi, o čemu pišemo u serijalu o povijesti negiranja klimatske krize. Cilj je što duže zadržati status quo i odgoditi regulaciju kojom bi bilo onemogućeno basnoslovno bogaćenje kompanijama čiji poslovni modeli postepeno uništavaju uvjete za život na Zemlji.

Što želite promijeniti?

Naš slogan, ‘fokus na rješenja’, pokazuje kakvim se novinarstvom želimo baviti. Ne želimo biti još jedan medij koji će senzacionalizirati problematiku klimatske krize i poticati kod čitatelja dojam da se ništa ne može napraviti. Smatramo da je klimatska kriza problem koji je moguće riješiti ako mu se pristupa konstruktivno. Baš zbog toga su javnom prostoru potrebni mediji koji neće izvještavati samo o problemima, nego se fokusirati na rješenja.

■ Mirna Jasić Gašić

Vesna Teršelič i
Veselinka Kastratović
(Foto: Davor Puklavec/
PIXSELL)

Od kamenčića do kamenovanja

Iako su se po Kistanjama djeca nabacivala kamenčićima po svim kućama, u Srbiji su dječje spačke interpretirane kao šovinistički linč

MIODRAG LINTA, predsjednik Saveza Srba iz regiona i poslanik Srpske napredne stranke, sredinom marta proširio je po medijima neprovjerenu i zapaljivu vijest o kamenovanju srpskih kuća u općini Kistanje. Linta je Tanjugu poslao priopćenje o nepostojećem vandalskom činu koji je, prema njegovim saznanjima, 'počinila grupa od pet-šest ljudi'. Iznio je paušalnu ocjenu da je u pitanju 'zločin iz mržnje', da se radilo o pokušaju zastrašivanja Srba u Kistanjama i šire s ciljem 'da se primoraju na iseljavanje sa svojih vjekovnih ognjišta'.

'Tragična je činjenica da policija nije uhapsila počiniocce tog vandalskog čina iako postoji pretpostavka da se zna njihov identitet', naveo je Linta. Usput je pozvao Ministarstvo spoljnih poslova Srbije da od Hrvatske zatraži da 'nadležni organi hitno privedu počinitelje pravdi te da budu kažnjeni u skladu sa zakonom, kao i da zaštite Srbe u Kistanjama i njihovu imovinu'.

Kako bismo suvislo informirali javnost potražili smo službeno pojašnjenje od Policijske uprave šibensko-kninske koja je nadležna za područje Kistanja. U odgovoru koji smo dobili, navodi se da su policijski službenici Policijske postaje Knin, temeljem zaprimljenih dojava od dana 14. i 19. ožujka, proveli kriminalističko istraživanje vezano za bacanje kamenja na kuće u Kistanjama. Osumnjičena za kamenovanje su – djeca.

'Provedenim istraživanjem je utvrđeno da se sedmero djece mlađe od 14 godina u zadnjih mjesec dana učestalo igralo igre pod nazivom 'dzin-dzan' (igru su naslijedili od starijih), odnosno da su se djeca nalazila u

parku pored škole, te u dogovoru odlazila do više kuća na koje bi bacala manje kamenje, a potom bi se sakrila iza zida, čekala da izide vlasnik kuće i slušala njihove reakcije', navode iz PU šibensko-kninske.

Također je utvrđeno da na kućama nisu nastala oštećenja, a da vlasnici kuća nisu podnijeli kaznene prijave i prijedloge za pokretanje kaznenog progona za kazneno djelo oštećenje tuđe stvari. Osim toga, policijsko izvješće prosljeđeno je Općinskom državnom odvjetništvu za mladež i nadležnom Zavodu za socijalni rad.

Tanjug, a zatim i većina medija u Srbiji, prenijeli su Lintinu vijest ne mareći za novinarske i etičke kodekse, kao ni za posljedice takvog izvještavanja. Nitko se nije potrudio da prije objave utvrdi što se dogodilo u Kistanjama, da li je uopće bila riječ o zločinu iz mržnje i da li su ljudi pretrpjeli materijalnu štetu. Najproblematičniji segment pisma je iznošenje imena i prezimena ljudi čije su kuće bile meta. Ukoliko su navedene osobe žrtve, kako se tvrdilo, njihov je identitet trebao biti zaštićen. BORISLAV ŠARIĆ, zamjenik načelnika općine Kistanje iz redova SDSS-a, u izjavi za Novosti je osudio bacanje kamenja na kuće. No kazao je da su u ovoj, potencijalno opasnoj, dječjoj igri neselektivno gađane sve kuće u blizini igrališta – pretežno srpske, ali i one u kojima žive Hrvati.

— Zajedno s načelnikom bio sam u posjeti kod jedne obitelji. Rekli su nam da su čuli lupanje kamenčića po vratima i prozorima. Najbitnije je da nema štete. Rekao bih da se radi o nedostatku kućnog odgoja djece koja su gađala kuće, no sad je na policiji i Zavodu za socijalni rad da naprave svoj dio posla. Nama smeta kako za to što se desilo prije može znati Miodrag Linta, nego mi ovdje. Javno su objavljena imena ljudi, to je nedopustivo. Ružno je kada se visoka po-

litika lomi preko malih ljudi, i to u drugoj državi. Ne želimo da nas se na takav način predstavlja. I nije takva situacija u Kistanjama kako se želi prikazati. Nikoga ovdje ne mogu prozivati za diskriminaciju temeljem nacionalne pripadnosti. Neka nas puste da živimo – poručio je Šarić.

■ Anja Kožul

Vukovar, zima 2024.

OPŠTINSKO državno tužilaštvo u Vukovaru je nakon provedenog istraživanja, podiglo pred Optužnim većem za mlade na Opštinskom sudu u Vukovaru optužnicu protiv petorice okrivljenih, rođenih 2000., 1999., 1998., 2003. i 2004. godine zbog fizičkog napada na grupu maloletnika u januaru ove godine, koji se desio u centru Vukovara.

Optužnica je podignuta zbog nanošenja teških fizičkih povreda te pokušaja i pomaćanja u tom kaznenom delu. Optužnicom se prvookrivljeni, drugookrivljeni, četvrtokrivljeni i petookrivljeni terete da su 6. januara u večernjim časovima, u centru Vukovara, na osnovu prethodnog dogovora i zajednički, s još jednom poznatom, zasad nedostupnom osobom i drugim nepoznatim licima, naneli teške fizičke povrede deci. Terete se da su ih udarali šakama i nogama u glavu i po telu, zbog čega je dvoje dece zadobilo teške povrede, a troje je lakše povređeno. Okrivljene je u povređivanju dece, koje je moglo da ima još teže posledice, zaustavila njima poznata osoba, navedeno je u optužnici. Šestookrivljenom se na teret stavlja da je, sa ciljem da pomogne u skrivanju okrivljenih, iznajmio stan trojici mladića za kojima je bila raspisana policijska potraga, a potom im omogućio da uđu u navedeni stan u Vukovaru u kojem su se skrivali do 9. januara 2024., kada su ih pronašli policijski službenici. U optužnici se traži prođužetak istražnog zatvora za četvoricu optuženih, za jednog se traži mera posebnog opreza, dok je šesti napadač trenutno nedostupan.

Ovaj vukovarski slučaj ujedinio je roditelje povređene dece, od kojih su dvojica braće završila u KBC-u Osijek s težim fizičkim povredama. Nekoliko dana kasnije organizovali su javni protest, tražeći od nadležnih procesuiranje napadača. Tom prilikom su istakli da neće odustati od traženja pravde za svoju decu, koja su, želeći da prošetaju gradom, ni kriva ni dužna završila kao meta napadača, samo iz jednog razloga, a to je da je jedan od dečaka nešto izgovorio ekavicom.

■ S. Nedeljković

FRAGMENTI GRADA

Vladavina birokracije

NOVINARKINA sugovornica u televizijskom prilogu reprezentirala je sve one klasične karakteristike koje povezujemo sa starim profilom kadrova u sastavu socijalne skrbi. Otrprike je u srednjim šezdesetim godinama života, omdedavno u mirovini, u spomenutom je sektoru provela veći dio svog radnog vijeka, preko trideset godina. Pridružila se nedavnom prosvjednom okupljanju radnica i radnika u socijalnoj skrbi koji je održan u Zagrebu. Ostavlja dojam blage, tople, staložene i racionalne osobe. Osobni habitus obilježen temeljnom empatijom upisivao se u svaku njenu izgovorenu riječ, moglo ga se ne samo lako prepoznati, već i osjetiti, čak i preko medija kakav je današnja televizija. Bogato višegodišnje iskustvo rada u sektoru koji se već desetljećima sistematično uništava i urušava, povezano s evidentnom dobrim obrazovanjem i karakternom empatijom, bez dilema legitimiraju dotičnu gospodu da ponudi komparativnu perspektivu stanja stvari u Hrvatskoj po pitanju onog što kolokvijalno nazivamo socijalom.

Iz niza problema koje je taksativno navela, te ih argumentirano izložila i kratko pojasnila, izdvajamo onaj koji je sama posebno naglasila. Rekla je da im od svih poteškoća u radu s kojima se susreću njene kolegice iz resora, a doživjela ih je i sama, najteže pada količina administrativno-birokratskog posla što im se iz godine u godinu isporučuje u sve većim i većim količinama. Procjenjuje da je tijekom zadnje dvije-tri godine njenog radnog staža, barem 80 posto opterećenja radnog vremena otpadalo na administraciju i birokraciju, što je živuču svakodnevnu realnost posla radikalno transformiralo, do besmisla. Naprosto više nemaju vremena baviti se korisnicima usluga socijalne skrbi, a to bi trebala biti, i nominalno još uvijek jest, srž takvog posla. Isto je posvuda, u koji god sektor da zavirite. Recimo, u artikulaciji nedavnog nezadovoljstva evropskih poljoprivrednika jedan od temeljnih prigovora bio je da zbog bavljenja administrativnim formularima koje im zadaje grozomorna EU birokracija, više nemaju snage, ne stignu se baviti zemljom, stokom i ostalim aktivnostima karakterističnim za njihove tipove poslova.

Mi iz znanosti i obrazovanja reći ćemo da se zbog popunjavanja tablica i obrazaca, pisanja projektnih prijava i izvještaja, više ne bavimo kvalitetno istraživanjima i nastavom, onim što nam definira radne profile. I tako dalje, i tako bliže, svaki je sektor simptomatično usporediv s drugima. Birokracijom se vlada, kontrolira, nadzoruje. Njome se provode učinkoviti režimi biopolitike, prakticira moć u društvu. Anticipirao je to još MAX WEBER. No, birokratsko-racionalistički modeli uređenja zapadnih društava iz 19. i većeg dijela 20. stoljeća, izgledaju romantično benigni u usporedbi s današnjim administrativnim tehnologijama nadzornog kapitalizma digitalne epohe.

■ Hajrudin Hromadžić

Клима се мијења, политике не

Знанственици за климу упутили су апел политичким странкама да у своје програме уврсте климатске политике. ‘Дубоко сам увјерен да се варају ако мисле да ће и даље без климатских политика мирно пловити кроз изборне циклусе’, каже Никола Билишков

УПЕТАК, 22. ожујка на Марковом тргу у Загребу представници иницијативе Знанственици за климу упутили су политичким странкама које судјелују у изборима апел да у своје програме уврсте климатске политике.

Јелена Пуђак, социологиња из Института друштвених знаности Иво Пилар и Никола Билишков, виши знанствени сарадник у Институту Руђер Бошковић, подсјетили су да су сличан апел, који је потписало 550 хрватских знанственика свих профила, упутили и прије четири године свим релевантним институцијама власти, но политички је одговор на климатску кризу изостао. Тај одговор описали су као ‘неадекватан’ у односу на озбиљност и свеобухватност климатске кризе, штовише ‘разочаравајући јер води у крајњи губитак перспективе, што се особито односи на младе генерације’. Исто се може констатирати и за глобалне климатске преговоре, који нису довели до значајнијих помака па је ‘све јасније да се наш планетарни сустав ближи точки пријелома’, написали су знанственици у свом апелу.

У протекле четири године разина угљиковог диоксида у атмосфери и у океанима наставила је расти, а ‘последнице климатских промјена попримиле су катастрофалне размјере које су се читавале у различитим метеоролошким догађањима и у нашим крајевима и које узрокују велику материјалну штету и огромну људску патњу’, рекао је Билишков на конференцији за новинаре. ‘У свој њеној застрашујућој реалности, климатска криза је тест зрелости наше цивилизације у цјелини, позив за буђење, јединствена прилика за глобалну трансформацију према одрживом друштву’, наводе знанственици, истичући да је управо Средоземље једна од глобалних ‘врућих точка’ у смислу климатских промјена. Описујући шири контекст који онемогућава доношење суставних климатских политика, Знанственици за климу наводе и да ‘у задње вријеме свједочимо значајним притисцима различитих актера и лобија којима је изложен Зелени план ЕУ’.

‘Непосредни узрок масовних просвјета пољопривредника диљем ЕУ је неразумијевање добробити које нам свима до-

носе амбициозне околишне политике, но дубљи узрок треба тражити у недовољно квалитетној комуникацији тих политика, као и у злонамјерним активностима интересних лобија, политички артикулираних кроз дјеловање све јачих конзервативних снага у цјелокупном политичком спектру. С друге стране, агресија Русије на Украјину узроковала је велике поремећаје на пољу енергетике ЕУ, што се прелијева и на глобалну разину’, наводе у свом апелу, објашњавајући и да ‘све већа несигурност, узрокована продубљивањем неједнакости, ревитализацијом колонијалних пракси и односа, те губитком околишне подлоге због заостравања климатске кризе, доводи до све интензивнијих миграција становништва’.

Знанственици за климу стога инсистирају на развоју и имплементацији ефикасних климатских политика, а Јелена Пуђак истакнула је и да је недостатно и контрапродуктивно фокус стављати искључиво на смањење емисија стакленичких гасова, већ се друштвени одговор на сувремене еколошке кризе мора водити и начелима еколошке праведности. ‘Како бисмо на вријеме ублажили и прилагодили се на климатске промјене потребно је разматрати суставну промјену друштвених и економских односа који фокус с раста конзумеризма и ВДП-а као главних мјера друштвеног развоја стављају на квалитету живота грађана и еколошку одрживост’, сматра социологиња.

Пуђак и Билишков истакнули су да се у Хрватској тек спорадично могу наћи позитивни примјери, углавном на разини цивилног друштва и локалних самоуп-

права, но ти се пројекти, кажу, најчешће догађају успркос или чак супротно националним политикама и овисе о ангажману појединаца.

Када је у питању национална разина, Никола Билишков Новостима је рекао да се климатска политика у Хрватској углавном ‘своди на задовољавање форме, испуњавање обавеза према ЕУ-у или пак на најобичније прибјегавање лажним рјешењима’.

— Нажалост, све је то донесено и проводи се ослањањем на голу политичку интуицију владајућих елита, без дубинског разумијевања климатске кризе и осталих повезаних еколошких криза. С друге стране, цијели низ странака заступљених у Сабору отворено поричу знанствене чињенице. С треће стране, амбициозне климатске политике налазимо тек у траговима чак и код оних у чијим би се агендама оне очекивале. То је тако због врло недостатне међусекторске комуникације, за што не кривим искључиво политички сектор. Врло су ријетки знанственици који су спремни искорачити из својих академских комотности и отворено заговарати пријенос знанствених спознаја у ефикасне, добро усмјерене политике – рекао нам је Билишков.

Знанственици за климу стога су од политичких странака затражили да у своје програме уврсте низ климатских политика, међу којима су убрзање процеса напуштања фосилних горива, потицање локалне производње и дистрибуције добара, развој и имплементација адаптивних пољопривредних политика, увођење еколошког доприноса у свим гранама gospodarства, увођење индек-

са благостања који ће се фокусирати на стабилност околиша и квалитету живота а не на пораст потрошње, уношење права околиша у законодавство, очување и обнова деградираних станишта, развој еколошких курикулума у образовању, те потпора знанственим истраживањима која се баве рјешењем климатске кризе.

С обзиром на ове приједлоге, Билишкова смо упитали да нам прокоментира програме странака које судјелују у изборима, прије свега оне владајуће, за коју каже како она ‘мисли да је климатска политика оно кад говориш о јачању плинске инфраструктуре, уговарању нових добавних праваца фосилних горива, уз повећање капацитета обновљивих извора’.

— И тако, док се климатске промјене заостравају и у нашим крајевима већ сада попримају забрињавајуће размјере, наше политичке елите без проблема говоре о истраживањима потенцијалних лежишта угљиководика, повећању капацитета ЛНГ терминала, плинводима, диверзификацији добаве плина и нафте, хвале се одржавањем прихватљиве цијене плина и слично. Па онда у одговору на наш апел кажу да се одговор Хрватске на климатске промјене ослања на водикове технологије и на технологије хватања и складиштења угљиковог диоксида. Све је ту препуно гринвошинга, и то рудиментарног – истиче Билишков и додаје да већина странака још није објавила своје предизборне програме, али да од њих ни не очекују ‘ништа спектакуларно у климатском смислу’.

— Зато смо иступили новим апелом, како бисмо им упутили поруку што знанствена заједница од њих очекује. Дубоко сам увјерен да се варају ако мисле да ће и даље без климатских политика мирно пловити кроз изборне циклусе. Ми као знанственици можемо их упозоравати на знанствене чињенице и они могу, а и не морају прихватити наше захтјеве. Но, ту су и младе генерације, којима је јако стало до квалитетног суставног одговора на климатску кризу. Те младе генерације су показале како одлично разумију проблем и врло су прецизне у разликовању квалитетних политика од гринвошинга и других лажних одговора који произлазе из порицања знаности – закључује наш суговорник. ■

Јелена Пуђак и Никола Билишков (Фото: Патрик Мацек/Pixsell)

Pokazatelj naše snage

Večeras smo ovdje zato što smo zamislili mjesto prenošenja starih znanja i stvaranja novih. Pjesma, ples, govor i običaji pokazatelji su naše snage, rekao je Milan Uzelac, ličko-senjski dožupan na otvaranju Srpskog kulturnog centra u Udbini

Srpski kulturni centar bit će otvoren svim stanovnicima

Novo mjesto susreta Ličana i Ličanki, Srpski kulturni centar na Udbini, mjesto je inspirirano zavičajem i teškom, ali velikom historijom. Istovremeno, ovo je mjesto posvećeno zajedničkoj budućnosti. Sretni smo da imamo s kim podijeliti ovu svečanost, kao i teret zahtjeva koji pred nas postavlja naša zbilja. Svjesni smo negativnih trendova depopulacije i odlaska ljudi, ali naše djelovanje ne možemo zasnivati samo na potvrđivanju onoga što je svima jasno. Potrebna nam je ideja, misao vodilja koja ne mora biti izvediva, ali koju možemo zajedno zamisliti. Večeras smo ovdje upravo zato što smo bili u mogućnosti zamisliti mjesto prenošenja starih znanja, ali i stvaranja novih. Pjesma, ples, govor i svi drugi običaji, pokazatelji su naše snage i kada snage ponestaje. Pokazatelji su naše volje i kada nema previše razloga za volju. Stoga računajte da su vrata ove kuće otvorena svima koji trebaju krov za svoju pjesmu, temelj za svoj ideju – kazao je ličko-senjski dožupan MILAN UZELAC na otvaranju prvog Srpskog kulturnog centra u općini Udbina.

Novootvoreni prostor srpske zajednice u Lici nalazi se u središtu Udbine, u Katedralskoj ulici. Ovaj srpski kulturni dom jedan je od četrdesetak sličnih projekata koje je SNV pokrenuo u posljednjih pet godina. Osim izgradnje kulturnih centara, SNV je samo na području Like obnovio devet mjesnih kulturnih domova: u Gornjoj Ploči, Mogoriću, Vrepcu, Lipovom Polju, Doljanima, Gornjem Babinom Potoku, Ličkom Petrovom Selu, Debelom Brdu i Donjem Lapcu.

Srpski kulturni centar bit će otvoren svim stanovnicima općine Udbina, ali i šire. Kako je rekao dožupan Uzelac, i prije samog otvaranja prostor je bio ispunjen aktivnostima. Velika sala već je poslužila za desetak dječjih rođendana, za sastanke, priredbe i probe folklornog društva. Centrom će upravljati Vijeće srpske nacionalne manjine Ličko-senjske županije, a poslovi i zaduženja će se dijeliti između dožupana i aktivista jer su, objasnio

je Uzelac, 'svi redomiskusni majstori improvizacije'. MILORAD PUPOVAC, predsjednik Srpskog narodnog vijeća, izjavio je da 'Ličani mogu biti ponosni na ljude koji su se potrudili da stvore centre kulture u Udbini i Lici'.

— Sretni smo što imate ovakvu općinsku vlast, načelnika i zamjenika, vaše sumještane koji su u razmjerno kratkom vremenu od Udbine stvorili mjesto u kojem ljudi žive u dobrim odnosima. Općinska vlast se odnosi prema svima kao prema jednakima i kao prema svojim. Sve ovo smo postigli zahvaljujući onima koji su i prije vodili Općinu, zahvaljujući sadašnjem načelniku JOSIPU SEUČEKU, kao i dožupanu Uzelcu – izjavio je Pupovac. Ovaj govor Pupovac je posvetio uglednoj ličkoj lozi Budisavljević. Današnji Budisavljevići, kazao je, ni sami ne mogu pouzdano ustanoviti sve veze srodstva i porijekla. U Srpskom biografskom rečniku Matice Srpske zaslužno se nalazi čak trinaest Budisavljevića rodom iz Like.

— ALEKSANDAR LEKO BUDISAVLJEVIĆ, carski pukovnik u Novom Sadu, 1890. objavio je knjigu 'Pleme Budisavljevića u Gornjoj Krajini.' Nedavno je, opet u Novom Sadu, izašao opširan genealoški atlas 37 grana rodoslova Budisavljević. Za to treba više od 300 godina, a Budisavljevići su loza koja još uvijek živi. Nema mnogo takvih loza, posebno ne među Srbima u Hrvatskoj. Takva je i loza Desnica, potomaka VLADANA DESNICE. U pravilu su Budisavljevići bili vojnici i sveštenici. Djeci su voljeli davati ime Bude. Najpoznatiji među njima je BUDIMIR BUDE, general i plemić koji se proslavio kao vojnik i kum bana JOSIPA JELAČIĆA. Zaslušan je za izgradnju srpske škole u Gospiću – naveo je Pupovac.

Također je istaknuo BUDISLAVA BUDISAVLJEVIĆA, rođenog u Bijelopolju 1843. Riječ je o značajnom čovjeku koji je 30 godina vršio dužnost župana i velikog župana u Rumi, Požegi, Gospiću, Krbavskoj županiji i Bjelovarsko-križevačkoj županiji. U nekoliko navrata je bio poslanik u srpskim narodno-crkvenim saborima. Usto je bio popularan književnik. Kod njega se, ispričao je Pupovac, osjećaju narodna književnost, folklor i narodni humor. Književno djelo je skupio u dva sveska u izdanju Matice Srpske. Matica Hrvatska mu je 1968. podigla spomen-ploču u Gospiću. Od znamenitih Budisavljevića u Hrvatskoj je zapažen i JULIJE, zagrebački kirurg. Njegova supruga DIANA BUDISAVLJEVIĆ poznata je humanitarka koja je organizirala akciju spašavanja i zbrinjavanja srpske djece iz ustaških logora tokom Drugog svjetskog rata. DANA BUDISAVLJEVIĆ, autorica filma 'Dnevnik Diane Budisavljević', također pripada ovaj ličkoj lozi, naveo je Pupovac.

Najmlade folklorišice iz SKD-a Prosvjeta – Pododbora Udbina izvele su za publiku ličko gluvo kolo 'dikac'. Svečanom otvaranju prisustvovalo je mnoštvo ljudi iz Like i Dalmacije. ANKA MILOJEVIĆ iz podvelebitskog Mogorića smatra da su mjesta poput ovog na Udbini uvijek potrebna kako bi se ljudi osjećali bolje.

— Naš dom u Mogoriću je sad dotjeran pa ga koristimo za razne prigode. Imamo dočeka Nove godine, skupimo se, dođu ljudi sa svih strana. I prije rata smo imali naša mjesta za okupljanje, za priredbe. Ja sam još kao dijete učestvovala u tome. Naša škola u Mogoriću je bila na kat, imala je dvije smjene, uvijek puna djece. Lijepo mi je ovdje vidjeti malo folklor. Mi u selu nemamo folklorno društvo, manje nas je. Ovdje je veće mjesto, pa se i može nešto organizirati. Ali zato imamo 'džuboks'. Kad svak' pusti na telefon šta voli. Sluša se šta ko stavi, mi preferiramo narodno – opisuje Anka socijalizaciju na selu.

Glumac DEJAN STOJAKOVIĆ iz pozorišta Akademija 28 iz Beograda, odigrao je monodramu o životu i djelu SAVE MRKALJA, reformatora srpske cirilice i jezike te pjesnika, pod nazivom 'Slušaj kako govorim – Sava Mrkalj'. ANJA ŠIMPRAGA, potpredsjednica Vlade, naglasila je da su srpski kulturni centri diljem Hrvatske 'trajni spomenici srpske kulture, istorije i budućnosti'.

— Zavjet prema Savi Mrkalju mora biti da našu kulturu i tradiciju ne skrivamo i ne zanemarujemo, da naš jezik i pismo ponosno koristimo, pokazujemo svijetu. Želim da imate puno projekata, koncerata, posjetitelja koji će ovdje dolaziti i činiti ovo mjesto živim – poručila je Šimpraga Ličanima. ■

Svečanost otvorenja

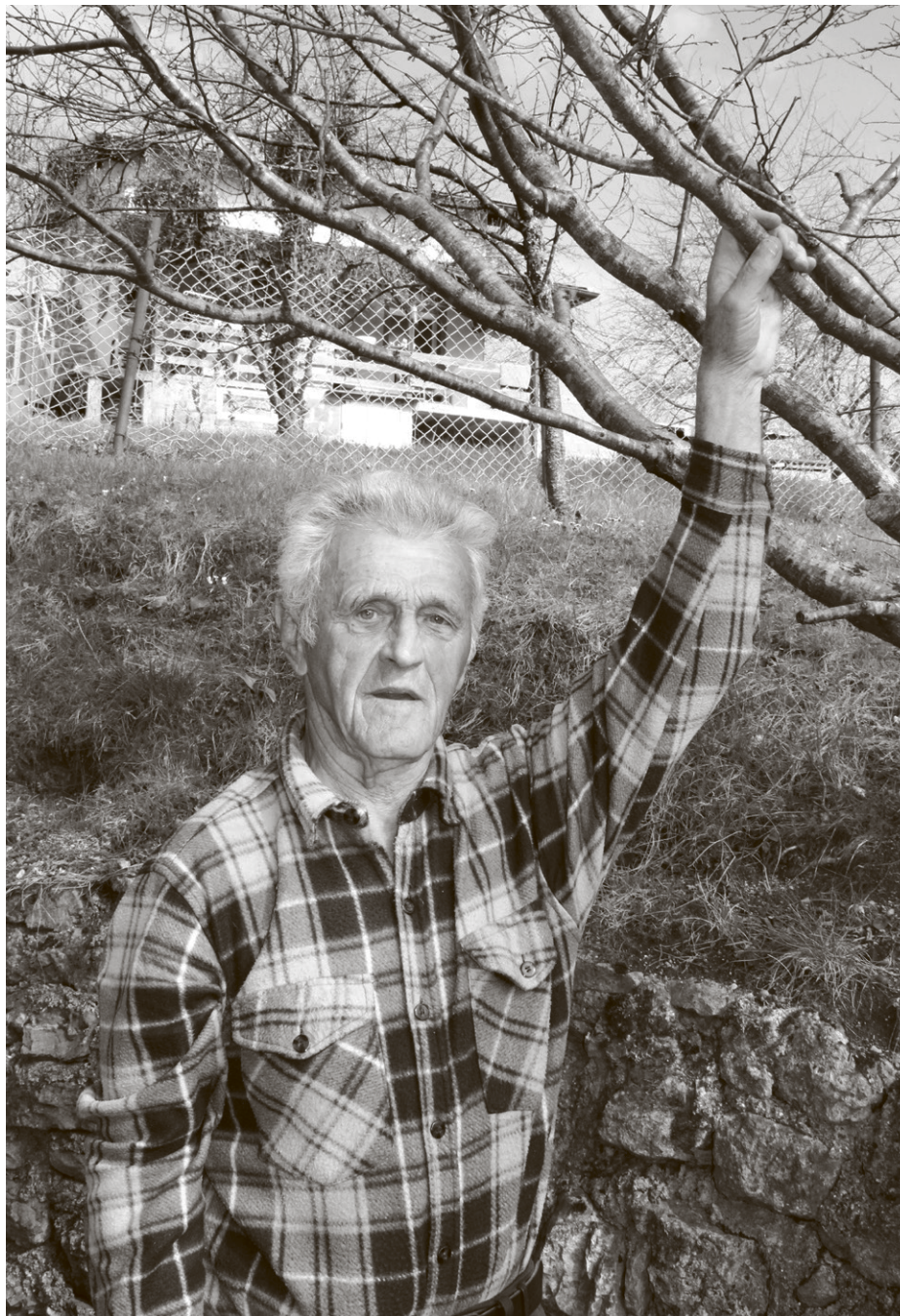
Opustjeli raj na zemlji

Mi Kordunaši nekako bismo preživjeli sve nevolje koje su nas snalazile, od rata i potresa do mizernih primanja. Al' sad je tu nešto najgore od svega: nestaju ljudi. To je ono što boli, kaže 89-godišnji Uroš Savić iz Točka

MALO je u Hrvatskoj mjesta s kojih istodobno možete vidjeti vrhove čak triju planina – Kleka na rubu Velike Kapele iznad Ogulina, ličke Plješivice pa sve do masivnog Velebita. Ako vam pritom pogled padne na Koranu, koja vam teče odmah ispod kuće, sigurno je da će svakome, ne samo vama, od takve ljepote zastati dah. U toj smo ljepoti i mi imali priliku uživati kad smo posjetili 89-godišnjeg UROŠA SAVIĆA u njegovu Točku, na Kordunu. Nažalost, vremesni povratnik u jedinstvenoj panorami svog zavičaja više ne uživa kao nekad, kad mu je životna svakodnevnica bila bitno drugačija, a godina na plećima manje nego danas.

— Nekoć mi je ovdje bio najljepši vidikovac na svijetu. Najviše bih uživao u ranim jutrima, kad bi mi izlazeće sunce pred očima budilo planinske lance u daljini. Taj se pogled još nije promijenio, ali ja jesam. Ponajviše kad je prije dvije godine umrla moja DANICA, a ja ostao sam. Naši su sinovi MIOBRAG i PREDRAG odavno otišli odavde, jedan u Sloveniju a drugi u Ameriku. Ne bi to bila takva nevolja da nisam usamljen; biti sam i biti usamljen dvije su različite stvari. Ne samo u Točku, već je dugo da se na cijelom Kordunu puno toga promijenilo. Mi Kordunaši bismo još nekako preživjeli nevolje koje su nas oduvijek snalazile, od rata i potresa do neodržanih putova i mizernih primanja. Na sve smo to nekako navikli. Prestale su i provokacije po nacionalnoj liniji, kao Srbi imamo svoje predstavnike u najvišoj vlasti, pa bismo trebali biti zadovoljni. Al' sad je tu nešto najgore od svega: nestaju ljudi. Ono malo preostale starčadi uvuklo se u sebe i čeka kraj, a mladi su se iselili. To je ono što boli, moj novinaru – tumači nam Uroš, koji je već trideset godina u mirovini.

Mjesečno prima gotovo osamsto eura, što nije malo u usporedbi s drugima, pa ne čudi što je s te strane relativno zadovoljan. I zdravlje ga koliko-toliko dobro služi, samo što vid i sluh iz dana u dan slabe, pa nikako

Najljepši vidikovac na svijetu – Uroš Savić

da se na to privikne. Kad je započelo ludilo devedesetih, Savići su poput svih normalnih ljudi koji su vidjeli da je vrag odnio šalu, odlučili napustiti svoj Kordun. Već 1992. ostavljaju u Točku sve što se desetljećima stjecalo, pa kreću put Srbije. Nakon desetak dana riskantnog putovanja obreli su se u Pančevu, u kojem će provesti par godina. Kad Uroš uspije prodati njihov zagrebački stan, stečen od primanja za vrijeme dugo-

godišnjeg radnog odnosa u Chromosu, sele za Beograd. No vreva srpske metropole nije im odveć odgovarala, a čeznuli su i za onim pogledom na tri planine u svitanje. I tako, poslije dugih sedam godina izbjivanja, u osvit novog milenija, opet su na svom kordunskom imanju, sada zaraslom, devastiranom i opljačkanom uslijed oluja i Oluje. Malo toga

svoga su našli, nije bilo čak ni vrata i prozora, pa je valjalo dobro zasukati rukave.

— Radili smo danonoćno i mukotrпно, a spavali takorekoć pod vedrim nebom, na nekakvim daskama. Bilo je na početku dana da smo bili gladni, nedajbože nikome što smo sve preživjeli prije nego što je pomoć počela stizati. Mnogo toga smo ostavili, a zatekli nismo ništa. Brzo sam doznao da su nas opljačkali naši suseljeni, koji su mislili da se nećemo vraćati. Slobodno to napišite – kaže Uroš, čija se povratnička priča razlikuje i ne razlikuje od tolikih drugih.

PRIJE rata, Uroš je prvo radio u zagrebačkom Končaru, potom i u Chromosu: osim 35 godina staža, nakupio je i nekoliko nagrada za doprinos svojim radnim zajednicama. Danica je bila zaposlena u Tvornici Franck, pa bi u svom zagrebačkom stanu koji su od plaća uspjeli kupiti i dalje živjeli da se međuljudski odnosi nisu stubokom promijenili gotovo preko noći. Pogotovu u Uroševom odjelu u kojem je bio jedini radnik srpske nacionalnosti. Dojučerašnji dobri kolege ne samo da su svako malo provaljivali u njegov garderobni ormarić, nego se nisu libili ni drugih nepodopština o kojima ne

Ono malo preostale starčadi uvuklo se u sebe i čeka kraj, a mladi su se iselili, kaže Uroš

voli previše govoriti. A kad mu je sve to postalo prilično nepodnošljivo, šef kojem se požalio predložio mu je da – ode u mirovinu. Poslušao ga je, pa se nakon umirovljenja iz Zagreba preselio u Točak, ali to je zbog rata potrajalo samo godinu i par mjeseci.

— Mogli smo mi mirne duše ostati u Beogradu, ali, brate, nisu ona gužva i nervoza za mene. Pogledajte vi ovaj mir i ljepotu. Kordun je stvarno raj na zemlji, s ovom našom ljepoticom Koranom do koje smo se svakog dana još kao djeca spuštali, da se kupamo, lovimo ribu i igramo se kraj nje trule kobile i žmurke. Dok bismo se spuštali do rijeke, prejeli bismo se voća direktno s voćaka, pa za ručak više ne bi bilo mjesta. Bilo je tu nekoliko vodenica koje su svakog dana mljele žitarice, a danas su ruševine. Kad se ponekad spustim dolje do rijeke, dođe mi da zaplačem – otvara se Uroš dok pijuckamo rakiju i zajedno promatramo plavkaste planinske vrhove u daljini. Pridružuje nam se nenajavljeni gost, domaćinov prijatelj i sumještanin PETAR GOJSOVIĆ.

— Ma je li moguće da se bez mene družite? – upitao je u čudu umjesto pozdrava, no Uroš se retorički odmah snašao i uzvratilo nekadašnjem bivšem predsjedniku slunjskog SNS-a koji još osobno poznaje gotovo svakog stanovnika svih srpskih sela u okolici Slunja. 'A evo, došao ovaj novinar odnekud, pa me na prepad uhvatio!'

— Često posjećujem starog prijatelja, pogotovo otkako samuje. Dakako, svratim i zbog ovog čudesnog pogleda, mislim da boljeg i ljepšeg mjesta za razgovor nadaleko nema. A naš Uroš je legenda cijeloga kraja, još otkako je Točak imao više od 250 stanovnika u više od trideset domaćinstava. Danas je tu jedva tridesetak duša, uglavnom u poznim godinama. To je tužna tema o kojoj i nas dvojica za svakog susreta razglabamo, plašeći se za budućnost kordunaškog sela – završava Petar Gojsović naš susret u smiraj dana, proveden u pustom Točku usred rajske prirode. ■

Danas je tu jedva tridesetak duša – Petar Gojsović

NATO-ovi kruzeri u Gružu

Četiri ratna broda pod četiri zastave pristala su u Dubrovniku da bi se iz lokalnih medija čulo kako je flotila ustvari okupljena pod združenom komandom NATO-a

SASVIM neobičan prizor zabilježen je protekli vikend u Luci Dubrovnik, tamo gdje se inače vezuju kruzeri u nizu, na potezu od ušća Omble do trajektnoga Velikog mula. Četiri ratna broda pod četiri zastave, tri veća i jedan manji, pristala su ondje bila jedan za drugim, e da bi se iz lokalnih medija čulo kako je flotila ustvari okupljena pod združenom komandom NATO-a radi nekakve svoje koreografije. Ukupno preko 500 mornara u trodnevnoj posjeti nije doduše udarilo temelj za novu izdašnu nišu domaće turističke ponude u predsezoni. Fregate belgijska, turska i talijanska dočekane su tako na jednom portalu blago ironičnim nadnaslovom: 'Kojim dobrom?'

Uopće nije dobro, uzgred kazano, nego baš zlokobno odzvanja već i npr. ime FRANCESCO MOROSINI koje nosi vojno plovilo iz Italije, po jednome ratobornom mletačkom duždu. Onaj spomenuti portal, inače dio najveće hrvatske medijske grupacije, navest će usput da mu je nadimak bio Peloponezanin, jer je vojevao i u Peloponeskom ratu, mada se taj čuveni unutargrčki okršaj zbio nekakvo tuce stoljeća ranije. A nije uputno ni povijesne ratove brkati, naročito kad se oružjem zvecka naveliko u ovom konkretnom času, te se bez rezerve najjavljaju idući.

Na gornje pitanje stoga dobivamo odgovore svakodneвно, unutar svojevrsne kampanje mobilizacijskog alarmiranja europske

javnosti. Glavni tajnik NATO-a JENS STOLTENBERG iskazao je sredinom ovog mjeseca oduševljenje rastom volje država-članica za podizanjem ulaganja u vojne svrhe, s dva postotka od BDP-a kao svijetlim ciljem. Hrvatska izdvaja nezanemarivih 1,75 posto, dok poduzetniji akteri poput ANDRZEJA DUDE, poljskog predsjednika, navijaju da se letvica digne na tri postotka. No ima tu i utjecajnijih glasova, a u prvom je planu trojac koji predvodi francuski predsjednik EMMANUEL MACRON, najgorljiviji europsko-unijski pobornik naoružavanja i direktnog angažmana na ukrajinskoj fronti.

Macron proteklih tjedana intenzivno upozorava na tajni plan VLADIMIRA PUTINA – ili očitom nakanu – da Rusija nastavi svoj prodor i dalje od Ukrajine. Nije posve jasno na kakvom se to posvjedočenom ruskom vojnom potencijalu bazira taj zaključak, ali velike su oči u strahu, a još veće u prilici za iznenadni vojnoindustrijski te širi ekstra-profit. S takvom osnovom, logika dalje nalaže hitno oboružavanje zemalja Europske unije, dok će francuski predsjednik iznova podsjetiti na nužnost skorog slanja vojske upomoć napadnutim Ukrajinčima.

Nije pritom beznačajna činjenica to što je Emmanuel Macron prvo govorio o potrebi slanja vojnika u Ukrajinu, i tek zatim o Putinovim željama za širenjem agresije. Na kronologiju i kauzalitet u ovoj igri jačega ionako malo tko polaže računa, i tako još otkad je započela ukrajinska krvava kupka, a ni oko trenutka započinjanja nema konsenzusa. U svakom slučaju, Macronu je prisnažio CHARLES MICHEL, predsjednik Europskog vijeća te Belgijanac, pa njih dvojica u zadnje vrijeme složno posežu za formulacijom kakvu ovdje najbolje znamo po jednoj izjavi JOSIPA BROZA TITA. Javnosti se obraćaju s rezonom da moramo biti spremni za rat ako želimo mir, a treći koji slijedi istu nit jest njemački kancelar OLAF SCHOLZ.

No tu gdje Nijemci ulaze u fabulu, počinje i komični dio priče, mada na ovakvu temu s ratnim trubama realno nije nikom do smijeha. Njemačko nesnalaženje u vojnim pitanjima, ogoljeno u jednom štapskom razgovoru koje su nedavno presrele ruske službe, može nam čak biti simpatično, nasuprot klišeju s militarističkim pruskim figurama. Ipak, to što se Nijemci pokazuju evidentno nespremna za ratovanje, nije im politički vrh pokolebalo u pridruživanju rečenoj kampanji.

U raspravi koja ne jenjava, Scholzu ostatak njemačkog vodstva zamjera tek nevoljkost da Ukrajini pošalje njemačke rakete dugog dometa Taurus kojima bi oni po želji mogli dosegnuti i Moskvu. Njemačkom kancelaru ipak se ne ulazi u takvu izravnicu i težu konfrontaciju s Rusijom, pa zasad sve ostaje na krhkom balansu oko kritične mase ukupne NATO-ove involviranosti u rat na području Ukrajine. Opći dojam svakako je pomno usklađen s procjenom Jensa Stoltenberga, kao i britanskog ministra vanjskih poslova DAVIDA CAMERONA, ali i porukama američkih medija Time i Wall Street Journal da Vladimir Putin čim prije treba još neki rat u Europi radi odvlačenja pažnje s Ukrajine, možda na Kosovu ili u Bosni i Hercegovini. S druge strane, čak i papa Franjo oglašen je, nakon više svojih mirotvornih apela, za Putinova korisnog idiota najvišeg ranga.

Tim su uočljivije druge inicijative koje podrazumijevaju dizanje vojne gotovosti, ako se još malo zadržimo na EU-lideru Njemačkoj, kao što je ona iz Rheinmetalla, najveće tamošnje vojnooružane tvornice. Njezin direktor ARMIN PAPPERGER ovih dana zaziva

projektiranje europske Željezne kupole, po uzoru na onu izraelsku – mobilnoga kopnenog proturaketnog sustava obrane. U isto vrijeme, Njemačka i Francuska sklopile su dogovor o razvoju zajedničkoga borbenog tenka nove generacije, čemu se žele pridružiti i Nizozemska te Italija.

Rheinmetall je strateški partner u tom projektu, ali odmah se mora reći da je za pravo riječ o poslu započetom još 2012. godine, pa je zapeo na više prepreka od kojih je među značajnijima bilo sporenje s naveđenom tvornicom oko zaštite njezina profita. Valjda je došlo vrijeme da se i to riješi, iako partneri demonstriraju nesposobnost za realizaciju koja se daje mjeriti s onom iz poznate holivudske komedije The Pentagon Wars, snimljene 1998. godine po stvarnim događajima. Ukratko, tema filma je budući ponos američke vojske, oklopno borbeno-transportno vozilo Bradley, koje uslijed sukoba više interesa prerasta u smrtonosnu zamku za vojnike koje prevozi, kao da je ispalo iz noćne more JOSEPHA HELLERA, autora slavnog romana Kvaka 22.

Njemačka politička scena drma se po takvim povodima danomice, uz primjere poput govora ljevičarske zastupnice SAHRE WAGENKNECHT u Bundestagu 17. ožujka. Ona je tad pokušala kolege prizvati svijesti, da se ne bi dalje normalizirala situacija u kojoj njemački vojni aparat razmatra napad na Rusiju. Nešto bliže nama, u Sloveniji, ministrica kulture ASTA VREČKO pozvala je na otpor NATO-u, povodom obljetnice ulaska njezine zemlje u taj savez. Aktualije nas ne bi smjele lako zavarati, poanta je ovih istupa, jer NATO producira ratove, i to je u njegovoj naravi, a ne obrana mira u svijetu.

U potrazi za boljim uzorima za postavljanje u ovim pitanjima, Slovenija bi Hrvatskoj mogla poslužiti i kad je posrijedi Izrael, odnosno genocidno zatiranje Palestinaca u Gazi i šire. No previše očekivati nemojmo, kamoli da bismo ulazili u komparaciju slovenske i hrvatske ministrice kulture. Čak niti jedna NINA OBULJEN KORŽINEK ne zaslužuje takvo isticanje, s obzirom na držanje kudikamo pozvanijih ministara, na čelu s premijerom ANDREJEM PLENKOVIĆEM. Mogli bismo zauzvrat navesti druge aspekte ove problematike, u prvom redu uvijek izvjestan efekt intenziviranja vojne proizvodnje na pad javnih izdataka za socijalu i ostale društvene potrebe.

No da vidimo i gdje točno po vojnim kriterijima spada Hrvatska u ovom prelopnom trenu križarskih priprema za epohalni pohod kontra Istoka, premda u nas nije ni bilo referendumskoga glasanja o ulasku u NATO, za razliku od slovenskog učlanjenja. Rafalei nam ipak neće pristići navrijeme za predizbornu svrhu, ali je tek s kupnjom tih aviona uvjetovano – s francuske strane – organiziranje dosad nepostojeće hrvatske protuzračne obrane. Nedostatak tog sustava u domaćoj armiji nije ni jedini ni najkrupniji, budući da Hrvatska ne raspolaže ni adekvatnim kopnenim tj. pješadijskim snagama za obranu.

Posebna tema je ratna mornarica koja se punih deset godina muči s opremanjem najobičnijim patrolnim brodovima, zahvaljujući peripetijama između Ministarstva obrane i škvera Brodosplit, njihova proizvođača, karikaturalne naše verzije Rheinmetalla. Prije nekoliko dana ipak je dogovorena isporuka drugog od njih do kraja ove godine, ali svih pet startno ugovorenih moralo je biti porinuto još uoči pandemije i potonje globalne ekonomske te općesigurnosne krize. A onaj jedini koji je makar nedovršen već zaplovio, to je onaj četvrti brod iz Gruža s početka ovog članka, dika HRM-a pod nazivom Omiš, domaćin opisane flotile NATO-a, hrvatski Bradley na moru. ■

Francuski ratni brod Marne uplovljava u Gruž 2022. (Foto: Grgo Jelavić/PIXSELL)

Ni kuće ni kućišta

Točan broj beskućnika u Hrvatskoj je nepoznat. Hrvatska mreža za beskućnike procjenjuje da najmanje dvije hiljade osoba živi u apsolutnom, a najmanje deset hiljada u relativnom beskućništvu. Politikama su mahom nevidljivi i nezanimljivi – nema nacionalne strategije o beskućništvu ni mjera koje bi ga prevenirale među siromašnima

OSLONJENI na prenapregnute kapacitete civilnih i vjerskih udruga, prepušteni dobrohotnosti gradova i županija, pretežno nevidljivi, a socijalno najugroženiji, beskućnici pokušavaju preživjeti u kaotičnom hrvatskom socijalnom sustavu. Po završetku ratnih sukoba 1995. i nakon integracije ratom zahvaćenih

područja, u samostalnoj Hrvatskoj – pomalo indikativno – započinje strukturalni problem beskućništva kakav danas poznajemo.

Beskućništvo je ekstremni oblik siromaštva. Prema Zakonu o socijalnoj skrbi, 'beskućnik je osoba koja nema mjesto stanovanja, niti sredstva kojima bi mogla podmiriti troškove stanovanja, a smještena je ili koristi uslugu organiziranog stanovanja u pri-

hvatilištu ili prenoćištu ili boravi na javnim ili drugim mjestima koja nisu namijenjena za stanovanje'. Iznimno ranjiva kategorija decenijama je bila zakonski neprepoznata i izuzeta iz sustava socijalne skrbi. Tek 2011. godine, najviše pod pritiskom dugogodišnjih pristupnih pregovora s Europskom unijom, Hrvatska počinje priznavati položaj osoba u statusu beskućnika.

Da je riječ o vrlo složenom problemu, pokazuje prva činjenica na koju nailazimo u gotovo svim istraživanjima i izvještajima: točan broj beskućnika u Hrvatskoj je nepoznat. Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike u svojim evidencijama ima samo one beskućnike koji su se prilikom obraćanja Hrvatskom zavodu za socijalni rad tako izjasnili. U svom priop-

ćenju za Novosti navode da ih je u 2022. bilo evidentirano 608, dok trenutno obrađuju podatke o broju beskućnika u prošloj godini.

Hrvatska mreža za beskućnike (HMB), krovna nacionalna mreža domaćih organizacija koje se bave ovom problematikom, utvrdila je da je samo deset posto beskućnika, smještenih u prihvatilištima ili prenoćištima, prijavljeno na adresi Centra za socijalni rad. Ova organizacija za procjenu broja beskućnika koristi definiciju Ujedinjenih naroda koja razlikuje dva tipa beskućništva – apsolutno i relativno, dok naš zakon priznaje samo kategoriju apsolutnog beskućništva. Procjenjuju da u Hrvatskoj najmanje 2.000 osoba živi u apsolutnom beskućništvu, odnosno bez krova nad glavom. Također, istraživanja HMB-a pokazuju da najmanje 10.000 ljudi obitava u relativnom beskućništvu. Radi se o osobama koje žive pod nekakvim krovom, ali nemaju struju, pristup pitkoj vodi ni sanitarnom čvoru.

Kako navodi ZVONKO MLINAR, izvršni predsjednik HMB-a, sedam od ukupno 13 prihvatilišta i prenoćišta u Hrvatskoj ne dobiva uputnice za beskućnike od Zavoda za socijalni rad. Resorno ministarstvo koristi nevjerodostojne podatke o broju beskućnika, a posljedica toga je, kaže Mlinar, nepoduzimanje odgovarajućih mjera za prevenciju beskućništva te razvoj novih usluga, mjera i aktivnosti za integraciju i socijalno uključivanje beskućnika. Naime, u većini velikih gradova ne postoje prihvatilišta i prenoćišta u kojima bi se ljudima bez doma osigurao privremeni smještaj, a nema ni drugih usluga, kao što je pučka kuhinja.

— Od 20 županija svoju zakonsku obavezu prema beskućnicima izvršava samo 11. Razlog nepostupanja je tvrdnja da na njihovom području nema beskućnika. Nevjerojatno je da u Kaštelima, gdje je osnovano prenoćište, ima beskućnika, a u Koprivnici, Slavonskom Brodu ili Bjelovaru nema. U njihovim socijalnim planovima nema mjera i aktivnosti koje se odnose na beskućnike. Do sada nitko nije odgovarao za nepostupanje. U Zagrebu je, prema našoj procjeni, približno tisuću beskućnika. Oko 40 posto je iz drugih krajeva. U Zagreb su došli jer na njihovom području nema socijalnih usluga, nema toliko napuštenih objekata u kojima mogu boraviti, nema pučkih kuhinja, a usto su stigmatizirani. Što je najvažnije, nema preventivnih mjera koje bi prevenirale beskućništvo među siromašnima. Mnoge osobe ne bi završile tako da im je pravovremeno pružena odgovarajuća pomoć i podrška – ističe Mlinar.

Približna statistika kojom raspolaže HMB porazna je i u pogledu prijava prebivališta i osobnih iskaznica beskućnika. Oko 30 posto nema osobnu iskaznicu, premda im je zakonski omogućeno da osnovno pravo ostvare preko nadležnog Centra za socijalni rad. Isto onako kako pojedine jedinice lokalne i regionalne samouprave ne izvršavaju svoje obaveze prema ugroženim građanima, tako, ispostavlja se, i Centri imaju neujednačenu praksu i različito postupaju.

OLJA DRUŽIĆ LJUBOTINA, profesorica Studijskog centra socijalnog rada Pravnog fakulteta u Zagrebu i autorica brojnih istraživanja o položaju beskućnika, govori da neki područni uredi prijavljuju beskućnike na svoju adresu, dok neki to odbijaju učiniti. Kada su ona i kolegice za potrebe istraživanja pitale radnike nekih područnih ureda zašto ne prijavljuju beskućnike, rekli su da im to predstavlja značajno opterećenje u radu, da bi trebali posebno voditi brigu o pošti koja im stiže za svakog od njih, a nemaju mjesto ni resurse za brigu o tome. Osim toga, beskućnici nailaze na okrutnost sustava i kada se radi o zajamčenoj minimalnoj naknadi. U ranijem Zakonu o socijalnoj skrbi korisnicima prihvatilišta je čak bilo uskraćeno pravo

Olja Družić Ljubotina
(Foto: pravo.unizg.hr)

na osnovnu novčanu socijalnu pomoć. — To je bila neosnovana odluka tadašnje socijaldemokratske vlade koja je išla logikom da osobi koja koristi uslugu prihvatilišta ne treba nikakav novac. Mi sa Studija socijalnog rada i drugi stručnjaci u više smo navrata ukazivali na besmislenost i nepravdu takve odredbe, pa je to sadašnjim zakonom izmijenjeno. Ljudi koji su u prihvatilištima za beskućnike sada imaju pravo na 50 posto osnovice zajamčene minimalne naknade, a osnovica je nešto preko 130 eura. Pola od toga ima samac beskućnik koji je u prihvatilištu, mjesečno oko 70 eura. Što se može s tim? To je ništa. Ispod svakog dostojanstva čovjeka. Vlada je povećala osnovicu, ali ona ne prati trendove inflacije, niti je u skladu s realitetom. Europska komisija upozorava nas već desetljećima na iznimno niske socijalne naknade, no suštinskih pomaka nema – govori Družić Ljubotina.

Sve ove manjkavosti događaju se zato što Hrvatska još uvijek nema nacionalnu strategiju o beskućništvu. Kako tvrdi naša sugovornica, beskućnici su definitivno nevidljivi i nezanimljivi politikama. Stoga je nužno da se sustavne politike prema beskućnicima počnu kreirati i da se konačno počne strateški promišljati, ali i djelovati, ukazuje Družić Ljubotina. Na kompleksnu sliku ovog socijalnog problema utječe i to što je za njega nadležno više resora. Nije sve samo na sustavu socijalne skrbi, već i na zdravstvenom, pa i pravosudnom.

— Priličan broj beskućnika ima teškoće fizičkog i mentalnog zdravlja. Oni u zdravstvenom sustavu nisu prepoznati kao ranjiva kategorija, pa se to zna odraziti na tretman prema njima na način da ih se, primjerice, otpusti iz zdravstvene ustanove,

a oni nemaju kuda. Tako završe na ulici ili u prihvatilištu, gdje nema adekvatne zdravstvene skrbi. Kada je riječ o međuresornom aspektu, beskućnicima je potrebna pomoć i u okviru rada i zapošljavanja. Također i kada se radi o resoru pravosuđa ili unutarnjih poslova, trebalo bi razmotriti njihova prava i uvjete za dobivanje osobnih dokumenata. Često se događa da se osobe koje su na ulici zateknu u tzv. prekršaju skitnje. Prema njima se postupa na način da ih se sankcionira, umjesto da se uzme u obzir njihova ranjiva životna situacija – pojašnjava Družić Ljubotina.

U najvećem prihvatilištu za beskućnike u Hrvatskoj, u Velikoj Kosnici kraj Zagreba, trenutno se nalazi 91 korisnik. Ukupni kapacitet je oko 150 kreveta. Udio muškaraca je 74 posto. U odgovoru za Novosti, iz prihvatilišta navode da je više od pola korisnika radno nesposobno, što zbog promjena zdravstvenog stanja, što zbog starije životne dobi. Većina korisnika ispunjava propisane uvjete za stalni smještaj i kao takvi nisu klasični beskućnici, objašnjavaju. Socijalnim radnicima u ovom prihvatilištu najviše problema zadaje spora birokracija. Korisnici dugo čekaju na početak isplate zajamčene minimalne naknade, na jednokratne novčane naknade i na rješavanje pitanja prebivališta. U posljednje vrijeme, kažu, imaju problema i s rješavanjem zdravstvenog osiguranja za korisnike koji nisu osigurani ili su iz nekog razloga propustili rok za prijavu na HZZO nakon prestanka radnog odnosa, odsluženja zatvorske kazne... Smatraju da je poželjno da se Zakonom o obveznom zdravstvenom osiguranju utvrdi da beskućnici, neovisno o sposobnosti za samostalan život i rad, imaju pravo na obvezno zdravstveno osiguranje.

POSEBNO zabrinjava podatak da više od pola korisnika prihvatilišta Velika Kosnica ima probleme mentalnog zdravlja i da su se liječili u jednoj od psihijatrijskih bolnica. To upućuje na to da se struktura beskućnika kroz godine mijenja, a da država nije osmislila rješenje za ljude kojima nije mjesto u prihvatilištu bez zdravstvene njege.

Kako navodi Zvonko Mlinar, tokom recepcije koja je započela 2008. među beskućnicima je bio veliki broj radno sposobnih srednje i starije životne dobi. Kasnije, smanjenjem nezaposlenosti, smanjivao se broj radno sposobnih i mladih, a povećavao broj osoba s mentalnim i intelektualnim poteškoćama.

U Zagrebu je, prema našoj procjeni, približno tisuću beskućnika.

Oko 40 posto je iz drugih krajeva.

U Zagreb su došli jer na njihovom području nema socijalnih usluga, toliko napuštenih objekata, pučkih kuhinja, a usto su stigmatizirani – ističe Zvonko Mlinar

— Danas su beskućnici u većini osobe starije životne dobi, osobe s psihičkim i intelektualnim poteškoćama i teži ovisnici. Uglavnom ispunjavaju uvjete za trajni smještaj u odgovarajućem domu socijalne skrbi ili u udomiteljskoj obitelji, no mjesta nema. Svi domovi za psihički bolesne osobe po nalogu ministarstva su smanjili svoje kapacitete. Novi nisu otvoreni. U posljednje tri godine među beskućnicima gotovo da nema radno sposobnih – kaže Mlinar.

U eri inflacije i enormnog poskupljenja najma i energenata, u riziku od beskućništva je sve veći broj ljudi, a dodatno se pogoršava položaj onih koji su već na cesti. Mlinar naglašava i nepovoljnu situaciju u kojoj se nalaze strani radnici.

— Stanovi i kuće koji su se prije iznajmljivali samcima i obiteljima sada se iznajmljuju agencijama za strane radnike. Taj isti prostor iznajme za puno veći broj ljudi i za puno više nego što su u mogućnosti platiti privatne osobe. Kada već spominjemo strane radnike, s obzirom na uvjete u kojima žive i rade, ne možemo se ne zapitati – jesu li oni naši budući korisnici? Danas je u Zagrebu, Splitu, Rijeci i nekim drugim gradovima nemoguće

Zvonko Mlinar na obilježavanju Svjetskog dana beskućnika 2016.
(Foto: Borna Filić/PIXSELL)

unajmiti krevet u sobici ispod 150 eura – govori Mlinar.

Kao primjer dobre prakse u Hrvatskoj ističe se Pula. Tamo su prije više od deset godina osnovane sve dostupne usluge za beskućnike, a 2023. prvi su započeli model stanovanja Housing First (Stanovanje na prvom mjestu). Riječ je o direktnom, trajnom zbrinjavanju osoba u statusu beskućnika s fleksibilnom i kontinuiranom podrškom. Uz podršku grada i županije, Udruga AjA ima cilj u narednim godinama pružati uslugu beskućnicima isključivo po modelu Housing First.

Kako nam govori HELENA BABIĆ iz udruge, istraživanja na područjima gdje se provodi taj model pokazala su da je 90 posto korisnika ostalo u trajnom smještaju i nisu se vraćali u beskućništvo. Kada čovjek ima dom, objašnjava Babić, manje vremena provodi u bolnici, policiji i sustavu socijalne skrbi. Tako i sustav ima manje troškove, koji su se kod određenog broja korisnika pokazali izuzetno visoki s godinama.

Osnovno načelo modela Housing First je adekvatno stanovanje kao ljudsko pravo. Korisnici te usluge imaju pravo na izbor i kontrolu, razdvajaju se smještaj i liječenje, orijentiranost je ka oporavku i smanjenju štete, a planiranje je usmjereno na individualne potrebe. Za sada je na području Pule jedan stan prema tom modelu. Usluga se trenutno programski financira putem sredstava Ministarstva rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike.

Na pitanje kakva je slika beskućništva u Puli i koje su specifičnosti ovog dijela države, Babić odgovara da nemaju pouzdane podatke o broju ljudi bez doma. Usluge njihove udruge, odnosno modela Housing First, trenutno koristi 50-ak osoba, dok je uslugu prenoćišta u zadnjih godinu dana koristilo preko sto ljudi.

— Možemo reći da je na području Pule, prema našim podacima, oko 200 osoba koje su ili u beskućništvu ili žive u neadekvatnim uvjetima, s tim da tu nismo uključili i osobe u riziku od beskućništva, kao što su podstanari bez ugovora. Oni nam se sve više javljaju jer znaju naglo ostati bez krova nad glavom, i to cijele obitelji. Mišljenja smo da je ovo sada najgori period jer nemamo trajno stambeno zbrinjavanje osoba u beskućništvu – prepričava Babić.

Ona smatra da se u javnosti ne govori dovoljno o svim temama koje se tiču osoba u beskućništvu, prije svega o stambenom zbrinjavanju, stambenoj politici i prevenciji beskućništva. Tokom godina posvećenog rada stekla je mišljenje da građani i donositelji odluka ponekad imaju bezobziran stav o beskućnicima – da su sami krivi za svoju situaciju, da su lijeni i da ne žele raditi. Njenim kolegama i njoj predstavlja problem i to što još uvijek nemaju stvarni broj osoba u beskućništvu, osoba u riziku od beskućništva i onih koji žive bez elementarnih životnih uvjeta, pa samim time teže dokazuju da je veliki broj građana u nevolji.

— Ako si netko tko je u redovnom radnom odnosu, s prosječnom plaćom, ne može priuštiti samostalan život, kako ćemo onda zbrinuti i osigurati samostalan život onima koji su lošeg zdravstvenog stanja i ne mogu raditi, nemaju članove obitelji, imaju male starosne ili invalidske mirovine? Kako preživjeti s primanjima od 130 ili 200 eura, kada si ni s 400 eura mirovine ne možeš priuštiti podstanarstvo? A čovjek bi još trebao osigurati hranu, odjeću, obuću, higijenu, dok druge životne potrebe ne dođu nikada na red – ističe Helena Babić.

Naši sugovornici se slažu da treba više govoriti o prevenciji i reagirati na vrijeme, prije nego što se bilo tko nađe na cesti, bez zaklona i podrške. ■

Evropljani bez krova nad glavom

Prema procjenama, na području EU-a živi nešto manje od 900 tisuća beskućnika. Njihov je broj narastao za 30 posto u odnosu na 2018., a u deset godina koje su tome prethodile za 70 posto. Riječ je o rastućem strukturnom problemu pa se cilj da se beskućništvo u EU-u do 2030. iskorijeni čini prilično nerealan

Beskućnici u Hamburgu
(Foto: Hanno Bode/
IMAGO/PIXSELL)

POLOVICOM veljače u okviru belgijskog predsjedanja Vijećem Evropske unije održana je neformalna konferencija pod naslovom 'Prema nultoj stopi beskućništva'. Konferencija je dio aktivnosti evropskih institucija čiji je cilj iskorijeniti beskućništvo u Evropskoj uniji do 2030. godine. Te bi se aktivnosti trebale nastaviti u travnju, kada će se održati sastanak Evropskog stupa za socijalna prava, temeljnog alata EU-a koji se bavi poboljšanjem socijalnih prava u članicama Unije. Cilj iskorjenjivanja beskućništva do 2030. članice su formalno podržale u rujnu 2023. takozvanom Dekla-

racijom iz Avilésa, gdje su se sve složile da taj cilj podrazumijeva sljedeće elemente: da nitko nije prisiljen spavati na ulici, da nitko dugotrajno ne mora živjeti u prihvatilištu za beskućnike, da nitko ne bude otpušten iz neke ustanove (bolnice, zatvora i slično) a da toj osobi prethodno nije osiguran adekvatan smještaj, da se izbjegava provođenje deložacija a da pritom nije osiguran alternativan smještaj i da nitko nije diskriminiran zbog toga što je beskućnik. Dogovoreno je i da će evropska zajednica statističkih ureda Eurostat početi voditi evidenciju o beskućništvu, što dosad nije bio slučaj pa ne postoji ni precizna evidencija o ovom problemu na

razini EU-a, a ni zajednička metodologija kojom bi se to radilo.

No uoči događaja u Avilésu u rujnu prošle godine objavljeno je istraživanje u kojemu je procijenjeno da na području Evropske unije živi nešto manje od 900 tisuća beskućnika, otprilike onoliko koliko stanovnika imaju gradovi Marseille ili Torino, a ta brojka predstavlja 0,174 posto ukupne populacije Evropske unije. Studiju su provele Evropska federacija nacionalnih organizacija koje rade s beskućnicima (FEANSA) i francuska Fonda-

cija Abbé Pierre, a njihovo istraživanje pokazalo je i da je broj beskućnika u članicama EU-a narastao za 30 posto u odnosu na 2018. godinu, a u deset godina koje su tome prethodile za 70 posto. To pokazuje da je u pitanju rastući strukturni problem pred čijim se razmjerima cilj njegovog iskorjenjivanja do 2030. godine čini prilično nerealističan. Štoviše, budući da do beskućništva dovodi niz kompleksnih silnica koje su inherentne ekonomskom sustavu, upozorenje autora studije da će preokretanje ovog trenda 'zahtijevati političke napore bez presedana' čini se i utopističkim, jer bi ti napori trebali uključivati i raskid s postojećim modelom upravljanja resursom prostora.

Evropska tipologija beskućništva, navodi se u izvještaju, prepoznaje nekoliko vrsta ovog oblika socijalne isključenosti, počevši od ljudi koji žive na ulici, preko onih koji borave u prihvatilištima i drugim institucijama, pa do onih koji žive u nekonvencionalnim nastambama ili privremeno borave u domovima drugih ljudi.

Od ukupno procijenjene brojke od 896.430 beskućnika u Evropi, najviše ih je, proporcionalno broju stanovnika, u Njemačkoj (skoro 263 tisuće, od čega njih 84.500 živi na ulici), Francuskoj (209 tisuća), Ujedinjenom Kraljevstvu (242 tisuće) i Italiji (96 tisuća), a najmanje u malim članicama kakve su Estonija (1.536) i Slovenija (1.047). U Poljskoj ih je međutim oko 30 tisuća, a u Nizozemskoj 32 tisuće, iako Poljska ima tri puta više stanovnika od Nizozemske, što proizlazi iz specifičnosti bivših socijalističkih zemalja kada su u pitanju njihovi stambeni fondovi, a koje se ogledaju i u nekim drugim elementima obuhvaćenim ovim istraživanjem.

U njemu se navode i primjeri nekoliko metropolitanskih područja u kojima je ovaj problem naročito istaknut, primjerice Barcelona, koja je 2022. imala 1.063 osobe koje su spavale na ulici, što predstavlja povećanje od 19 posto u odnosu na godinu ranije. Beč je sa svojih 12 tisuća ljudi koji žive u nekom obliku beskućništva zabilježio povećanje od 50 posto u periodu od deset godina, dok je izrazito povećanje zabilježeno i u Dublinu – 31 posto u godinu dana, pa sada u prihvatilištima u tom gradu živi čak 8.376 ljudi, značajno više nego u Berlinu i Bruxellesu.

Prema Evropskoj povelji o socijalnim pravima, sve članice EU-a dužne su poduzimati mjere kako bi se svim građanima osiguralo 'stanovanje adekvatnog standarda'. U skladu s definicijom adekvatnog životnog prostora UN-ovog Odbora za ekonomska, socijalna i kulturna prava, i Evropski odbor za socijalna prava 'stanovanje adekvatnog standarda' definira kao stambeni prostor koji je siguran iz sanitarne i zdravstvene perspektive, odnosno raspolaže svim osnovnim elementima kakvi su tekuća voda, grijanje, sustav odlaganja otpada te sanitarni čvor i električna energija. Takvi prostori podrazumijevaju i da u njima nema olova, azbesta i drugih štetnih materijala, da prostor nije prenapučen, da je njegova veličina prikladna broju ljudi koji u njemu žive te da su stanari zakonom zaštićeni u odnosu na stanodavca. Sve evropske države imaju neki oblik legislative kojom se propisuju obaveze stanodavaca i vlasnika zgrada, kao i lokalnih i nacionalnih vlasti kada je u pitanju održavanje zgrada na način da adekvatan standard bude zajamčen. U nekim zemljama, primjerice u Belgiji, takva obaveza države garantirana je i ustavom. Unatoč tome, problem neadekvatnog stanovanja u evropskim je zemljama izrazito velik, pa tako u Francuskoj u takvim uvjetima živi 18 posto stanovništva, u Belgiji 15,7 posto, u Portugalu 25 posto, u Mađarskoj 20 posto, a najmanje u Poljskoj (šest posto), Švedskoj (7,1 posto) i Finskoj (4,5 posto).

Izrazito povećanje broja beskućnika zabilježeno je i u Dublinu (Foto: Niall Carson/Press Association/PIXSELL)

Problem neadekvatnog stanovanja u Evropi je prisutan još od 19. stoljeća odnosno od industrijske revolucije, kada su u kratkom roku u gradove pohrlili milijuni ljudi iz ruralnih krajeva u potrazi za poslom. Tada počinju izbijati masovne epidemije, pa se problem stanovanja počinje promatrati kao pitanje javnog zdravlja, a kasnije sve više i kao društveno, ekonomsko i političko pitanje. Danas na problem stanovanja, uz stalno prisutan rast ekonomskih razlika, naročito utječe deregulacija odnosno financijalizacija tržišta nekretnina i gentrifikacija prethodno radničkih kvartova, što sve zajedno dovodi do eksplozivnog rasta cijena nekretnina. Prema podacima Eurostata, 2021. godine nekretninski fondovi u Evropi bili su teški bilijun eura, dok je samo deset godina ranije taj iznos bio 350 milijardi eura, što svjedoči o enormnom porastu špekulacija na tržištu nekretnina. Indeks cijena nekretnina u EU-u tako je 2022. godine iznosio 147,8, pri čemu je 100 ekvivalentno indeksu iz 2015. Najviše je narastao u Estoniji i Litvi, uglavnom zbog priljeva izbjeglica iz Ukrajine, te Irskoj, dok je Hrvatska s indeksom 170 također iznad evropskog prosjeka.

Uz statistike o beskućništvu, istraživanja donosi i podatke koji se odnose na 'tešku stambenu deprivaciju', stanje koje uključuje život u uvjetima prenapučenosti i barem jedan od nedostataka kakvi su prokišnjavanje krova ili nepostojanje unutarnjeg WC-a. Prema Eurostatu, u takvim je uvjetima 2020. godine živjelo 4,3 posto, odnosno više od 19 milijuna Evropljana. Čak 45 posto Rumunja živjelo je te godine u prenapučenim stambenim prostorima, a 13 posto Bugara nije imalo sanitarni čvor u sklopu stana ili kuće. Hrvatska je u ovoj statistici nešto gora od evropskog prosjeka s 5,1 posto.

Istraživači napominju i da je ovakva stambena deprivacija podjednako prisutna među urbanim i ruralnim stanovništvom, kao i da se s problemom življenja u neadekvatnim prostorima ne susreću samo ljudi koji žive

u stanovima koje im iznajmljuju beskrupulozni stanodavci, već i vlasnici stanova koji su pripadnici niže ili srednje klase i nemaju dovoljno sredstava za ulaganje u prostore u kojima žive.

Na razini Evrope oko 70 posto stanovništva živi u vlastitim stanovima, pri čemu u istočnoevropskim zemljama kao što su Hrvatska, Mađarska, Slovačka i Rumunjska taj udio prelazi 90 posto, dok je vlasnika nekretnina najmanje, između 30 i 40 posto, u Luxembourgu, Francuskoj i Švedskoj. S druge strane, upravo su istočni Evropljani najbrojniji u kategoriji ljudi koji su vlasnici nekretnina bez kredita, ali žive u lošim uvjetima. Njihov se udio kreće između 15 i 20 posto, a u zapadnoj Evropi teko oko dva do tri posto, što pokazuje da se životni standard istočnih Evropljana uvelike temelji na resursima izgrađenima u socijalizmu, bez kojih bi, s obzirom na loše ekonomsko stanje, problem beskućništva bio daleko izraženiji.

U istraživanju se kao faktori koji pogoršavaju probleme stanovanja navode i porast inflacije i energetske siromaštva koji su povezani s ruskom agresijom na Ukrajinu, pa je udio izdataka za stanovanje u ukupnim prihodima na razini EU-a 2022. iznosio 19 posto za ukupnu populaciju, a za siromašne skoro 40 posto. Kada je u pitanju nemogućnost pokrivanja troškova režija, prosjek EU-a je 6,4 posto za opću populaciju i 16 posto za siromašne, a Hrvatska je na ovoj ljestvici treća najgora iza Grčke i Bugarske s 15 odnosno 36 posto. Što se tiče mjera koje pojedine članice koriste u borbi protiv beskućništva i neadekvatnog stanovanja, to su najčešće izgradnja socijalnih stanova, različiti novčani transferi i programi urbane obnove, no ove mjere često imaju učinak suprotan željenoj jer dovode do porasta cijena nekretnina.

U strategijama za iskorjenjivanje beskućništva najuspješnijom dosad pokazala se ona nazvana Housing First (Stanovanje na prvom mjestu), koju primjenjuje nekoliko članica EU-a. U tim je članicama istovremeno jedino

U strategijama za iskorjenjivanje beskućništva najuspješnijom se pokazala ona nazvana Housing First koju primjenjuje nekoliko članica EU-a, a najdalje je odmakla u Finskoj – u Helsinkiju se u tri godine od 2019. broj beskućnika smanjio za 40 posto

uočen pad broja beskućnika, naročito u Finskoj, Danskoj i Austriji. Koncept je osmišljen u okviru Evropskog stupa socijalnih prava, a najdalje je odmakao u Finskoj, državi koja je 1980-ih godina imala oko 20 tisuća beskućnika, a sada ih ima 3.600. U glavnom gradu Helsinkiju u samo tri godine od 2019. broj beskućnika smanjio se za 40 posto. Za ovaj uspjeh zaslužna je politička odluka, oko koje je postojao konsenzus i lijevih i desnih vlada, da će država ulagati u izgradnju, kupovinu i održavanje domova za beskućnike, pa sada država takvih stanova ima oko 8.000.

Koncept Housing First temelji se na jednostavnoj premisi da za rješavanje kompleksnog problema beskućništva ljudima najprije treba osigurati krov nad glavom, nakon čega se mogu rješavati ostali aspekti poput, primjerice, vrlo raširene pojave različitih ovisnosti među beskućnicima. Finski model zbog toga dobivanje smještaja ne uvjetuje potpunom apstinencijom korisnika, kao što je to često slučaj kod drugih oblika pomoći, već se ljudima takva podrška sustavno pruža nakon što dobiju smještaj. Finska vlada izračunala je i da je ovakav pristup, iako podrazumijeva značajna ulaganja u infrastrukturu, zapravo jeftiniji od 'klasičnih' modela koji se temelje na različitim oblicima institucionalizacije, zbog čega je koncept Housing First počela primjenjivati i Danska, a razmatra ga i niz drugih država, među kojima su SAD i Kanada. ■

Životni standard istočnih Evropljana uvelike se temelji na resursima izgrađenima u socijalizmu – Poljska (Foto: CARO/PIXSELL)

ИНФОРМАТОР

Скупштина СДСС-а у Вуковару (Фото: Александар Чечавац)

Друштво слободе за свакога

Партиципација СДСС-а у интересу је Хрватске, али не под сваку цијену, поручио је Милорад Пуповац са Главне скупштине СДСС-а

Велика сала Српског дома у Вуковару била је премала за двестотињак делегата Самосталне демократске српске странке (СДСС), који су у недељу из свих крајева Хрватске дошли на страначку Главну скупштину. Окупили су се да утврде изборни програм те потврде кандидате и кандидаткиње, те њихове заменике, који по још један четворогодишњи мандат за Хрватски сабор крећу из 12. изборне јединице, с мањинске листе.

— СДСС жели оснажити своје мандате и представништво у Сабору како би били јачи него раније. То ће бити наш начин како квалитетније представљати Србе у Хрватској и одговорити онима који то представљање оспоравају – рекао је председник СДСС-а Милорад Пуповац. Председник СДСС-а је истакао одређеност да хрватско друштво буде друштво слободе за свакога, за све политичке и етничке разлике као и да ‘буде пријатељ мањинама, те да исте те мањине буду пријатељи са што је могуће више људи и странака’. Тај се циљ жели постићи у кампањи путем већ познатог слогана ‘Хрватска треба Србе’ кроз неколико кључних питања, прецизираних у изборном програму: од развоја крајева насељених националним мањинама преко укидања инфраструктурне дискриминације до социјалне сигурности.

Друго питање односи се на јачање српских институција и њихову равноправност у заједници, кроз право на представљеност, двојезичност те мањинско образовање. Посебан акценат изборног

програма стављен је на развој слободног друштва, поштивање људских права и демократије, политику мира према суседима те изградњу напредне и праведне земље – пријатеља мањина. Председник СДСС-а реферисао се на оне који годинама прозивају Србе да владају Хрватском. — Ни кад је Срба било пуно више, они нису били ти који су владали Хрватском, а камоли данас када их има 3,2 посто. Ми желимо партиципирати за добро Срба и других мањина, за добре међунационалне односе и у интересу саме Хрватске, али не по сваку цијену и не без минималног поштивања начела демократске политике и културе, важне за Хрватску – поручио је Пуповац.

Када је реч о могућим постизборним коалицијама, навео је да је првенствени циљ странке постићи што бољи резултат, а како ће ствари изгледати после неће овисити о њима, јер се труде да не дају повод да неки од СДСС-а праве средство за властину кампању и смисао политичког опстанка.

— Када се проведу избори, пустићемо да о томе прво разговарају они који за то имају највећу одговорност. А уколико нас неко позове, у складу с бројем наших мандата, размотрићемо тај позив и добро размислити на који начин прихватити ту одговорност – закључио је у изјави новинарима Пуповац.

Након што су раније жупанијски одбори СДСС-а предложили страначке кандидате, Скупштина је потврдила њихове кандидатуре. Тако ће кандидат из централне Хрватске бити Милорад Пуповац, а његов заменик ДЕЈАН МИХАЈЛОВИЋ, карловачки дојупан. ДРАГАНА ЈЕЦКОВ кандидаткиња је из Панонске Хрватске, а њен заменик на листи ЈУГОСЛАВ ВЕСИЋ, који тренутно обавља функцију начелника Општине Ердут. И последња, трећа кандидатура је она потпредседнице Владе, АЊЕ ШИМПАРАГЕ, чији је заменик на листи БОРИС МИЛОШЕВИЋ. Иако се раније спекулисало о изласку у још једној изборној јединици, највероватније седмој, то није могло бити потврђено јер је Скупштина такву могућност оставила Председништву странке на разматрање.

■ Сенка Недељковић

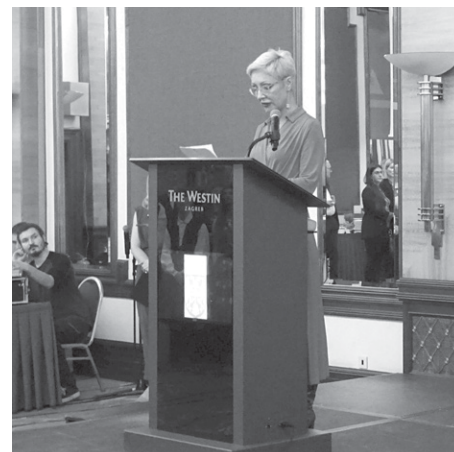
Србија жели у ЕУ

Један од стратешких циљева Србије је чланство у ЕУ-у, нагласила је амбасадорка Јелена Милић

Поводом Дана државности и Дана војске Србије, амбасадорка Србије у Загребу 21. марта организовала је пријем. Амбасадорка ЈЕЛЕНА МИЛИЋ нагласила је да је од приоритетног значаја Србије да сачува мир у региону и настави свој европски пут.

— Иако не може да утиче на светске прилике, Србија је јасно осудила агресију на Украјину, независну државу и чланицу ун-а, помажући Украјину на различите начине. Наше стратешко одређење за војну неутралност значи да Србија није заинтересована за приступање постојећим војним савезима, већ своју спољну, безбедносну и одбрамбену политику води самостално – нагласила је амбасадорка. Србија цени што је Хрватска заговорник проширења еу на западни Балкан, при чему је један од стратешких циљева Србије чланство у еу – истакнула је Милић.

Пријем Амбасаде Србије

— Србија је посвећена решавању свих отворених питања са суседима, а посебно с Хрватском у мирном духу. Подстичемо да се најтежим питањима из наше прошлости више баве релевантни истраживачи и научници, а мање ревизионисти с било које стране. Надам се да ће Хрватска врло брзо усвојити све препоруке експертског тима Међународног савеза за сећање на Холокауст (ихра) о Јасеновцу које су дате управо током хрватског председања овом угледном организацијом – казала је. Упозорила је да је питање несталих лица једно од најкомплекснијих проблема у односима двију земаља.

— Ретко се спомиње и стиче се утисак да се мало зна да су скоро половина несталих Срби. Србија је спремна на билатералну сарадњу у решавању тог сложеног и болног питања и не кочи је – рекла је Милић.

■ Н. Ј.

Игралиште у Бановцима

Након санирања зграде основне школе у Бановцима, страдале у невремену, изграђено је ново игралиште

Поводом завршетка изградње школског игралишта, заменик вуковарско-сремског жупана, СРЂАН ЈЕРЕМИЋ и представници Вуковарско-сремског Већа српске националне мањине посетили су 22. марта основну школу у Бановцима, месту с већинским српским становништвом. Након што је прошлог лета школска зграда настрадала приликом

Свечано отворење

олујног невремена, данас је у потпуности санирана, задовољава педагошке услове за рад и боравак деце, а изградња школског игралишта, пружа им могућности додатних садржаја.

— У неколико наврата имали смо разговоре с начелником Општине Нијемци, у чијем је саставу и место Бановци – подсетио је заменик жупана. Изразио је задовољство што је Општина изградњу школског игралишта аплицирала на конкурс Министарства регионалног развоја и фондова еу и обезбедила готово половину средстава за реализацију пројекта.

— Кроз Програм помоћи насељима која су насељена мањинским становништвом, Министарства регионалног развоја успели смо да обезбедимо суфинансирање од 20 хиљада, иако је укупна вредност пројекта била 45 хиљада евра – рекао је начелник Општине Вјекослав Бјелановић додајући да је остатак износа Општина финансира из властитих средстава.

Директорка ОШ Илача-Бановци МАРИЈА ДЕВИЋ истакла је да ову подручну школу тренутно похађа 26 ученика. Задовољство новим игралиштем највише су исказали малишани. Драго им је што коначно имају, како су рекли, бетонско игралиште, на којем се могу играти и након кишних дана.

■ С. Н.

Стручњак и миротворац

Умировљени лијечник, пјесник, публицист и антиратни активист Георгије Диклић добитник је Награде Пожеге

НА свечаној сједници Градскога вијећа 11. ожујка, поводом Дана града Пожеге, лијечнику Георгију Диклићу уручена је Награда за животно дјело. Истога тренутка двораном се проломиле плесак присутних угледника. Прије свечане сједнице дио тих угледника сигурно је мало знао о награђеном умировљеном лијечнику, пјеснику, публицисту и антиратном активисту.

Георгије Диклић рођен је 1933. године у Чепину. Студиј медицине и ветерине завршио је у Загребу, а специјализирао је радиологију. Радни вијек провео је у Медицинском центру и болници у Пожеги. Ондје је утемељио Одјел за радиологију. Умировљен је 1999. године. Написао је више стручних чланака и стекао звање примаријуса. Објавио је публикације 'Искрице духа', 'Дидине пјесмице', 'Завичајне равни' и збирку изабраних текстова под насловом 'Изазови погледа'. Написао је необјављено дјело о прошлости племенитих Краљевића. Био је у браку с лијечницом ВЕРОМ Диклић, рођеном племенитом Краљевић, до њезине смрти 2021. године. Отац је четверо дјеце и дјед деветеро унучади.

Георгије Диклић био је предсједник Управнога одбора Српске православне општине у тадашњој Славонској Пожеги, потпредсједник Епархијскога савјета Епископије славонске и члан Комисије за односе с вјерским заједницама Извршнога вијећа Сабора Социјалистичке Републике Хрватске. Сусретао се и разговарао с бројним истакнутим личностима попут митрополита загребачко-љубљанскога ЈОВАНА ПАВЛОВИЋА, владике славонскога ЕМИЛИЈАНА МАРИНОВИЋА, кардинала ФРАЊЕ КУХАРИЋА, католичкога публициста Живка Кустича, академика МАТКА ПЕИЋА и Титова генерала ДАКЕ ПУАЧА. Дао је значајан допринос подизању и обнови бројних сакралних здања тијekom посљедњих двају десетљећа социјализма.

Локални социјалистички дужносници неријетко су се савјетовали с њим и повјеравали му посебне задатке. У више наврата имао је посредну улогу између представника локалне власти те православних и римокатоличких достојанственика.

Почетком ратних сукоба у Републици Хрватској организирао је акцију спасавања драгоцености и књижнице српске православне парохије у Пожеги. Истакнуо се као један од оснивача и предсједник Миротворнога покрета Пожешке котлине 1991. године. Тада се снажно заузимао за суживот Хрвата, Срба те свих других грађана и грађанки Општине Славонска Пожега. Истицао је Хрватску као домовину њезиних грађана српске националности и православне вјероисповијести. Сматрао је да се Срби у Хрватској морају заузимати за своја права у оквиру уставноправно-

Борац за суживот – Георгије Диклић

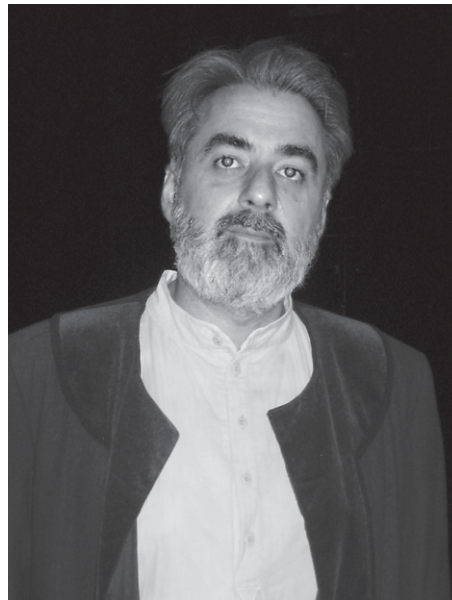
га поретка Републике Хрватске. Залагао се за дијалог, толеранцију и активан суживот свих грађанки и грађана. Посљедњих година активан је у Повијесном друштву Пожега. Припрема за тисак нову књигу својих изабраних текстова.

■ Винко Тадић

Монодрама о Мркаљу у Удбини, Карловцу и Пакрацу

Српско народно вијеће организирано је гостовање представе у којој језикословца игра Дејан Стојаковић

ДЕЈАН Стојаковић, глумац казалишта Академија 28 из Београда, одиграо је у уторак навечер, у карловачком Градском казалишту Зорин дом монодраму о животу САВЕ МРКАЉА (Сјеничак 1783. – Беч 1833.), реформатора српске ћирилице,

Казалишни Сава Мркаљ – Дејан Стојаковић

језика и пјесника, под насловом 'Слушај како говорим – Сава Мркаљ'.

Ауторица монодраме је др.сц. ГОРДАНА Илић МАРКОВИЋ, професорица на Институту за славистику Универзитета у Бечу, а режисер је Душко Ашковић. Ауторица је велика истраживачица Мркаљевог рада, покренула је неколико научних скупова о језикословчевом животу и дјелу, утврдила је тачан датум његове смрти, а њеном заслугом у Бечу му је постављена и спомен плоча.

Дан прије, представа је премијерно одиграна на Удбини у Лици у оквиру отворања тамошњег Српског културног центра, док је у сриједу 27. марта одиграна у Пакрацу. До гостовања у Хрватској је дошло захваљујући Српском народном вијећу. Након ова три извођења предвиђено је да се монодрама касније одигра по више мјеста у Хрватској, Србији, Босни и Херцеговини, а стигли су и позиви исељеника из иностранства.

Мркаљ је у Карловцу провео велики дио свог живота, а и рођен је у близини, у Сјеничаку на Кордуну. Ово је први пут да је Мркаљ оживио на казалишним даскама и то захваљујући идеји познатог српског глумца ТИХОМИРА СТАНИЋА који се за Мркаљев живот заинтересио када је његов лик тумачио у серији о ВУКУ КАРАЏИЋУ па је тиме заинтересио Дејана Стојаковића. Штета што је ову одличну и вансеријску монодраму видио мали број гледалаца који су глумца Стојаковића, иначе поријеклом из околице Сиска, наградили великим аплаузом.

■ М. Цимеша

Политичка преименовања

У Белом Манастиру одржано је предавање о диригованим променама назива улица и топонима

СКД Просвјета, подбор Бели Манастир, организовао је предавање на тему Промјена назива улица у Барањи у другој половини 20. вијека. Предавање је одржао ДИМИТРИЈЕ ВУКАДИНОВИЋ коме је и дипломски рад, предан на оцену Свеучилишту у Загребу Природословно-математичком факултету, Географском одсјеку ради стицања академског звања свеучилишног магистра едукације географије и историје, био 'Промјена топонима и ходонима у Барањи од 1918. до данас'. У полчасовном предавању маг. Вукадиновић је рекао да је и Барања, као и многи други делови Хрватске, пролазила кроз драстичне промене током 20. века, а те промене су се изразито одражавале на топониме и ходониме.

Димитрије Вукадиновић

Како је истакнуто добро је познато да промена имена градова, места, тргова и улица никада није била спонтана, и да је служила да владајуће елите властитим симболима замене претходне како би, нарочито након ратова, таквом променом наметнуле своје и избрисале друге симболе. Тако је услед нових политичких околности дошло до промена у којима су се мењали називи улица у Барањи у којима је требало из јавног простора уклонити све политичко-идеолошке трагове претходне државе. Промена назива улица била је повезана и са формирањем културног идентитета, колективног идентитета, колективне свести и перцепције историје.

■ З. Поповић

Истина о Загорју

Горан Хутинец побија тезу ревизиониста да су се Срби побунили јер нису вољели Хрватску

УСТАШКИ терор над Србима, Жидовима и Ромима није био реакција на српску побуну, како то тврде ревизионисти, већ је устанак у ндх посљедица терора и геноцида, нагласили су промотори књиге 'Усташки терор у Великој жупи Загорје' ГОРАНА ХУТИНЦА у просторијама Са-

ИНФОРМАТОР

Публика на промоцији

веза антифашистичких бораца и антифашиста у Загребу.

— Књигу вриједи прочитати јер се не своди на 'причам ти причу', него на основу бројних извора и архивске грађе показује издајнички и злочиначки карактер ндх, не само у Великој жупи Загорје, гдје је извршен геноцид над Србима, Жидовима и Ромима, него и другдје. Хутинец побија тезу ревизиониста да су се Срби побунили јер нису вољели Хрватску па су тек онда усташе реагирале. Простор Велике жупа Загорје, наиме, било је етнички чисто подручје на којем су живјели Хрвати и нешто Срба на истоку – рекао је историчар и уредник књиге Иво ГолдSTEIN, истичући да у усташком апарату нису сви били исти, па се Стјепан Уроић, иако важан дужносник, побунио против терора и пљачке, а Стјепан Вуковац се из Министарства вањских послова већ 1941. повукао у пензију.

— Побуна није била разлог за усташки терор, него су то биле усташе саме по себи – рекао је историчар и уредник у Новостима Тихомир Понош, истичући да на подручју Загорја сукоби нису ни изблиза били интензивни као у другим дијеловима ндх. — Партизани се јављају тек 1942. а први окршај с Нијемцима биљежи се у јуну 1943. Заправо, нацистичка Њемачка је била релативно неважна јер су прогон Срба, Жидова и Рома остваривали усташе. Најприје су хапсили истакнуте прваке, а онда стезали обруч и на остале друштвене скупине. Људи су губили посао, избацивани су из станова и пљачкани, при чему је до изражаја нарочито долазила корупција. Крајем рата обруч попустио, нарочито зато јер се није имало више кога стезати – казао је Понош, нагласивши да је вриједност књиге и то што даје глас малом човјеку захваљујући великој архивској грађи коју је аутор користио. По ријечима аутора Горана Хутинца, у ранијим истраживањима су у фокусу углавном били злочинци, док се о жртвама због недоступне грађе мање знало.

— Док су злочинци нижег ранга кажњени, они највише су се извукли, бјежећи у Јужну Америку, Њемачку и Аустрију гдје су били више-мање сигурни. Опљачкане некретнине након рата враћане су власницима, ако их се могло наћи и ако нису били побијени, чиме се обара теза да имовина у Хрватској није враћена – истакнуо је Хутинец. Књигу је издала Накладничка кућа Профил књига, уз суиздаваче сабарах, снв, Жидовску заједницу Бет Израел, Град Вараждин и Крапинско-загорску жу-

панију. Идуће промоције одржат ће се у Вараждину, Лудбрегу и Чаковцу.

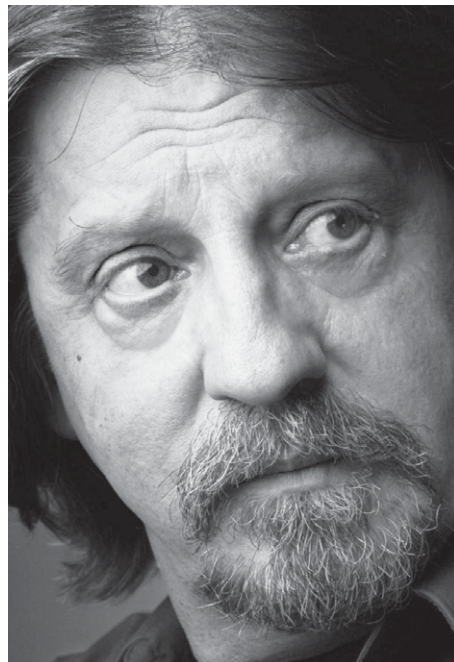
■ Н. Ј.

Анегдоте о легендама

Београдски глумац Милан Цаци Михаиловић одиграо је представу о догловштину-ма чувених колега

ПРЕДСТАВУ 'Цацијев успоменар', извео је у Српском дому у Вуковару МИЛАН ЦАЦИ МИХАИЛОВИЋ, дугогодишњи глумац београдског Атељеа 212, режисер комада у којем је уједно и једини актер. 'Цацијев споменар' је комад који доноси анегдоте са представа, проба, са окупљања у позоришном бифеу, које је аутор током година рада записивао. У својим записима спомиње целу плејаду одличних глумаца, попут ЗОРАНА РАДМИЛОВИЋА, МИОДРАГА АНДРИЋА – ЉУБЕ МОЉЦА, ЉУБЕ ТАДИЋА, ТАШКА НАЧИЋА, БАТЕ СТОЈКОВИЋА, ДРАГАНА НИКОЛИЋА и многих других који су оставили неизбрисив траг у српском позоришту и филму. — Настојао сам да забележим бар делић тог духа којег, нажалост, више нема – рекао је Михаиловић. Открио је да је представа настала сасвим случајно, када је због болести

Милан Цаци Михаиловић

Ружице Сокић требала да буде отказана представа за коју је публика већ купила карте.

— Како би испоштовали публику, предложио сам да сам изађем на позорницу и импровизацијом покушам да нас оправдам – испричао нам је Цаци како је то изгледало 2013. године. додајући да на крају 'нико није вратио карту'. Како је рекао, представа је изведена сигурно 130 пута, а приче је објавио у три 'Успоменара', док је четврта књига везана само уз неприкосновеног Зорана Радмиловића.

— Он је био мајстор импровизације и то није могао било који глумац – присетио се

Цаци неколико анегдота и чувених Радмиловићевих реченица у још чувенијем 'Радовану трећем'. Гошћа на представи била је дугогодишња колегиница ЈЕЛИЦА СРЕТЕНОВИЋ, широј публици можда најпознатија из култне породичне тв серије 'Бољи живот' где је играла лик Коке, симпатичне, секретарице без длаке на језику.

■ Сенка Недељковић

Штука код зубара

Из штампе је изашла прва збирка песама за децу песника Ђорђа Нешића

ПРВА збирка песама за децу и 'дорасле', занимљивог наслова 'Штука код зубара', песника Ђорђа Нешића из Бијелог Брда угледала је светло дана пре месец дана. Овај врсни књижевник, првенствено песник, чија су поезија, проза и есеји читани и награђивани, одлучио се окушати у писању за оне, чија је критика увек искрена, а то су деца.

— Првенствени мотив је био тај што сам ја дјед троје унучади и с обзиром да се бавим писањем, било је природно да напишем нешто за њих и осталу децу. С друге стране, конкретан повод је прилично прозаичан. У школу у Бијелом Брду долазио је одличан књижевник за децу, мој пријатељ Дејан Алексић. Хтео сам га изненадити једном песмом за децу – испричао нам је Нешић. Прва песма била је управо насловна, а поднаслов гласи 'Двадесет рибљих и једна жабља песма'.

— С обзиром да сам и пећарош, тако сам описао различите рибље врсте на шалив, деци прихватљив начин, али свака песма има и едукативну црту јер представља све њихове специфичности, наглашене у фуснотама – рекао је о песмама аутор. Додао је да се штука међу рибама издвојила јер има 700 зуба, па је тако било интересно замислити како би било да је заболи зуб. Насловна страница књиге има занимљиву илустрацију, јер осим риба, показује и карикатуру аутора-пећароша. За тај део био је задужен књижевник и илустратор, Мирко Вуковић из Бања Луке. Управо у Бања Луци је и штампана

Промоција у Бања Луци

књига, у издању Народне и универзитетске библиотеке Републике Српске и издавачке куће Бесједа, у тиражу од 300 примерака.

■ С. Н.

Не дозволи да заболи

Поводом Светског дана оралног здравља театар из Суботице у Вуковару извео је представу за ученике

ПРЕДСТАВУ едукативног карактера 'Не дозволи да те зуб заболи', која на забаван и поучан начин указује деци на важност здраве исхране, правилног прања зуба и оралне хигијене уопште. извели су 19. марта у Српском дому Вуковар за децу разредне наставе, чланови Едукативног театра из Суботице. Представу је у три термина погледало 600 малишана вуковарских и школа из околних општина. Продуцент суботичког театра, који се више од 20 година бави продукцијом и извођењем представа за децу Нинослав Мичић нагласио је да су све њихове представе едукативног карактера и реализују их у сарадњи с професионалним глумцима из Новог Сада.

'Не дозволи да те зуб заболи' изводе двојица младих глумаца. Они употпуњују причу, дају јој духовитост, разиграност, распеваност и шароликост позоришног израза. Зубар је деци приказан као особа које се не треба плашити и којој се треба обратити уколико се сретну са 'зубним' проблемима. Дечак који не пере зубе и храни се слаткишима, шаље јасну поруку и поуку најмлађима. ГЛУМАЦ СТЕФАН БЕГОЊА у улози каријеса говори деци шта се дешава кад се поквари зуб. Објаснио је и колико је тешко децу анимирати представом. — Потребно је велико искуство и пуно енергије. С децом нема лажи и преваре. Колико даш или уложиш, толико ће ти се вратити – поручио је млади Бегоња.

■ С. Н.

Цветичанинов јубилеј

Оперни пјевач Слободан Цветичанин је 35 година провео у осјечком хнк-у

СВЕЧАНОМ изведбом оперете 'Бесела удовица' аустријског композитора ФРАНЦА ЛЕХАРА, Хрватско народно казалиште у Осиеку обиљежило је 40 година умјетничког дјеловања оперног пјевача Слободана Цветичанина, који 35 година провео у тој оперној кући. Цветичанин је рођен у Нишу 1962. године. Соло-пјевање дипломирао је на Факултету

Честитке поводом обљетнице –
Слободан Цветичанин

ржавала 35 година. Посебно се захвалио и инспицијентици ИРЕНИ БУДАК, која је тај посао радила свих 35 година од кад је он у Осијеку.

■ Јован Недић

Поезија и школарци

Вукова задужбина окупила је вуковарске средњошколце у настави на српском језику и писму

ПОВОДОМ Светског дана поезије, 21. марта, Огранак Вукове задужбине у Вуковару организовао је у Српском културном центру песничко вече средњошколаца, под називом "Ћирилицом пишем, песмом дишем". Учествовали су ученици вуковарске Гимназије, Економске школе и Техничке школе Никола Тесла, који наставу похађају по моделу А, односно на српском језику и ћириличном писму. Професорка српског језика у Гимназији и Техничкој школи ЉИЉАНА БАЈАЦ НИКОЛИЋ, уједно председница огранка, истакла је да су средњошколци читали своје најбоље радове којима су конкурисали на смотрема младих литерараца.

— Поезија се у оквиру наставног програма чита и анализира. Иако је ученици не читају у великој мери врло радо је пишу, чак више него прозу – открила је професорка која код младих генерација настоји да продуби жељу за литерарним изражавањем. Ученици су открили шта их инспирише те да ли рађе пишу на задане теме или по властитим афинитетима. Углавном пишу на теме задане конкурсима, док је слободан избор најчешће љубавна или завичајна тематика.

Вукова задужбина са седиштем у Београду је једна од најважнијих српских културних институција, која делује од 1937. године. Основни циљ њеног постојања је неговање трајних вредности, порука и дела ВУКА СТЕФАНОВИЋА КАРАЏИЋА. Тренутно постоји четрдесетак огранака, а овај вуковарски основан је пре пет година.

■ С. Н.

Ин мемориам: Ксенија Марјановић Кека (1961. – 2024.)

Уважена докторица медицине и знаности, доцентница те изванредна професорица Медицинског факултета у Осијеку

Ксенија Марјановић Кека

УСУБОТУ, 16. марта ове године, у 63. години живота, изненада је и неочекивано преминула КСЕНИЈА МАРЈАНОВИЋ – КЕКА из Белог Манастира, докторица медицине и знаности, изванредна професорица Медицинског факултета Осијек. Вијест о њезиној смрти болно је прострујала Белим Манастиром, Барањом и Осијеком међу њезиним рођацима, пријатељима те колегама из струке. Сахрањена је два дана касније на беломанастирском Православном гробљу.

Ксенија Марјановић рођена је 22. јануара 1961. у Белом Манастиру, где је завршила основну школу, док је средњу медицинску завршила у Осијеку. Године 1986. дипломирала је у Осијеку на Медицинском факултету, 1991. завршила је први дио последиошколског студија из онкологије у Загребу, а 1998. специјализацију из патолошке анатомије у Новом Саду. Године 2013. постала је докторица знаности из подручја биомедицине и здравства. Три године касније изабрана је за доцентницу на осјечком Медицинском факултету, 2019. добила је звање више знанствене сураднице, а 2022. изабрана је за изванредну професорицу на Катедри за патолошку анатомију и судску медицину, којој је постала и предсједница.

Као лијечница опће праксе започела је радни вијек у беломанастирском Дому здравља. Између осталог, од 2001. радила је у Клиничком болничком центру Осијек као специјалистица патолошке анатомије, а од 2005. судјеловала је у настави на Медицинском факултету. Нажалост, 2024. године завршен је њезин пут стручног успјеха, али траг који је оставила својим несебичним радом свједочи о томе колико човјечности и љубави лијечник може дати својој професији. Зато јој колеге лијечници и пацијенти неизмјерно захваљују на свему што је учинила на пољу медицине.

■ Јован Недић

Stogodnjak (731)

29. 3. – 5. 4. 1924: наша је држава парламентарна монархија и у нjoj кralј више није оно што су некад били careви, аустријски, њемачки и руски – апсолутни vладари. Кralј код нас не одређује ништа, већ све одређују куглице, рекао је један политичар неком припростом selјaku на предизборном скупу. А на то ће selјак: 'Baš то и не valја. А ево зашто. Прије је, како кажете, све одређивао car. I у држави је било све у redu. А сад кralј ништа не одређује, већ свако ради по својој лudoј глави, па зато и јест зло...' Новинар затим разлаже тему зашто нам је данас тако, дакле лоше. 'Zато што немamo кralја за предсједника државе, jer то није могуће у парламентарној монархији. Pogotovo не код нас – Srба, Hrvата и Slovenaca. Zamislite samo како би izgledala наша држава да којим случајем није кralјевина, већ република. Prво и прво, ми не бисмо били једна држава, већ неколико расutih и смијешних republikанских државица. Drugо, у свакој од тих 'reпублика' vodila би се жestoka борба за предсједника. U Србији, Bosни и Vojvodини Srби би у својој већини били за g. Pašićа, али би против toga svом silом ustали Davидовић и Spаho. U Sloveniji би bio предсједник републике Korošec, против čega би се као divљji digли svi neklerikalci. U Hrvatskoј би Hrvати у својој већини били за Radića као предсједника, а Srби би 'išli на nožеве' против toga.' и били би за Pribičevićа. А у Crној Gори, bog зна како би било и који би serdar постао предсједник!'

* Главни odbor Demokratske странке искључио је из својих redova Svetozара Pribičevićа и његове најближе присташе који су napustили poslанички демократски клуб, formiravši свој zaseбни samostalни демократски клуб. Neke novine у tome vide 'simptome жestokог stranačkog previranja...'

* уз 100-godišnjicu рођења pjesника Branka Radičevićа у svим školama у држави održана су predavanja о том 'senzibilном romantičару, pjesнику vina, prijatelјstva, vedrine i žena... Popularan је једнако код Hrvата као и код Srба, а посебно је значајан по tome што је poznату Vukovu ideју 'piši како govoriš' до kraја proveо у djelo...'

* у rodној Petrinji је, у 38. godini života, umro poznati baniјski rodolјub, učitelј Joco Tadić. Gimnaziju је завршио у rodном gradu, а učitelјsku školu и испит zrelosti у Pakracу. Prво zaposlenje dobio је у selу Jošavci, код Banја Luke, да би затим preшао raditi у srpsку školu у Donjem Vakufу. Čим је 1914. počeo rat austrougarske vlasti Tadića, zbog његових naprednih ideја, protјeruju у Petrinju. Ostao је bez sredstava за život, али то га није slomilo. Tek pred sam kraj rata успио је, uz pomoć dobrih ljudi, priskrbiti barem kakva-takva primanja и то на dvorskom područју, gdje се zaposlio као zamjenik učitelја. Posliје rata из Sarajeva му је ponуђено да се vrati на своје staro radno mјесто у Donji Vakuf, што је и učinio, али за kratko, jer је у међuvremenu teško obolio. Još је kraće vrijeme radio у selу Blatuša, код Vrginmostа, али се onda vratio у Petrinju gdje је и ubrзо umro.

■ Đorđe Ličina

Negde izvan planeta

Kad se pojavila kasnih sedamdesetih i početkom osamdesetih, Slađana je odmah uspjela u tome da bude uočena, da zapanji drugačijošću. No također je bila i muzičarka od najrjeđe sorte, s bezgraničnom znatiželjom i garagantuovskom gladi da se čuje što više muzike

OVA otrovna navika i kultura koju mi što smo se njome kao virusom davno zarazili skraćeno sinegdohom zovemo 'rokenrol', nosi u sebi dvostrukost, ambivalenciju koja je s jedne strane moćan i konstitutivan dio, ali jednako tako i velika opasnost. Ta se dvostrukost zove važ-

nost pojavnosti – prostije, vanjski izgled, ili još drugačije tudicama rečeno stil iliti imidž. Izgled izvođača neodvojiv je i, paradoksalno, gotovo jednako važan kao zvuk. Tako je bilo od početka. To i takvo 'značenje stila' kako bi rekao DICK HEBDIGE, ono vanjsko prečesto je znalo ugroziti unutarnje i najvažnije, bez čega stila ne bi ni bilo – muziku samu.

Nitko kod nas, reklo bi se, na toj samosvijesti i impulsu važnosti donošenja drugačijeg vizualnog stila i izgleda, a na račun muzike, nije platio takvu cijenu kao SLAĐANA MILOŠEVIĆ (ono 'Aleksandra' iz lične karte nije dugo vremena koristio skoro nitko). Kad se pojavila tamo kasnih sedamdesetih i početkom osamdesetih na nekom od televizijskih programa tadašnjeg JRT-a, s onakvim imidžom, s jarko farbanom, natapiranom kosom i jakom šminkom, kao da je direktno stigla s londonskog King's Crossa, i u trenutku kad je televizija bila tako moćna da je bilo dovoljno da te narod vidi jednom pa da te zapamti, Slađana je odmah uspjela. Makar u prvome: u tome da bude viđena i uočena, da zapanji drugačijošću, da šokira, a da ne ispadne smiješna ili ismijana od neukih. Tako i bi: iako te prve pjesme nisu bile naročite, jednom kad si je vidio, kojoj god generaciji ili društvenoj klasi pripadao, nisi je mogao zaboraviti. Ali već tad i tako kao da je odmah na početku počela gubiti bitku koja je važnija – to da joj muzika nekako padne u drugi plan. Tim više što je u trenutku kad se za mase pojavila kao nov izvođač i zauzela to svoje jedinstveno mjesto u masmedijima, na televiziji, u novinama i listovima, Slađana već imala godine ozbiljnog muzičarskog staža. Oduvijek sam imao utisak da je svjesno ili nesvjesno skrivala svoj izuzetan i u odnosu na većinu rokenrolera dublji i ozbiljniji, formalni muzički bekgrund. Zašto je to skrivala? Da se narod ne uplaši? Da ne djeluje suviše ozbiljno? Možda je i sama bježala od nečega što većina rokera nije imala: teorijsko i izvođačko znanje i umijeće klasično školvane muzičarke koja je već s pet godina bila u muzičkoj školi na odsjeku klavira, a naučit će svirati ozbiljno i još nekoliko instrumenata. I prije relativnog uspjeha prvih singlova, muzički solidnih no tekstualno smiješnih i drago naivnih u odnosu na nadolazeću novovalnu scenu (sad se neprestano u naslovima ponavlja i prepisuje nonsens da je Slađana bila 'novotalasna ikona' – nikad to nije bila) – poput singla 'Sexy dama' (sic!), što ga je za nju napisao nesretni i dragi DEJAN PETKOVIĆ – imala je iza sebe godine sviranja s najozbiljnijim muzičarima beogradske rock, jazz i klasičarske scene. Najvažnije za mnogošto u njejoj nestalnoj karijeri: po svojoj prirodi bila je muzičarka od najrjeđe sorte – ona s bezgraničnom znatiželjom ka najrazličitijim žanrovima i garagantuovskom gladi da se čuje što više muzike, u ekstremnim rasponima. Svirala je paralelno 'ljuti rokenrol' i bavila se suvremenom klasikom kompozitorice KSENIJE ZEČEVIĆ, a pamtim i intervju iz sofisticiranog i za takve detalje budnog Pleta, u kojem je govorila kako voli zastrašujuću DIAMANDU GALÁS. Lutala je od stila do stila, od hard rocka do suvremene eksperimentalne glazbe, od blondijevskog popa do big bendova, od takozvanog alternativnog zvuka do zabavnog glazbenih festivala, od heavy metala do najdelikatnijih, nebeskih balada. Lutala je, i na tom se putu rasipala. S proplamasajima tek, koji su bili vanredni, uistinu jedinstveni. Je li lutala iz želje za uspjehom? Moguće. Prirodno je uostalom. No, izglednije je drugo: kao i mnogi muzičari visokog tehničkog znanja, ona izgleda nije mogla naći samo jedan pravac ili ideju unutar popularne muzike za koje bi se uhvatila i od njih napravila trajnost – u suprotnosti s najuspješnijim autorima čija je to glavna i temeljna karakteristika: ulovivši motiv, nešto bar što hoće reći, zajašili bi na to i nisu više puštali, dok su od vlastitog najčešće ograničenog muzičkog znanja, od svojih nedostataka, uspijevali napraviti prednost.

Jednom kad si je vidio, Slađanu nisi mogao zaboraviti (Foto: Antonio Ahel/PIXSELL)

Njena rasutost i nemogućnost pomirenja suviše različitih stilova razlog je Slađanine prve tragičnosti: bila je medijska i stilska 'ikona', prepoznatljiva 'svima'. Ali koliko je bila prepoznata njena muzika? A glas, boja, stil pjevanja? Ono što pjevača distingvira. Obratimo pažnju na te snimke, što s vremenom samo dobivaju na značaju i ljepoti: gotovo u svakoj Slađanin glas je tako miksan, s mnogo reverba i eha, da zvuči kao da se hoće sakriti, i u onim osrednjim i u najboljim pjesmama. Ako taj dio sebe sakrivaš, ili dozvoljavaš da te sakriju, i to na najotvorenijem prostoru, što poručuješ zapravo?

Nešto je tu naravno moralo biti i do ličnosti. Veliki talenti najčešće su najveći vlastiti neprijatelji. Kod Slađane se to pokazalo više puta. Umjetnički i privatno. Ako ostanemo na najvažnijem, na muzici, vidjet ćemo da nijedno od tih nekoliko vrhunskih djela ne sliči prethodnome – ne po liniji karijernog oportuniteta, nego u mijenjanju po nekim drugačijim nužnostima, gdje se u isti čas instinktivna volja za promjenom kao rezultat muzičkog razmišljanja pokušava složiti s uslovljavanjima koja su vanjska, i ne uvijek najljepša ili slobodna. Biranje suradnika i partnera nekim su muzičarima jedan od ključeva, u dobrom i u lošem.

Najbolje stvari Slađana je pisala, snimala i izvodila uvijek kad bi sretno birala suradnike. Ili oni nju. To bi se pravilo svaki put pokazalo u šokantnoj mjeri i rasponu, makar za one koji su znali prepoznati: album 'Neutral Design' iz 1983. imao je i hit za srednju struju i alternative radove, vrhunski zvuk i produkciju, izvedbu i naravno dizajn. Zagrebački Start, koji je, ako išta, znao prepoznati ono od čega je sam bio sačinjen – stil – prepoznao je momenat savršeno: prateći tekst SAŠE ŽIKIĆA i intervju sa Slađanom, koju je kao nikada fotografirala GORANKA MATIĆ (tko drugi uostalom?), spada i danas u one savršene, antologijske 'editorijale'. Pa onda iznenađenje s kraja osamdesetih: Slađana bez modnih kerefeka svira violinu u uvodu džezerskim harmonijama oblikovane pjesme čuvenog DARKA KRALJIĆA, s njenog tamnog bisera, albuma 'Slađana & Darko', vjerojatno prve 'neokrunerske' ploče kod nas (možda i posljednje?).

I trenutak, onaj najtrajniji, što se pojavio, u strašnoj simetriji, baš u proljeće prije ravnog četrdeset godina: 'Negde izvan planeta', popularno prozvana i 'Princeza', pjesma koju je za Evroviziju u duetu otpjevala s DADOM TOPIĆEM, čovjekom koji je kod nas izmislio soul pjevanje. Nema slične ta melodiozna grand balada SANJE ILIĆA, iz moćnoga, sunčanoga dura što počinje glisandom, kao da zvijezda-repatica dobija svoje note, svoj zvuk, zvuk što je tren i vječnost, i Slađanin eterični glas, feminin, senzualan glas, malo zamagljen studijskim efektom, visoko impostiran, kome mnogo kasnije odgovara muški glas, u kontramelodiji ('moj svet si ti...'), i pridružuje se, da bi njen snoviti vokal 'pokupio' Dadin čarobni bariton, kao taman planinski studenac. Kad se u refrenu, u *forte* dijelu spoje, sljube u jedno, bilo u oktavi, bilo u harmonijama, dobili smo tu vrstu uznesenja, opčaranosti, kakvu su imali samo holivudski filmovi u svojem univerzalnom zavođenju *planeta* ili arije iz najljepših brodvejskih mjuzikala. Sad smo imali svoju verziju, muziku koja je u jednoj jedinosti gesti čarobnim štapićem izvela naš rođeni oblik snovitosti, zvuka na koji reagiraju zanesena čula i uzdižu čovjeka iznad zemlje.

Taj tren, kao ni jedna čarolija, nije mogao potrajati. Ni izvođači njeni, kao kažnjeni zbog ljepote. Posljednjih trideset i više godina Slađana nije imala prave karijere. Tamo gdje rokenrola odavno nema, a riječ imidž je postala uvreda, nije ju ni mogla imati. ■

Put od sedam milja

Otpočinjane pregovora za pridruživanje BiH EU-u smatra se povijesnim korakom zbog nade da će se zemlja konačno osloboditi prošlosti obilježene etničkim napetostima. No ubrzo je nastupila uobičajena realnost u kojoj se niko ni sa kim ni o čemu ne može složiti

NIJE prošlo ni sedam dana otako je Bosna i Hercegovina dobila zvaničnu potvrdu iz Bruxellesa o otpočinjanju pregovora za pridruživanje Europskoj uniji, a praktično, prije nego što su dogorjele prskalice na slavljeničkim tortama – nastupila je uobičajena realnost Bosne i Hercegovine, u kojoj se niko ni sa kim ni o čemu ne može složiti, i u kojoj visoki predstavnik koristi svoje ovlasti da nameće zakone i propise.

Podsjetimo, Europska unija se prošloga tjedna složila da će započeti pregovore o članstvu s Bosnom i Hercegovinom. Čelnici bloka su uz usvojenu odluku prikazali i upozorenje da će BiH morati poduzeti više reformi prije nego što može započeti sljedeći korak. 'Čestitam! Vaše mjesto je u našoj europskoj obitelji. Današnja odluka je ključni korak naprijed na putu Bosne i Hercegovine prema EU-u', napisao je predsjednik Europskog vijeća CHARLES MICHEL dok je još trajala sjednica Vijeća Europe u Bruxellesu.

Predsjednica Europske komisije URSULA VON DER LEYEN sa svoje je strane rekla da je BiH sada 'potpuno usklađena' s vanjskom i sigurnosnom politikom EU-a, da poboljšava upravljanje migracijskim tokovima te da usvaja zakone za borbu protiv pranja novca i financiranja terorizma.

Odluka Vijeća Europe se općenito smatra povijesnim korakom za Bosnu, podižući nade da bi zemlja mogla prevladati nestabilnost obilježenu etničkim rivalitetima i prijetnjama secesije, gotovo tri desetljeća nakon završetka rata, a naročito nakon što je BiH 2022. godine i službeno prepoznata kao zemlja kandidatkinja za članstvo. Iz Bruxellesa je nedvojbeno poručeno da je BiH dovršila neke od potrebnih koraka, ali su još uvijek otvorene reforme u pravosuđu i izbornom sustavu.

I upravo tu je zapeo plug. Nakon što se predstavnici vladajuće koalicije stranaka Trojke, SNSD-a i HDZ-a i njemu pripadajućih satelita nisu uspjeli dogovoriti oko novog izbornog zakona, visoki predstavnik u Bosni i Hercegovini CHRISTIAN SCHMIDT nametnuo je niz odluka kao odgovor na političku krizu i stagnaciju u zemlji. Radi se o paketu mjera za poboljšanje integriteta izbornog procesa, imajući u vidu nesposobnost ili nespremnost domaćih vlasti da isprave teške nedostatke u izbornom procesu. Iz OHR-a je poručeno da birači u BiH moraju imati ravnopravnu priliku da učestvuju u izborima i moraju biti sigurni da je njihov glas adekvatno prebrojan i ispoštovan u kasnijem formiranju vlasti, a posebno da izborne krađe moraju biti sistemski spriječene. Osim toga, ove odluke uključuju i zabranu kandidature

Niz odluka kao odgovor na političku krizu i stagnaciju u zemlji – Christian Schmidt (Foto: Armin Durgut/PIXSELL)

ratnim zločincima, kao konkretan korak u pokušaju da se osiguraju odgovornost i pravda za žrtve rata.

Prve reakcije su došle upravo iz Bruxellesa, u kojima je očigledno razočarenje samom činjenicom da je BiH već na prvom koraku ka ispunjenju zadanih ciljeva morala koristiti Schmidtovu štaku. Prosto rečeno – opsežna međunarodna supervizija nije kompatibilna s europskom budućnošću Bosne i Hercegovine, jer prekomjerna međunarodna intervencija ometa suverenitet zemlje i njen put prema pridruživanju Europskoj uniji.

Nadalje, stigle su i žestoke reakcije iz bh. entiteta Republike Srpske (RS), čiji su

predstavnici odmah najavili donošenje vlastitog izbornog zakona, kao odgovor na Schmidtovu odluku o zabrani kandidature i imenovanja na javne funkcije ratnih zločinaca. Oni ističu da donošenje vlastitog izbornog zakona ima svrhu očuvanja autonomije RS-a u procesu donošenja odluka o izbornim pitanjima.

RAT Rusije protiv Ukrajine ponovno je oživio europsku želju za proširenjem na istoku i u srednjoj Europi, s trenutnim članicama bloka koje su se u prosincu složile da će započeti razgovore o pridruživanju s Ukrajinom i Moldavijom. Pokretanje pregovora samo stavlja Bosnu na početak dugog procesa daljnjih reformi koje obično traju mnogo godina prije nego što zemlja napokon postane članica EU-a.

Susjedi Sjeverna Makedonija, Crna Gora, Srbija i Albanija već su dalje odmakli u svojim naporima za pridruživanje, ali su svi još uvijek daleko od članstva.

ZORAN MILANOVIĆ, predsjednik Hrvatske, iskoristio je i ovu priliku da se za potrebe predizborne kampanje u Hrvatskoj obračuna s premijerom ANDREJOM PLENKOVIĆEM, cinično utvrdivši da će proces pridruživanja BiH EU trajati 500 godina, 'duže nego što su oni bili pod Turcima'. K tome, Milanović je nastavio insistirati na stajalištu da bi se trebalo osigurati pravo Hrvatima u BiH da biraju svog člana Predsjedništva, što smatra nepravedno oduzetim, te je kritizirao Vladu zbog nedo-

U Bruxellesu je očigledno razočarenje zbog činjenice da je BiH već na prvom koraku ka ispunjenju zadanih ciljeva morala koristiti Schmidtovu štaku. Prosto rečeno, opsežna međunarodna supervizija nije kompatibilna s europskom budućnošću BiH

voljnih napora u uklanjanju sankcija koje su nametnute hrvatskim političarima iz BiH.

Ovakav Milanovićev nastup ne odudara od njegovog uobičajenog manira obračuna s političarima iz BiH, što ne samo da dodatno opterećuje odnose između Zagreba i Sarajeva, nego i potvrđuje matricu po kojoj će zemlje članice EU-a, a naročito Hrvatska, kao jedini europski susjed BiH, maksimalno koristiti mehanizme pritisaka i poluga kako bi kanalisala vlastite interese, na sličan način na koji je i Slovenija svojedobno kočila put Hrvatske u EU, zakerajući oko arbitraže međudržavnog razgraničenja.

Sve ovo samo znači da je Bosna i Hercegovina krenula na put od sedam milja, kao i da se već na prvom koraku saplela. To je, da držimo Milanovićev ciničan ton – mali korak ka EU-u za bosanskog čovjeka, ali ogroman za čovječuljka. ■

Višak rata, manjak rada

Udruženja poslodavaca u Izraelu sve glasnije pozivaju na mir radi biznisa i povratka palestinskih radnika – građevinarstvo i poljoprivreda naročito su se oslanjali na potplaćeno palestinsko stanovništvo. Manjak radnika pokušava se pokrpati i regrutiranjem po Indiji

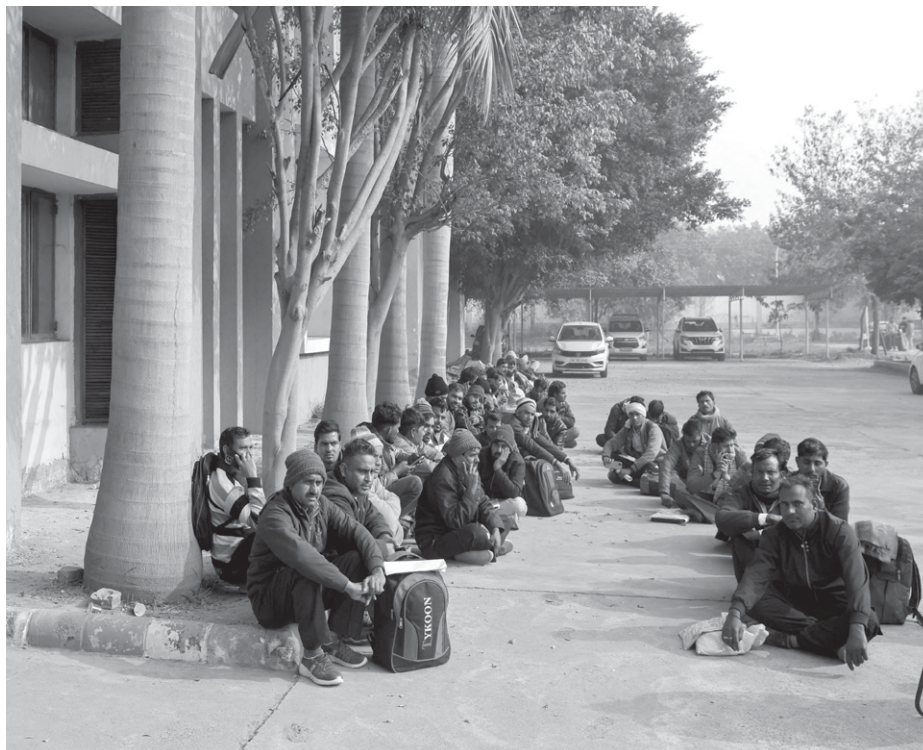
DOK Vijeće sigurnosti UN-a nakon pola godine genocida nad Palestincima glasa za primirje koje to nije, udruženja poslodavaca u Izraelu sve glasnije pozivaju na mir radi biznisa i povratka palestinskih radnika na radna mjesta u Izraelu. Naime, u oktobru je izraelska vlada poništila radne dozvole i zabranila ulazak u zemlju za više od 140 tisuća palestinskih radnika sa Zapadne obale. Prije oktobra oko 170 tisuća Palestinaca radilo je u Izraelu – oko 140 tisuća imalo je dozvolu za rad, a procjenjuje se da je dodatnih 30 tisuća radilo bez dozvole.

Predsjednik Izraelske federacije gospodarskih komora DAN CATARIVAS pozvao je nedavno na hitnu raspravu o radnim dozvolama za Palestince jer odluka o ukidanju dozvola 'ima ozbiljne posljedice za izraelsko gospodarstvo'. Sektori građevinarstva i poljoprivrede naročito su se oslanjali na potplaćeno palestinsko stanovništvo, koje je u njima činilo oko 30 posto radnika.

Osim što su brojni palestinski radnici u međuvremenu izgubili živote, svi koji su radili u Izraelu od oktobra su izgubili i glavne izvore prihoda. Gledajući iz makroekonomske perspektive, prihod koji su ostvarivali ti radnici i radnice činio je oko 20 posto BDP-a palestinskih vlasti. Od oktobra je stopa nezaposlenosti na palestinskim područjima porasla na 40 posto, a oni koji na Zapadnoj obali i uspiju naći posao za svoj su rad trenutno puno manje plaćeni. Palestinske vlasti bile su prisiljene na brojna otpuštanja i rezove plaća u javnom sektoru.

S druge strane, građevinska industrija u Izraelu ranije se oslanjala na rad oko sto tisuća Palestinaca. Bez njih je sada čitav sektor pod kočnicom, mnogi su projekti obustavljeni ili sporo napreduju. Pokušaji pronalazjenja drugih radnika ne idu glatko, Izraelci se ne trgaju za najslabije plaćene poslove, a uvoz radnika iz drugih zemalja proces je koji zahtijeva vremena.

I sad su ljudi od biznisa na mukama, jer potražnje za stanovima u Izraelu ima, a okupacijski režim želi održati ritam gradnje novih ilegalnih naselja. Valjalo bi za-

Radnici u Indiji koji su se prijavili za zapošljavanje u Izraelu (Foto: Anushree Fadnavis/Reuters/PIXSELL)

raditi, ali tko će raditi? Vlada još važe pri donošenju odluke hoće li vratiti palestinske radnike, a manjak radnika pokušava se pokrpati regrutiranjem po Indiji. Bilateralni sporazum o radu potpisan je između Izraela i Indije još prošlog maja, ali od oktobra je postao prioritet za Izrael. Izraelska ministrica prometa MIRI REGEV tijekom nedavnog posjeta Indiji najavila je da će Izrael 'smanjiti svoju ovisnost o palestinskim radnicima' tako što će ih zamijeniti kvalificiranim radnicima iz Indije. Indija je inače među glavnim uvoznicima izraelskog oružja i vojne opreme, a hinduistička nacionalistička vlada koja je na vlasti od 2014. izraelsku državu vidi kao važnog ideološkog saveznika.

'Indija izvozi ono čega naša zemlja ima u izobilju: siromašne nezaposlene ljude koji će zamijeniti palestinske radnike u Izraelu. To su ljudi koji su dovoljno očajni da riskiraju svoje živote u ratnoj zoni. Ljudi dovoljno očajni da toleriraju otvoreni izraelski rasizam prema Indijcima', komentar je indijske

autorice ARUNDHATI ROY s prosvjeda 'Radni ljudi protiv aparthejda i genocida u Gazi' održanog u New Delhiju 7. marta.

Transferu indijskih radnika u Izrael usprotivili su se i indijski sindikati. U zajedničkoj izjavi deset velikih sindikata u novembru konstatalo je da bi svaki pokušaj vlade da 'izveze' indijske radnike pokazao 'način na koji je indijske radnike dehumanizirala i pretvorila u robu'. Otpor sindikata malo je unelagodilo čitav proces, ali ta verbalna meškolenja nisu dovoljna da ga zaustave. Prvi su radnici iz Indije već stigli na izraelska gradilišta, neki i sretni jer ih je ondje dočekao standard malo bolji od onoga u zaljevskim zemljama, u kojima radi većina indijskih građevinskih radnika.

Malo bolji, ali nipošto dobar. Zaštita na radu često je neadekvatna, plaće minimalne, a socijalne beneficije nepostojeće. To

su na svojoj koži tijekom godina itekako osjetili palestinski i migrantski radnici, koji su imali niže plaće i oskudniju zaštitu na radu u usporedbi s izraelskim radnicima (koji su uglavnom na višim pozicijama na gradilištima). Prema podacima palestinskog ministarstva rada pri Međunarodnoj organizaciji rada, 44 palestinska radnika poginula su u 2022. pri radu u građevinskom sektoru u Izraelu.

NA škrge posljednjih mjeseci diše i izraelski poljoprivredni sektor, inače srčika cionističkog kolonijalnog mita – prizvat ćete lako onu o tome kako je Izrael 'učinio da pustinja procvjeta'. Pustinja ovih dana ne cvjeta jer Izrael nije u mogućnosti iskoristavati palestinske radnike za neke od fizički najintenzivnijih i najslabije plaćenih poslova u poljoprivredi. Spomenimo i da oko 80 posto obrađenih površina u Izraelu od 1948. čini poljoprivredno zemljište koje je bilo u vlasništvu Palestinaca koji su te godine protjerani. Zemlju su Palestinci i prije 1948. obrađivali – nit' se radilo o pustinji, nit' se radilo o 'zemlji bez ljudi'. Svoja su poljoprivredna znanja Palestinci u drugoj polovici 20. stoljeća nastavili prakticirati upregnuti u rad za izraelske gospodare. Među palestinskim radnicima u izraelskom poljoprivrednom sektoru značajan su udio kroz godine činile i žene (oko trideset posto), koje su bile dodatno izrabljivane i još slabije plaćene. O tome je početkom 1990-ih IBTISAM IBRAHIM objavila pionirski istraživački rad 'Podčinjenost i iskorištavanje palestinskih arapskih žena u Izraelu: slučaj beračica krstava u zapadnoj Galileji'.

Uz žene, fasovali su i migrantski radnici, kojih je u posljednje vrijeme u poljoprivrednom sektoru najviše iz Tajlanda. Kao i Palestinci, migrantski su radnici uglavnom ograničeni na radno najintenzivnije i nemanizirane poslove, poput sadnje sjemena i branja voća. Tajlandski radnici uglavnom su zaposleni u kibucima koji se nazivaju mošavim, nekoj vrsti zadružnih poljoprivrednih komuna. Na van zvuči kao neka *new age* agro-arkadija, ali iznutra se pokazalo da se radi o ozbiljnom izrabljivanju. Tajlandski su radnici često radili natprosječan broj radnih sati mjesečno, primali plaće ispod minimalca, živjeli i radili u nehygijskim uvjetima. Između 2008. i 2013. u Izraelu su smrtno stradala 122 tajlandska migranta.

Izraelsko Ministarstvo poljoprivrede izvijestilo je nedavno da je deset od 29 tisuća tajlandskih poljoprivrednih radnika napustilo zemlju od oktobra, iako se dio njih sada pomalo počinje vraćati. Čini se ipak da se ne vraćaju dovoljno brzo, pa je Izrael nedavno potpisao sporazum s vladom Šri Lanke, zemlje razorene dužničkom krizom, za hitno zapošljavanje deset tisuća poljoprivrednih radnika. Ministarstvo poljoprivrede trenutno traži dozvole za još stranih poljoprivrednih radnika.

Desetljećima smo po medijima mogli čitati poljoprivredno-STEM-ovske poslanice iz Izraela, priče o tome kako je zemlja globalni lider u AgriTechu, o vrsnim postrojenjima za desalinizaciju, ulaganju u istraživanje i razvoj hidroponike i genetski modificiranih usjeva, impresivnom poboljšanju poljoprivredne produktivnosti itd. Genijalnim izumima unatoč, produktivnost sustava je pod velikim upitnikom nakon pola godine bez standardnog iskorištavanja 'golih ruku' Palestinaca i migranata. Ali avaj, dok se genocidom zemlja natapa, a o primirju natječe sto škola mišljenja, drugih siromašnih kojih se može upregnuti po svijetu još ima, dovoljno da cvjeta barem sto cvjetova okupacijskih. ■

Pouzdana staze: Voyager

Fascinantno je da Voyager 1 i Voyager 2, lansirani prije gotovo pola stoljeća, još uvijek šalju korisne podatke i otkrivaju nam sastav svemira izvan Sunčevog sustava. No godine ipak čine svoje

BILO je to u rujnu 1977. U Francuskoj je samo par dana kasnije izvršeno posljednje pogubljenje giljotinom, u Britaniji je Queen u studiju snimao buduće hitove 'We Will Rock You' i 'We Are the Champions', a u SAD-u je predsjednik JIMMY CARTER pripremao predaju Panamskog kanala Panami. Na Floridi je s Cape Canaverala u svemir lansirana raketa Titan IIIE u kojoj je bila svemirska sonda Voyager 1, dva tjedna mlada, ali znatno brža od dvije sonde-blizanke. Američkoj publici zasićenoj svemirom nakon završetka

programa Apollo, koja je ranije te godine gledala prvi film u serijalu 'Ratovi zvijezda', vijest o ovom lansiranju prošla je gotovo ispod radara. 'Obje sonde će provesti opsežno znanstveno istraživanje Jupitera, Saturna i Saturnovih prstenova', napisao je New York Times u kratkoj vijesti sljedećeg dana. 'Znanstvenici kažu da bi sonde mogle raditi 30 godina i da bi jedna od njih mogla biti poslana i do Urana, Neptuna, te još dalje.' Ovih dana, više od 46 godina kasnije, nakon nekoliko mjeseci problema s komunikacijom Voyager 1 ponovno je poslao suvise podatke na Zemlju,

u najimpresivnijem slučaju tehničke podrške na daljinu zabilježenom u povijesti.

Prije deset godina Voyager 1 postao je prvi predmet izrađen ljudskom rukom koji je izašao iz područja kojim dominira Sunčev vjetar i ušao u međuzvjezdani prostor. Onaj 'te još dalje' koji je spomenuo NYT premašio je sva očekivanja. Samo jedanaest predmeta koje je izradio čovjek nalazi se na putu izlaska iz Sunčevog sustava – kreću se dovoljnom brzinom da ih snaga gravitacije Sunca nikada neće dovoljno usporiti da se počnu vraćati prema njemu. Dva od njih mali su yo-yo utezi kojima je sonda New Horizons usporila svoju rotaciju nakon odvajanja od zadnjeg stadija rakete. Četiri predmeta su zadnji stadiji raketa, raketni motori na kruto gorivo – tri varijante motora Star-37 i motor Star 48B. Preostalih pet predmeta su NASA-ine robotske sonde Pioneer 10 i 11, Voyager 1 i 2, te New Horizons. Pioneer 11 izgubio je kontakt sa Zemljom u prosincu 1995., Pioneer 10 u siječnju 2003. Posljednje tri sonde još uvijek šalju podatke na zemlju.

Program Voyager – slanje dvije robotske sonde na takozvanu veliku turneju vanjskih planeta Sunčevog sustava – danas se smatra jednim od najuspješnijih svemirskih programa u povijesti. Sastojao se od dvije identične, na brzinu sklepane sonde, čija je službena misija bila prelet pored Jupitera i Saturna, a planirani rok trajanja pet godina. U vrijeme kada su nastajale svemirski je program izašao iz mode, proračun NASA-e bio je srezan tek na djelić onoga koji je bio za vrijeme programa Apollo, a većina tog novca ulagala se u program Space Shuttlea, koji će prvi put poletjeti manje od četiri godine nakon dva Voyagera. No, on je bio zadnja šansa kako bi se iskoristila nevjerojatna prilika – poravnanje vanjskih planeta koje se ponavlja samo jednom svakih 175 godina. Prethodnu priliku čovječanstvo je 'propustilo' početkom 19. stoljeća, dok je BEETHOVEN skladao 'Mjesječvu sonatu'. Sljedeća prilika pojavit će se tek 2152. godine.

Dvije sonde, lansirane krajem ljeta 1977., teoretski su mogle obići sva četiri plinovita diva – Jupiter, Saturn, Uran i Neptun, ubrzavajući prilikom svakog susreta kroz takozvanu gravitacijsku pračku. Jedini je problem bio što američki Kongres takvu misiju nije bio voljan platiti. Prvotni plan, koji je trebao koštati tadašnjih milijardu dolara, Kongres je odbacio 1971. NASA je stoga predložila znatno manju i jeftiniju misiju, tada nazvanu Mariner Jupiter-Saturn, koja je trebala koštati samo 360 milijuna dolara. No, svi inženjeri NASA-inog Laboratorija za mlazni pogon (JPL) koji su radili na tome potajno su se nadali da će uspjeti ostvariti svoj prvotni cilj.

Kako bi uštedjeli vrijeme i novac, koristila se tehnologija usavršena na prethodnim misijama – svemirskim sondama Mariner i Pioneer, te sondama Viking koje su slijetale na Mars. Opis misije zahtijevao je da sonde mogu funkcionirati minimalno pet godina, taman koliko će im trebati da obiđu Jupiter i Saturn. No, u svemirskim se programima sve radi kvalitetnije i dugotrajnije nego što je minimalno potrebno, za slučaj da bilo što pođe po zlu u dubokom prostranstvu svemira. A katkad, ako ništa ne pođe dovoljno ozbiljno po zlu, takav pristup dizajnu može rezultirati čudom.

Voyager 1 prestigao je Voyager 2 još oko asteroidnog pojasa, i prvi je stigao do Jupitera i Saturna. Dvije su sonde poslale pregršt fascinantnih fotografija u boji i nebrojeno mnogo znanstvenih podataka koji su se obrađivali još godinama nakon njihovog prikupljanja. Njihov pogled na ova dva plinovita diva krašio je udžbenike i enciklopedije desetljećima

nakon njihovog preleta, inspirirajući čitavu generaciju djece i mladih da se i oni zaljube u svemir. Otkrili su nebrojena čuda u toj etapi svojeg puta. Na Jupiterovu mjesecu Iju pronašli su prve aktivne vulkane izvan Zemlje. Na mjesecu Europi zatekli su svijet okovan slojem leda, koji bi mogao skrivati oceane ispod svoje površine. Proučili su atmosferu Saturnovog mjeseca Titana i slavne prstenove. A onda su dobili zeleno svjetlo za nastavak misije.

Voyager 1 napravio je oštar manevar pored Jupitera, katapultirajući se u smjeru međuzvjezdanog prostora, a Voyager 2 zaputio se prema Uranu i Neptunu. Do danas je još uvijek jedina sonda koja je obišla ta dva planeta – jedine fotografije Urana i Neptuna izbliza koje danas posjedujemo možemo zahvaliti isključivo misiji Voyager, za koju je malo nedostajalo da se uopće ne dogodi.

Voyager 2 proletio je pored Neptuna u kolovozu 1989. – dvanaest godina nakon lansiranja – i tada su Voyageri započeli svoju novu i pretposljednju misiju, onu međuzvjezdanu. U tom su trenutku Voyager 1 i 2 bili najbrži i drugi najbrži predmet izrađen ljudskom rukom. Voyager 1 prestigao je Pioneer 10 u veljači 1998. Voyager 2 prestigao ga je u lipnju iste godine. Niti jedna sonda koju smo do danas poslali nakon njih nikada ih neće prestići, čak ni New Horizons. Dok ne pošaljemo novu misiju sličnog opisa – a niti jedna još nije ni u planu – Voyager 1 i 2 ostat će dva najudaljenija umjetna predmeta u svemiru.

Danas se Voyager 1 nalazi 24,35 milijardi kilometara od Zemlje – toliko daleko da je signalu koji putuje brzinom svjetlosti potrebno 22 i pol sata u jednom smjeru. Kada bismo taj put poželjeli preći automobilom koji se kreće 100 km/h, vozeći dan i noć, bez pauza, trebalo bi nam više od 27.000 godina.

Ono što je fascinantno je da Voyageri još uvijek šalju korisne podatke – njihovi uređaji mjere plazmu i čestice koji se nalaze u međuzvjezdanom prostoru, i otkrivaju nam sastav svemira izvan Sunčevog sustava. No, njihove se godine počinju osjećati. Sad već skoro pola stoljeća stara računala sve su sklonija problemima. Upravo je jedan takav pogodio Voyager 1, koji je od jeseni prošle godine na Zemlju počeo slati samo nesuvise nizove nula i jedinica. Inženjeri koji su mu priskočili u pomoć naišli su na neočekivane probleme.

Ljudi koji su dizajnirali njegovih šest računala – dvostruki set središnje jedinice, sustava za letne podatke i sustava za orijentaciju – danas većinom više nisu među živima. Voyager je programiran u Fortranu 5, koji se danas više ne koristi, a sva tehnička dokumentacija nalazi se na tisućama požutjelih isprintanih stranica. Dodatni problem je i vrijeme odaziva – nakon slanja samo jedne upute, potrebno je najmanje 50 sati za povratnu informaciju. Često i više, jer je za hvatanje slabašnog signala Voyagerove antene, s tek 22 W snage, zadužena mreža antena u Australiji, koja nije uvijek usmjerena u pravcu Voyagera da bi mogla primiti njegov signal. Stoga je pravo malo čudo – još samo jedno u nizu – što je u ožujku ove godine Voyager ponovno progovorio. Često i više, jer je za hvatanje slabašnog signala Voyagerove antene, s tek 22 W snage, zadužena mreža antena u Australiji, koja nije uvijek usmjerena u pravcu Voyagera da bi mogla primiti njegov signal. Stoga je pravo malo čudo – još samo jedno u nizu – što je u ožujku ove godine Voyager ponovno progovorio. Često i više, jer je za hvatanje slabašnog signala Voyagerove antene, s tek 22 W snage, zadužena mreža antena u Australiji, koja nije uvijek usmjerena u pravcu Voyagera da bi mogla primiti njegov signal. Stoga je pravo malo čudo – još samo jedno u nizu – što je u ožujku ove godine Voyager ponovno progovorio. Često i više, jer je za hvatanje slabašnog signala Voyagerove antene, s tek 22 W snage, zadužena mreža antena u Australiji, koja nije uvijek usmjerena u pravcu Voyagera da bi mogla primiti njegov signal. Stoga je pravo malo čudo – još samo jedno u nizu – što je u ožujku ove godine Voyager ponovno progovorio. Često i više, jer je za hvatanje slabašnog signala Voyagerove antene, s tek 22 W snage, zadužena mreža antena u Australiji, koja nije uvijek usmjerena u pravcu Voyagera da bi mogla primiti njegov signal. Stoga je pravo malo čudo – još samo jedno u nizu – što je u ožujku ove godine Voyager ponovno progovorio. Često i više, jer je za hvatanje slabašnog signala Voyagerove antene, s tek 22 W snage, zadužena mreža antena u Australiji, koja nije uvijek usmjerena u pravcu Voyagera da bi mogla primiti njegov signal. Stoga je pravo malo čudo – još samo jedno u nizu – što je u ožujku ove godine Voyager ponovno progovorio. Često i više, jer je za hvatanje slabašnog signala Voyagerove antene, s tek 22 W snage, zadužena mreža antena u Australiji, koja nije uvijek usmjerena u pravcu Voyagera da bi mogla primiti njegov signal. Stoga je pravo malo čudo – još samo jedno u nizu – što je u ožujku ove godine Voyager ponovno progovorio. Često i više, jer je za hvatanje slabašnog signala Voyagerove antene, s tek 22 W snage, zadužena mreža antena u Australiji, koja nije uvijek usmjerena u pravcu Voyagera da bi mogla primiti njegov signal. Stoga je pravo malo čudo – još samo jedno u nizu – što je u ožujku ove godine Voyager ponovno progovorio. Često i više, jer je za hvatanje slabašnog signala Voyagerove antene, s tek 22 W snage, zadužena mreža antena u Australiji, koja nije uvijek usmjerena u pravcu Voyagera da bi mogla primiti njegov signal. Stoga je pravo malo čudo – još samo jedno u nizu – što je u ožujku ove godine Voyager ponovno progovorio. Često i više, jer je za hvatanje slabašnog signala Voyagerove antene, s tek 22 W snage, zadužena mreža antena u Australiji, koja nije uvijek usmjerena u pravcu Voyagera da bi mogla primiti njegov signal. Stoga je pravo malo čudo – još samo jedno u nizu – što je u ožujku ove godine Voyager ponovno progovorio. Često i više, jer je za hvatanje slabašnog signala Voyagerove antene, s tek 22 W snage, zadužena mreža antena u Australiji, koja nije uvijek usmjerena u pravcu Voyagera da bi mogla primiti njegov signal. Stoga je pravo malo čudo – još samo jedno u nizu – što je u ožujku ove godine Voyager ponovno progovorio. Često i više, jer je za hvatanje slabašnog signala Voyagerove antene, s tek 22 W snage, zadužena mreža antena u Australiji, koja nije uvijek usmjerena u pravcu Voyagera da bi mogla primiti njegov signal. Stoga je pravo malo čudo – još samo jedno u nizu – što je u ožujku ove godine Voyager ponovno progovorio. Često i više, jer je za hvatanje slabašnog signala Voyagerove antene, s tek 22 W snage, zadužena mreža antena u Australiji, koja nije uvijek usmjerena u pravcu Voyagera da bi mogla primiti njegov signal. Stoga je pravo malo čudo – još samo jedno u nizu – što je u ožujku ove godine Voyager ponovno progovorio. Često i više, jer je za hvatanje slabašnog signala Voyagerove antene, s tek 22 W snage, zadužena mreža antena u Australiji, koja nije uvijek usmjerena u pravcu Voyagera da bi mogla primiti njegov signal. Stoga je pravo malo čudo – još samo jedno u nizu – što je u ožujku ove godine Voyager ponovno progovorio. Često i više, jer je za hvatanje slabašnog signala Voyagerove antene, s tek 22 W snage, zadužena mreža antena u Australiji, koja nije uvijek usmjerena u pravcu Voyagera da bi mogla primiti njegov signal. Stoga je pravo malo čudo – još samo jedno u nizu – što je u ožujku ove godine Voyager ponovno progovorio. Često i više, jer je za hvatanje slabašnog signala Voyagerove antene, s tek 22 W snage, zadužena mreža antena u Australiji, koja nije uvijek usmjerena u pravcu Voyagera da bi mogla primiti njegov signal. Stoga je pravo malo čudo – još samo jedno u nizu – što je u ožujku ove godine Voyager ponovno progovorio. Često i više, jer je za hvatanje slabašnog signala Voyagerove antene, s tek 22 W snage, zadužena mreža antena u Australiji, koja nije uvijek usmjerena u pravcu Voyagera da bi mogla primiti njegov signal. Stoga je pravo malo čudo – još samo jedno u nizu – što je u ožujku ove godine Voyager ponovno progovorio. Često i više, jer je za hvatanje slabašnog signala Voyagerove antene, s tek 22 W snage, zadužena mreža antena u Australiji, koja nije uvijek usmjerena u pravcu Voyagera da bi mogla primiti njegov signal. Stoga je pravo malo čudo – još samo jedno u nizu – što je u ožujku ove godine Voyager ponovno progovorio. Često i više, jer je za hvatanje slabašnog signala Voyagerove antene, s tek 22 W snage, zadužena mreža antena u Australiji, koja nije uvijek usmjerena u pravcu Voyagera da bi mogla primiti njegov signal. Stoga je pravo malo čudo – još samo jedno u nizu – što je u ožujku ove godine Voyager ponovno progovorio. Često i više, jer je za hvatanje slabašnog signala Voyagerove antene, s tek 22 W snage, zadužena mreža antena u Australiji, koja nije uvijek usmjerena u pravcu Voyagera da bi mogla primiti njegov signal. Stoga je pravo malo čudo – još samo jedno u nizu – što je u ožujku ove godine Voyager ponovno progovorio. Često i više, jer je za hvatanje slabašnog signala Voyagerove antene, s tek 22 W snage, zadužena mreža antena u Australiji, koja nije uvijek usmjerena u pravcu Voyagera da bi mogla primiti njegov signal. Stoga je pravo malo čudo – još samo jedno u nizu – što je u ožujku ove godine Voyager ponovno progovorio. Često i više, jer je za hvatanje slabašnog signala Voyagerove antene, s tek 22 W snage, zadužena mreža antena u Australiji, koja nije uvijek usmjerena u pravcu Voyagera da bi mogla primiti njegov signal. Stoga je pravo malo čudo – još samo jedno u nizu – što je u ožujku ove godine Voyager ponovno progovorio. Često i više, jer je za hvatanje slabašnog signala Voyagerove antene, s tek 22 W snage, zadužena mreža antena u Australiji, koja nije uvijek usmjerena u pravcu Voyagera da bi mogla primiti njegov signal. Stoga je pravo malo čudo – još samo jedno u nizu – što je u ožujku ove godine Voyager ponovno progovorio. Često i više, jer je za hvatanje slabašnog signala Voyagerove antene, s tek 22 W snage, zadužena mreža antena u Australiji, koja nije uvijek usmjerena u pravcu Voyagera da bi mogla primiti njegov signal. Stoga je pravo malo čudo – još samo jedno u nizu – što je u ožujku ove godine Voyager ponovno progovorio. Često i više, jer je za hvatanje slabašnog signala Voyagerove antene, s tek 22 W snage, zadužena mreža antena u Australiji, koja nije uvijek usmjerena u pravcu Voyagera da bi mogla primiti njegov signal. Stoga je pravo malo čudo – još samo jedno u nizu – što je u ožujku ove godine Voyager ponovno progovorio. Često i više, jer je za hvatanje slabašnog signala Voyagerove antene, s tek 22 W snage, zadužena mreža antena u Australiji, koja nije uvijek usmjerena u pravcu Voyagera da bi mogla primiti njegov signal. Stoga je pravo malo čudo – još samo jedno u nizu – što je u ožujku ove godine Voyager ponovno progovorio. Često i više, jer je za hvatanje slabašnog signala Voyagerove antene, s tek 22 W snage, zadužena mreža antena u Australiji, koja nije uvijek usmjerena u pravcu Voyagera da bi mogla primiti njegov signal. Stoga je pravo malo čudo – još samo jedno u nizu – što je u ožujku ove godine Voyager ponovno progovorio. Često i više, jer je za hvatanje slabašnog signala Voyagerove antene, s tek 22 W snage, zadužena mreža antena u Australiji, koja nije uvijek usmjerena u pravcu Voyagera da bi mogla primiti njegov signal. Stoga je pravo malo čudo – još samo jedno u nizu – što je u ožujku ove godine Voyager ponovno progovorio. Često i više, jer je za hvatanje slabašnog signala Voyagerove antene, s tek 22 W snage, zadužena mreža antena u Australiji, koja nije uvijek usmjerena u pravcu Voyagera da bi mogla primiti njegov signal. Stoga je pravo malo čudo – još samo jedno u nizu – što je u ožujku ove godine Voyager ponovno progovorio. Često i više, jer je za hvatanje slabašnog signala Voyagerove antene, s tek 22 W snage, zadužena mreža antena u Australiji, koja nije uvijek usmjerena u pravcu Voyagera da bi mogla primiti njegov signal. Stoga je pravo malo čudo – još samo jedno u nizu – što je u ožujku ove godine Voyager ponovno progovorio. Često i više, jer je za hvatanje slabašnog signala Voyagerove antene, s tek 22 W snage, zadužena mreža antena u Australiji, koja nije uvijek usmjerena u pravcu Voyagera da bi mogla primiti njegov signal. Stoga je pravo malo čudo – još samo jedno u nizu – što je u ožujku ove godine Voyager ponovno progovorio. Često i više, jer je za hvatanje slabašnog signala Voyagerove antene, s tek 22 W snage, zadužena mreža antena u Australiji, koja nije uvijek usmjerena u pravcu Voyagera da bi mogla primiti njegov signal. Stoga je pravo malo čudo – još samo jedno u nizu – što je u ožujku ove godine Voyager ponovno progovorio. Često i više, jer je za hvatanje slabašnog signala Voyagerove antene, s tek 22 W snage, zadužena mreža antena u Australiji, koja nije uvijek usmjerena u pravcu Voyagera da bi mogla primiti njegov signal. Stoga je pravo malo čudo – još samo jedno u nizu – što je u ožujku ove godine Voyager ponovno progovorio. Često i više, jer je za hvatanje slabašnog signala Voyagerove antene, s tek 22 W snage, zadužena mreža antena u Australiji, koja nije uvijek usmjerena u pravcu Voyagera da bi mogla primiti njegov signal. Stoga je pravo malo čudo – još samo jedno u nizu – što je u ožujku ove godine Voyager ponovno progovorio. Često i više, jer je za hvatanje slabašnog signala Voyagerove antene, s tek 22 W snage, zadužena mreža antena u Australiji, koja nije uvijek usmjerena u pravcu Voyagera da bi mogla primiti njegov signal. Stoga je pravo malo čudo – još samo jedno u nizu – što je u ožujku ove godine Voyager ponovno progovorio. Često i više, jer je za hvatanje slabašnog signala Voyagerove antene, s tek 22 W snage, zadužena mreža antena u Australiji, koja nije uvijek usmjerena u pravcu Voyagera da bi mogla primiti njegov signal. Stoga je pravo malo čudo – još samo jedno u nizu – što je u ožujku ove godine Voyager ponovno progovorio. Često i više, jer je za hvatanje slabašnog signala Voyagerove antene, s tek 22 W snage, zadužena mreža antena u Australiji, koja nije uvijek usmjerena u pravcu Voyagera da bi mogla primiti njegov signal. Stoga je pravo malo čudo – još samo jedno u nizu – što je u ožujku ove godine Voyager ponovno progovorio. Često i više, jer je za hvatanje slabašnog signala Voyagerove antene, s tek 22 W snage, zadužena mreža antena u Australiji, koja nije uvijek usmjerena u pravcu Voyagera da bi mogla primiti njegov signal. Stoga je pravo malo čudo – još samo jedno u nizu – što je u ožujku ove godine Voyager ponovno progovorio. Često i više, jer je za hvatanje slabašnog signala Voyagerove antene, s tek 22 W snage, zadužena mreža antena u Australiji, koja nije uvijek usmjerena u pravcu Voyagera da bi mogla primiti njegov signal. Stoga je pravo malo čudo – još samo jedno u nizu – što je u ožujku ove godine Voyager ponovno progovorio. Često i više, jer je za hvatanje slabašnog signala Voyagerove antene, s tek 22 W snage, zadužena mreža antena u Australiji, koja nije uvijek usmjerena u pravcu Voyagera da bi mogla primiti njegov signal. Stoga je pravo malo čudo – još samo jedno u nizu – što je u ožujku ove godine Voyager ponovno progovorio. Često i više, jer je za hvatanje slabašnog signala Voyagerove antene, s tek 22 W snage, zadužena mreža antena u Australiji, koja nije uvijek usmjerena u pravcu Voyagera da bi mogla primiti njegov signal. Stoga je pravo malo čudo – još samo jedno u nizu – što je u ožujku ove godine Voyager ponovno progovorio. Često i više, jer je za hvatanje slabašnog signala Voyagerove antene, s tek 22 W snage, zadužena mreža antena u Australiji, koja nije uvijek usmjerena u pravcu Voyagera da bi mogla primiti njegov signal. Stoga je pravo malo čudo – još samo jedno u nizu – što je u ožujku ove godine Voyager ponovno progovorio. Često i više, jer je za hvatanje slabašnog signala Voyagerove antene, s tek 22 W snage, zadužena mreža antena u Australiji, koja nije uvijek usmjerena u pravcu Voyagera da bi mogla primiti njegov signal. Stoga je pravo malo čudo – još samo jedno u nizu – što je u ožujku ove godine Voyager ponovno progovorio. Često i više, jer je za hvatanje slabašnog signala Voyagerove antene, s tek 22 W snage, zadužena mreža antena u Australiji, koja nije uvijek usmjerena u pravcu Voyagera da bi mogla primiti njegov signal. Stoga je pravo malo čudo – još samo jedno u nizu – što je u ožujku ove godine Voyager ponovno progovorio. Često i više, jer je za hvatanje slabašnog signala Voyagerove antene, s tek 22 W snage, zadužena mreža antena u Australiji, koja nije uvijek usmjerena u pravcu Voyagera da bi mogla primiti njegov signal. Stoga je pravo malo čudo – još samo jedno u nizu – što je u ožujku ove godine Voyager ponovno progovorio. Često i više, jer je za hvatanje slabašnog signala Voyagerove antene, s tek 22 W snage, zadužena mreža antena u Australiji, koja nije uvijek usmjerena u pravcu Voyagera da bi mogla primiti njegov signal. Stoga je pravo malo čudo – još samo jedno u nizu – što je u ožujku ove godine Voyager ponovno progovorio. Često i više, jer je za hvatanje slabašnog signala Voyagerove antene, s tek 22 W snage, zadužena mreža antena u Australiji, koja nije uvijek usmjerena u pravcu Voyagera da bi mogla primiti njegov signal. Stoga je pravo malo čudo – još samo jedno u nizu – što je u ožujku ove godine Voyager ponovno progovorio. Često i više, jer je za hvatanje slabašnog signala Voyagerove antene, s tek 22 W snage, zadužena mreža antena u Australiji, koja nije uvijek usmjerena u pravcu Voyagera da bi mogla primiti njegov signal. Stoga je pravo malo čudo – još samo jedno u nizu – što je u ožujku ove godine Voyager ponovno progovorio. Često i više, jer je za hvatanje slabašnog signala Voyagerove antene, s tek 22 W snage, zadužena mreža antena u Australiji, koja nije uvijek usmjerena u pravcu Voyagera da bi mogla primiti njegov signal. Stoga je pravo malo čudo – još samo jedno u nizu – što je u ožujku ove godine Voyager ponovno progovorio. Često i više, jer je za hvatanje slabašnog signala Voyagerove antene, s tek 22 W snage, zadužena mreža antena u Australiji, koja nije uvijek usmjerena u pravcu Voyagera da bi mogla primiti njegov signal. Stoga je pravo malo čudo – još samo jedno u nizu – što je u ožujku ove godine Voyager ponovno progovorio. Često i više, jer je za hvatanje slabašnog signala Voyagerove antene, s tek 22 W snage, zadužena mreža antena u Australiji, koja nije uvijek usmjerena u pravcu Voyagera da bi mogla primiti njegov signal. Stoga je pravo malo čudo – još samo jedno u nizu – što je u ožujku ove godine Voyager ponovno progovorio. Često i više, jer je za hvatanje slabašnog signala Voyagerove antene, s tek 22 W snage, zadužena mreža antena u Australiji, koja nije uvijek usmjerena u pravcu Voyagera da bi mogla primiti njegov signal. Stoga je pravo malo čudo – još samo jedno u nizu – što je u ožujku ove godine Voyager ponovno progovorio. Često i više, jer je za hvatanje slabašnog signala Voyagerove antene, s tek 22 W snage, zadužena mreža antena u Australiji, koja nije uvijek usmjerena u pravcu Voyagera da bi mogla primiti njegov signal. Stoga je pravo malo čudo – još samo jedno u nizu – što je u ožujku ove godine Voyager ponovno progovorio. Često i više, jer je za hvatanje slabašnog signala Voyagerove antene, s tek 22 W snage, zadužena mreža antena u Australiji, koja nije uvijek usmjerena u pravcu Voyagera da bi mogla primiti njegov signal. Stoga je pravo malo čudo – još samo jedno u nizu – što je u ožujku ove godine Voyager ponovno progovorio. Često i više, jer je za hvatanje slabašnog signala Voyagerove antene, s tek 22 W snage, zadužena mreža antena u Australiji, koja nije uvijek usmjerena u pravcu Voyagera da bi mogla primiti njegov signal. Stoga je pravo malo čudo – još samo jedno u nizu – što je u ožujku ove godine Voyager ponovno progovorio. Često i više, jer je za hvatanje slabašnog signala Voyagerove antene, s tek 22 W snage, zadužena mreža antena u Australiji, koja nije uvijek usmjerena u pravcu Voyagera da bi mogla primiti njegov signal. Stoga je pravo malo čudo – još samo jedno u nizu – što je u ožujku ove godine Voyager ponovno progovorio. Često i više, jer je za hvatanje slabašnog signala Voyagerove antene, s tek 22 W snage, zadužena mreža antena u Australiji, koja nije uvijek usmjerena u pravcu Voyagera da bi mogla primiti njegov signal. Stoga je pravo malo čudo – još samo jedno u nizu – što je u ožujku ove godine Voyager ponovno progovorio. Često i više, jer je za hvatanje slabašnog signala Voyagerove antene, s tek 22 W snage, zadužena mreža antena u Australiji, koja nije uvijek usmjerena u pravcu Voyagera da bi mogla primiti njegov signal. Stoga je pravo malo čudo – još samo jedno u nizu – što je u ožujku ove godine Voyager ponovno progovorio. Često i više, jer je za hvatanje slabašnog signala Voyagerove antene, s tek 22 W snage, zadužena mreža antena u Australiji, koja nije uvijek usmjerena u pravcu Voyagera da bi mogla primiti njegov signal. Stoga je pravo malo čudo – još samo jedno u nizu – što je u ožujku ove godine Voyager ponovno progovorio. Često i više, jer je za hvatanje slabašnog signala Voyagerove antene, s tek 22 W snage, zadužena mreža antena u Australiji, koja nije uvijek usmjerena u pravcu Voyagera da bi mogla primiti njegov signal. Stoga je pravo malo čudo – još samo jedno u nizu – što je u ožujku ove godine Voyager ponovno progovorio. Često i više, jer je za hvatanje slabašnog signala Voyagerove antene, s tek 22 W snage, zadužena mreža antena u Australiji, koja nije uvijek usmjerena u pravcu Voyagera da bi mogla primiti njegov signal. Stoga je pravo malo čudo – još samo jedno u nizu – što je u ožujku ove godine Voyager ponovno progovorio. Često i više, jer je za hvatanje slabašnog signala Voyagerove antene, s tek 22 W snage, zadužena mreža antena u Australiji, koja nije uvijek usmjerena u pravcu Voyagera da bi mogla primiti njegov signal. Stoga je pravo malo čudo – još samo jedno u nizu – što je u ožujku ove godine Voyager ponovno progovorio. Često i više, jer je za hvatanje slabašnog signala Voyagerove antene, s tek 22 W snage, zadužena mreža antena u Australiji, koja nije uvijek usmjerena u pravcu Voyagera da bi mogla primiti njegov signal. Stoga je pravo malo čudo – još samo jedno u nizu – što je u ožujku ove godine Voyager ponovno progovorio. Često i više, jer je za hvatanje slabašnog signala Voyagerove antene, s tek 22 W snage, zadužena mreža antena u Australiji, koja nije uvijek usmjerena u pravcu Voyagera da bi mogla primiti njegov signal. Stoga je pravo malo čudo – još samo jedno u nizu – što je u ožujku ove godine Voyager ponovno progovorio. Često i više, jer je za hvatanje slabašnog signala Voyagerove antene, s tek 22 W snage, zadužena mreža antena u Australiji, koja nije uvijek usmjerena u pravcu Voyagera da bi mogla primiti njegov signal. Stoga je pravo malo čudo – još samo jedno u nizu – što je u ožujku ove godine Voyager ponovno progovorio. Često i više, jer je za hvatanje slabašnog signala Voyagerove antene, s tek 22 W snage, zadužena mreža antena u Australiji, koja nije uvijek usmjerena u pravcu Voyagera da bi mogla primiti njegov signal. Stoga je pravo malo čudo – još samo jedno u nizu – što je u ožujku ove godine Voyager ponovno progovorio. Često i više, jer je za hvatanje slabašnog signala Voyagerove antene, s tek 22 W snage, zadužena mreža antena u Australiji, koja nije uvijek usmjerena u pravcu Voyagera da bi mogla primiti njegov signal. Stoga je pravo malo čudo – još samo jedno u nizu – što je u ožujku ove godine Voyager ponovno progovorio. Često i više, jer je za hvatanje slabašnog signala Voyagerove antene, s tek 22 W snage, zadužena mreža antena u Australiji, koja nije uvijek usmjerena u pravcu Voyagera da bi mogla primiti njegov signal. Stoga je pravo malo čudo – još samo jedno u nizu – što je u ožujku ove godine Voyager ponovno progovorio. Često i više, jer je za hvatanje slabašnog signala Voyagerove antene, s tek 22 W snage, zadužena mreža antena u Australiji, koja nije uvijek usmjerena u pravcu Voyagera da bi mogla primiti njegov signal. Stoga je pravo malo čudo – još samo jedno u nizu – što je u ožujku ove godine Voyager ponovno progovorio. Često i više, jer je za hvatanje slabašnog signala Voyagerove antene, s tek 22 W snage, zadužena mreža antena u Australiji, koja nije uvijek usmjerena u pravcu Voyagera da bi mogla primiti njegov signal. Stoga je pravo malo čudo – još samo jedno u nizu – što je u ožujku ove godine Voyager ponovno progovorio. Često i više, jer je za hvatanje slabašnog signala Voyagerove antene, s tek 22 W snage, zadužena mreža antena u Australiji, koja nije uvijek usmjerena u pravcu Voyagera da bi mogla primiti njegov signal. Stoga je pravo malo čudo – još samo jedno u nizu – što je u ožujku ove godine Voyager ponovno progovorio. Često i više, jer je za hvatanje slabašnog signala Voyagerove antene, s tek 22 W snage, zadužena mreža antena u Australiji, koja nije uvijek usmjerena u pravcu Voyagera da bi mogla primiti njegov signal. Stoga je pravo malo čudo – još samo jedno u nizu – što je u ožujku ove godine Voyager ponovno progovorio. Često i više, jer je za hvatanje slabašnog signala Voyagerove antene, s tek 22 W snage, zadužena mreža antena u Australiji, koja nije uvijek usmjerena u pravcu Voyagera da bi mogla primiti njegov signal. Stoga je pravo malo čudo – još samo jedno u nizu – što je u ožujku ove godine Voyager ponovno progovorio. Često i više, jer je za hvatanje slabašnog signala Voyagerove antene, s tek 22 W snage, zadužena mreža antena u Australiji, koja nije uvijek usmjerena u pravcu Voyagera da bi mogla primiti njegov signal. Stoga je pravo malo čudo – još samo jedno u nizu – što je u ožujku ove godine Voyager ponovno progovorio. Često i više, jer je za hvatanje slabašnog signala Voyagerove antene, s tek 22 W snage, zadužena mreža antena u Australiji, koja nije uvijek usmjerena u pravcu Voyagera da bi mogla primiti njegov signal. Stoga je pravo malo čudo – još samo jedno u nizu – što je u ožujku ove godine Voyager ponovno progovorio. Često i više, jer je za hvatanje slabašnog signala Voyagerove antene, s tek 22 W snage, zadužena mreža antena u Australiji, koja nije uvijek usmjerena u pravcu Voyagera da bi mogla primiti njegov signal. Stoga je pravo malo čudo – još samo jedno u nizu – što je u ožujku ove godine Voyager ponovno progovorio. Često i više, jer je za hvatanje slabašnog signala Voyagerove antene, s tek 22 W snage, zadužena mreža antena u Australiji, koja nije uvijek usmjerena u pravcu Voyagera da bi mogla primiti njegov signal. Stoga je pravo malo čudo – još samo jedno u nizu – što je u ožujku ove godine Voyager ponovno progovorio. Često i više, jer je za hvatanje slabašnog signala Voyagerove antene, s tek 22 W snage, zadužena mreža antena u Australiji, koja nije uvijek usmjerena u pravcu Voyagera da bi mogla primiti njegov signal. Stoga je pravo malo čudo – još samo jedno u nizu – što je u ožujku ove godine Voyager ponovno progovorio. Često i više, jer je za hvatanje slabašnog signala Voyagerove antene, s tek 22 W snage, zadužena mreža antena u Australiji, koja nije uvijek usmjerena u pravcu Voyagera da bi mogla primiti njegov signal. Stoga je pravo malo čudo – još samo jedno u nizu – što je u ožujku ove godine Voyager ponovno progovorio. Često i više, jer je za hvatanje slabašnog signala Voyagerove antene, s tek 22 W snage, zadužena mreža antena u Australiji, koja nije uvijek usmjerena u pravcu Voyagera da bi mogla primiti njegov signal. Stoga je pravo malo čudo – još samo jedno u nizu – što je u ožujku ove godine Voyager ponovno progovorio. Često i više, jer je za hvatanje slabašnog signala Voyagerove antene, s tek 22 W snage, zadužena mreža antena u Australiji, koja nije uvijek usmjerena u pravcu Voyagera da bi mogla primiti njegov signal. Stoga je pravo malo čudo – još samo jedno u nizu – što je u ožujku ove godine Voyager ponovno progovorio. Često i više, jer je za hvatanje slabašnog signala Voyagerove antene, s tek 22 W snage, zadužena mreža antena u Australiji, koja nije uvijek usmjerena u pravcu Voyagera da bi mogla primiti njegov signal. Stoga je pravo malo čudo – još samo jedno u nizu – što je u ožujku ove godine Voyager ponovno progovorio. Često i više, jer je za hvatanje slabašnog signala Voyagerove antene, s tek 22 W snage, zadužena mreža antena u Australiji, koja nije uvijek usmjerena u pravcu Voyagera da bi mogla primiti njegov signal. Stoga je pravo malo čudo – još samo jedno u nizu – što je u ožujku ove godine Voyager ponovno progovorio. Često i više, jer je za hvatanje slabašnog signala Voyagerove antene, s tek 22 W snage, zadužena mreža antena u Australiji, koja nije uvijek usmjerena u pravcu Voyagera da bi mogla primiti njegov signal. Stoga je pravo malo čudo – još samo jedno u nizu – što je u ožujku ove godine Voyager ponovno progovorio. Često i više, jer je za hvatanje slabašnog signala Voyagerove antene, s tek 22 W snage, zadužena mreža antena u Australiji, koja nije uvijek usmjerena u pravcu Voyagera da bi mogla primiti njegov signal. Stoga je pravo malo čudo – još samo jedno u nizu – što je u ožujku ove godine Voyager ponovno progovorio. Često i više, jer je za hvatanje slabašnog signala Voyagerove antene, s tek 22 W snage, zadužena mreža antena u Australiji, koja nije uvijek usmjerena u pravcu Voyagera da bi mogla primiti njegov signal. Stoga je pravo malo čudo – još samo jedno u nizu – što je u ožujku ove godine Voyager ponovno progovorio. Često i više, jer je za hvatanje slabašnog signala Voyagerove antene, s tek 22 W snage, zadužena mreža antena u Australiji, koja nije uvijek usmjerena u pravcu Voyagera da bi mogla primiti njegov signal. Stoga je pravo malo čudo – još samo jedno u nizu – što je u ožujku ove godine Voyager ponovno progovorio. Često i više, jer je za hvatanje slabašnog signala Voyagerove antene, s tek 22 W snage, zadužena mreža antena u Australiji, koja nije uvijek usmjerena u pravcu Voyagera da bi mogla primiti njegov signal. Stoga je pravo malo čudo – još samo jedno u nizu – što je u ožujku ove godine Voyager ponovno progovorio. Često i više, jer je za hvatanje slabašnog signala Voyagerove antene, s tek 22 W snage, zadužena mreža antena u Australiji, koja nije uvijek usmjerena u pravcu Voyagera da bi mogla primiti njegov signal. Stoga je pravo malo čudo – još samo jedno u nizu – što je u ožujku ove godine Voyager ponovno progovorio. Često i više, jer je za hvatanje slabašnog signala Voyagerove antene, s tek 22 W snage, zadužena mreža antena u Australiji, koja nije uvijek usmjerena u pravcu Voyagera da bi mogla primiti njegov signal. Stoga je pravo malo čudo – još samo jedno u nizu – što je u ožujku ove godine Voyager ponovno progovorio. Često i više, jer je za hvatanje slabašnog signala Voyagerove antene, s tek 22 W snage, zadužena mreža antena u Australiji, koja nije uvijek usmjerena u pravcu Voyagera da bi mogla primiti njegov signal. Stoga je pravo malo čudo – još samo jedno u nizu – što je u ožujku ove godine Voyager ponovno progovorio. Često i više, jer je za hvatanje slabašnog signala Voyagerove antene, s tek 22 W snage, zadužena mreža antena u Australiji, koja nije uvijek usmjerena u pravcu Voyagera da bi mogla primiti njegov signal. Stoga je pravo malo čudo – još samo jedno u nizu – što je u ožujku ove godine Voyager ponovno progovorio. Često i više, jer je za hvatanje slabašnog signala Voyagerove antene, s tek 22 W snage, zadužena mreža antena u Australiji, koja nije uvijek usmjerena u pravcu Voyagera da bi mogla primiti njegov signal. Stoga je pravo malo čudo – još samo jedno u nizu – što je u ožujku ove godine Voyager ponovno progovorio. Često i više, jer je za hvatanje slabašnog signala Voyagerove antene, s tek 22 W snage, zadužena mreža antena u Australiji, koja nije uvijek usmjerena u pravcu Voyagera da bi mogla primiti njegov signal. Stoga je pravo malo čudo – još samo jedno u nizu – što je u ožuj

INTERNACIONALA

Četvrt veka obmane

NATO-ovo bombardovanje definisalo je savremenu politiku Srbije. Danas je ustoličen narativ o Srbiji kao žrtvi, prešućuju se uzroci rata iz 1999., politička elita o zločinima nad kosovskim Albancima šuti, a osuđene ratne zločince tretira kao heroje

OBELEŽAVANJE četvrt veka od početka NATO-ovog bombardovanja SR Jugoslavije počelo je tačno na dan kad su pale prve bombe, 24. marta i to u Prokuplju gde je poginuo prvi vojnik tadašnje Vojske Jugoslavije. Pored uobičajenog obraćanja novog svetog trojstva u Srba – ALEKSANDAR VUČIĆ, MILORAD DODIK i patrijarh PORFIRIJE – pripremljen je i igrokaz, sličan onome kakav se svake godine pripremi u vreme godišnjice 'Oluje'. Ovaj se zvao 'Dan sećanja na stradale u NATO agresiji 1999. godine'. Tri govornika sa bine poručivala su da NATO nije uspeo da pokori mali, ponosni narod koji je tada stao na branik i međunarodnog prava jer odluka da se Jugoslavija bombarduje nije donesena uz saglasnost Saveta bezbednosti UN-a. Četvrt veka posle Rusija je u istom tom Savetu pokušala da nametne temu bombardovanja SRJ, ali bezuspešno. Glas Amerike piše da Rusija time želi da opravda napad na Ukrajinu, u Srbiji opet na neuspešno nametnutu temu gledaju kao na dokaz nepoštovanja prema Srbiji i njenoj nemaloj žrtvi u odbrani međunarodnog prava što je platila, kako mediji često ističu, sa između 1.500 i 2.500 ljudi, što je isticao i sam predsednik Vučić. Retko ko se poziva na bazu podataka Fonda za humanitarno pravo u kojoj su žrtve poimence nabrojane. A prema tim podacima tokom 78 dana bombardovanja stradalo je 756 ljudi – na Kosovu 485, u Srbiji 261 i deset u Crnoj

Politička i crkvena elita na obeležavanju godišnjice bombardovanja u Prokuplju (Foto: Ministarstvo odbrane i vojske Srbije/ATAImages/PIXSELL)

Gori. Ubijena su 452 civila i 304 pripadnika oružanih snaga, a od ubijenih civila, njih 206 su bili srpske ili crnogorske etničke pripadnosti, 218 su bili Albanci, 14 Romi, a 14 civila drugih nacionalnosti. Istoričarka OLGA MANOJLOVIĆ PINTAR kaže da je bombardovanje Jugoslavije definisalo savremenu politiku Srbije, a vrhunac toga gledali smo na obeležavanju četvrt veka u Prokuplju. — Zadnjih deset godina mi kroz razne državne ceremonije, obeležavanje ratova, vidimo da se ustoličuje narativ žrtve koji kod građana Srbije stvara osećaj ugroženosti,

povređenosti bez da ih uvede u suštinsku debatu o uzrocima tog rata koji se dogodio 1999. i bez da ih uvede u proces kritičkog sagledavanja uloge svih tih činilaca – objašnjava ona.

Dodaje da je potrebno sagledati i ulogu Vojske Jugoslavije (VJ), kao naslednice JNA, 'koja je u velikoj meri bila jedan od subjekata u svim sukobima koji su se dešavali pogotovo u Hrvatskoj i BiH', ističe naša sagovornica, dodajući kako je 'nemoguće bombardovanje sagledavati van konteksta sukoba, ratova i zločina sa početka 1990-ih'. Govoriti o Srbiji kao o prvoj zemlji koja se suprotstavila novim imperijalnim politikama, a bez razumevanja šta je dovelo do bombardovanja, za našu sagovornicu je deo opasnog istorijskog narativa i deo velikog političkog i istorijskog revizionizma 'u kome se svesno prikrivaju uzroci, ne razumevaju razlozi zbog kojih je do bombardovanja došlo'. Pre tačno deset godina Žalbeno veće Haškog suda donelo je drugostepenu presudu u slučaju 'Šainović i drugi'. Potpredsednik savezne vlade NIKOLA ŠAINOVIĆ osuđen je na 18 godina zatvorske kazne, general VLADIMIR LAZAREVIĆ na 14, načelniku policije za Kosovo SRETENU LUKIĆU određena je kazna od 20 godina, a generalu VJ NEBOJŠI PAVKOVIĆU od 22 godine zatvora. Osuđeni su po komandnoj odgovornosti zbog zločina nad kosovskim Albancima 1999. (deportacije, progon, ubojstva). Nakon dve trećine odsluženih kazni Lazarević i Šainović našli su se na slobodi i danas su ugledni građani. Heroji, takoreći i hroničari političke stvarnosti, na što ukazuje JOVANA KOLARIĆ, istraživačica u Fondu za humanitarno pravo. Posebno izdvajamo Lazarevića koji, ističe to naša sagovornica, ima čak i status pridruženog člana u Ministarstvu za rad, zapošljavanje i boračka pitanja, 'jer se veoma često pojavljuje na ceremonijama dodela boračkih spomenica zajedno sa ministrom'.

— Upravo na primeru Vladimira Lazarevića možemo da vidimo da današnja politička elita u Srbiji ne da samo da nema problem sa onim što se dešavalo na Kosovu, tokom 1998. i 1999. godine, nego upravo afirmiše ljude koji su odgovorni za zločine koje su počinjeni na Kosovu – ističe ona.

Već smo pomenuli da za bombardovanje nije bilo odluke u Svezu bezbednosti UN-a. U odnosu prema zločinima možemo traži-

ti i odgovor na pitanje kakav bi odnos bio prema bombardovanju da je kojim slučajem bombardovanje aminovano od strane Saveza bezbednosti. Manojlović Pintar smatra da bismo i u tom slučaju pronašli način da se diskredituje Savez bezbednosti kao ustanova podsećajući da su nađeni načini i da se diskredituje Haški tribunal, koji je ustanovljen odlukom UN-a. Kolarić zaključuje kako se 'samo nalaze zgodni argumenti za opravdanje sadašnje političke orijentacije', i dodaje da je ta politika kontinuitet politike SLOBODANA MILOŠEVIĆA. A pre samo desetak godina, dok su zločinci bili po zatvorima, činilo se da neke nade ima. Ona podseća da je u Beogradu 2013. održana izložba preživelih porodice Bogujevci, kao i da se na izložbi pojavio tadašnji premijer IVICA DAČIĆ.

— Živimo u situaciji u kojoj je tako nešto apsolutno nezamislivo. Nezamislivo je da bilo ko govori o žrtvama civilima, Albancima sa Kosova, a samo bombardovanje se predstavlja kroz viktimološki narativ i bez osvrta na žrtve koje su postojale sa albanske strane – ističe ona.

PARADOKSI u Srbiji nisu retkost, pa tako ovu godišnjicu prati vest o rušenju zgrada Generalštaba, koje su bombardovane pre 25 godina, i njihovom pretvaranju u hotele, što se naziva revitalizacijom prostora. Kao potencijalni partner slovi DŽARED KUŠNER, zet DONALDA TRAMPA. Reč je o kompleksu nekadašnjeg Saveznog sekretarijata za narodnu odbranu, smeštenog u centru Beograda, izgrađenom između 1955. i 1965. prema projektu arhitekta NIKOLE DOBROVIĆA. Olga Manojlović Pintar ističe da zgrade Generalštaba nose priču o jednoj velikoj zemlji, o velikoj vojsci u koju je utkana cela antifašistička borba, u koju su utkana i simbolična značenja bitke na Sutjesci, pa čak i simboli vekovne nezavisnosti Dubrovačke republike. Fasada Generalštaba trebalo je, dodaje, da podseća na simboliku velike nezavisne republike na ovim prostorima. Uništavanje Generalštaba briše se jugoslovensko nasleđe, ali se u isto vreme briše i ono što je strašno u istorijatu te zgrade, objašnjava ona i napominje da je zgrada kao ruševina svedočila i onome što je u toj istoriji bilo strašno.

— Svedočila je onome u čemu je naslednica JNA bila iskorišćena u nekim zaista strašnim epizodama devedesetih. I zato mislim da se brisanjem i preobličavanjem tog urbanog krajolika suštinski pokušava da se sprovede izmena tih mentalnih mapa građana Srbije i Beograda, gde se suštinski briše i sećanje na Jugoslaviju, ali i onemogućava dalje kritičko sagledavanje odgovornosti ove sredine za sve što se dešavalo u devedesetima – ističe Manojlović Pintar.

Prilikom svog govora u Prokuplju predsednik Srbije ispričao je da je prva bomba ubila BOBANA NEDELJKOVIĆA sa čijim ocem je pričao. 'Njegov otac rekao jednu stvar sa kojom, čini mi se, svaki otac leže i budi se posebno u teškim vremenima. A to je – šta ti je važnije? Dete, sin ili zemlja? Dete ili otadžbina? Čak i kada mu se to najstrašnije što može da se dogodi, dogodilo, nije mogao da odgovori na to pitanje', rekao je Vučić.

■ Dejan Kožul

Zgrada Generalštaba u beogradskoj Nemanjinoj ulici (Foto: Dejan Kožul)

Kalifat protiv Rusije

Rusija ima dugu povijest sukoba s islamističkim pokretima. Unatoč tome, Putin bez dokaza tvrdi da su teroristi djelovali u dosluhu s Ukrajinom

Odgovornost za napad preuzeo je 'Horarski vilajet' IDIL-a (Foto: Evgenia Novozhenina/Reuters)

U VEČER 22. travnja svijet su počele obilaziti stravične vijesti iz moskovske koncertne dvorane Crocus. Najprije su počele kružiti (isprva neprovjerene) informacije o pucnjavi, zatim fotografije dvorane u plamenu, a kroz noć su stizale i snimke nadzornih kamera na kojima se jasno moglo vidjeti skupinu neidentificiranih muškaraca kako otvaraju paljbu na prisutne civile. Bilo je jasno – u Moskvi se pred očima čitavog svijeta odvijao vrlo krvavi teroristički napad. Prema trenutno dostupnim informacijama u prošlotjednom je napadu poginulo 139 ljudi, a više od 180 je ranjeno. Odgovornost za taj teroristički čin odmah je preuzeo 'Horarski vilajet' tako-

zvane Islamske Države, ogranak ISIS-a koji je aktivan u Afganistanu i zemljama Srednje Azije. Svega nekoliko sati kasnije ruske sigurnosne službe uhitile su – i prema svemu sudeći brutalno prebile – četvoricu državljana Tadžikistana zbog sumnje da su sudjelovali u moskovskom napadu, a 24. travnja protiv njih je i službeno podignuta optužnica.

Iako je naizgled jasno da se radilo o još jednom u nizu ISIS-ovih napada kakvih smo se u posljednjih desetak godina u Europi zaista nagledali, nakon pokolja u Moskvi odmah su se počele redati i teorije zavjere. Ruski predsjednik VLADIMIR PUTIN javno je optužio teroriste da su djelovali u dosluhu s Ukrajinom – bez ikakvih konkretnih dokaza, naravno, osim toga da su nakon napada bježali u pravcu jugozapada, u smjeru

ukrajinske i bjeloruske granice. Ukrajinsko ministarstvo vanjskih poslova zauzvrat je optužilo Rusiju za iskorištavanje tragedije za potrebe antiukrajinske propagande, izjavivši pritom da 'ruski režim ima dugu povijest krvavih provokacija organiziranih od strane tajnih službi'. Čitajući između redaka, ukrajinske su vlasti time insinuirale da iza nedavnog napada ne stoje islamisti, nego ruske tajne službe. Takve optužbe nisu nužno u potpunosti historijski neutemeljene. Kada se Putin – tada još kao premijer u službi malaksalog BORISA JELJCINA – ujesen 1999. spremao udariti na odmetnutu regiju Čečeniju u nekoliko su ruskih gradova detonirale bombe, usmrтивši pritom više od 300 ljudi. Iako su za napad službeno optuženi islamisti s Kavkaza, brojne su okolnosti ukazivale na moguću umiješanost ruske tajne službe FSB-a. Nekoliko dana nakon posljednje eksplozije započela je druga ruska invazija Čečenije, a Putin je zajahao val popularnosti.

No ne treba brzati sa zaključcima. Koliko god bilo pomodno za sve optuživati tajne službe, činjenica je da se Rusija profilirala kao značajan neprijatelj islamističkih pokreta. Historijat tog animoziteta može se pratiti do 1980-ih godina i sovjetske okupacije Afganistana kojoj su se suprotstavili tamošnji mudžahedini, uz obilatu podršku SAD-a. Devedesetih godina islamizam se počeo širiti i po bivšem Sovjetskom Savezu – ponajviše po Kavkazu i novonastalim državama u Srednjoj Aziji. Nakon Drugog čečenskog rata sve češći postaju i teroristički napadi: spomenimo samo krvavu opsadu škole u Beslanu 2004. godine koja je rezultirala smrću 334 ljudi, premda velikim dijelom zbog nesposobnosti ruskih antiterorističkih jedinica. Građanski rat u Siriji doveo je na pozornicu novog terorističkog aktera: Islamsku Državu. Destabilizacija Sirije (od 2011.) i ranije Iraka (nakon američke invazije 2003.) dovela je do stvaranja političkog vakuuma koji je spremno ispunio IDIL i time inspirirao novu generaciju džihadista na globalnoj razini. Rusija se vojnom intervencijom u Siriji također svrstala na stranu neprijatelja 'kalifata', zbog čega su ispaštali i njeni državljani – 2015. godine IDIL je iznad Sinaja srušio ruski putnički avion, a 2017. u samoubilačkom je napadu u centru Sankt Peterburga al-Kaida ubila 15 ljudi. Jasno je da je borba protiv džihadizma nominalno zajednička i Rusiji i zapadu. Uprkos tome, ruske vlasti (po svemu sudeći) nisu vjerovalle američkim obavještajnim službama kada su početkom travnja upozorile na veliku opasnost od terorističkog napada u Moskvi. Zašto je do takvog propusta došlo, pokazat će vrijeme.

■ Marko Faber

PERSONA NON CROATA

Foto: www.gc4hr.org

U DR Kongu prošlog tjedna je na slobodu pušten poznati novinar STANIS BUJEKARA, uhapšen lanjskog rujna zbog 'falsificiranja i širenja lažnih vijesti'. Novinari su u DR Kongu izvrgnuti žestokoj državnoj represiji, a državno tužilaštvo za Bujekaru je tražilo 20-godišnju zatvorsku kaznu. Sud ga je ipak osudio na novčanu kaznu i na šest mjeseci zatvora, koje je već proveo u pritvoru.

■ J. B.

Varadkarov saldo

IRSKI premijer LEO VARADKAR 20. ožujka na konferenciji za novinare objavio je da podnosi ostavku, a za taj iznenadni potez navodno unaprijed nisu znali čak ni njegovi stranački kolege. Rekao je da za tu odluku ima i privatne

i političke razloge, te da nakon sedam godina 'više nije najbolja osoba' za posao šefa vlade koja želi novi mandat na izborima početkom iduće godine. Njegova stranka Fine Gael – ona predvodi koalicijsku vladu u kojoj je i konzervativna Fianna Fáil te zeleni – već je 24. ožujka njegovim nasljednikom imenovala dosadašnjeg ministra visokog obrazovanja SIMONA HARRISA. Varadkar je čelnik irske vlade postao 2017. nakon relativno kratkog bavljenja politikom i strelovitog karijernog uspona, a ujedno je postao najmlađi i prvi otvoreno gej premijer, pritom miješane rase (otac mu je indijski imigrant). Iako je Fine Gael stranka desnog centra, a samog Varadkara opisuje se i kao 'tačerista', na polju svjetonazorskih politika za sobom ostavlja nekoliko bitnih progresivnih poteza, prije svega uspješan referendum iz 2018. o ukidanju zabrane pobačaja. Tri godine ranije građani nekoć turbokatoličke članice EU-a podržali su i legalizaciju istospolnih brakova, no 8. marta ove godine održan je referendum kojim se smjeralo na dodatno jačanje prava žena, a koji je zbog nejasnih razloga propao. Cilj te inicijative bio je modernizirati 87 godina star ustav tako da definicija braka uključi i druge oblike dugotrajnog odnosa, te da se iz ustava izbriše rečenica prema kojoj je primarna uloga žena ona koju obavljaju u kući. Sporna rečenica trebala je biti zamijenjena rogošatnom konstrukcijom iz koje se razabire stav države da je skrb koju si međusobno pružaju članovi obitelji važna za dobrobit društva, što se moglo čitati i kao odricanje odgovornosti države za skrb o primjerice osobama s invaliditetom. Uz izlaznost od 44 posto, prijedloge ustavnih izmjena podržalo je samo 32 posto birača.

Među uspješne poteze bivšeg premijera ubraja se i vješto upravljanje krizom izazvanom referendumom o izlasku Ujedinjenog Kraljevstva iz Evropske unije 2016., koja je prijetila ponovnom uspostavom tvrde granice između Irske i Sjeverne Irske. Leo Varadkar također je i jedan od rijetkih zapadnih državnika koji su otvoreno kritizirali izraelsku vojnu kampanju u pojasu Gaze, a Irka jedna od rijetkih država koja nije suspendirala donacije organizaciji za palestinske izbjeglice UNRWA nakon izraelskih optužbi da su se u nju infiltrirali Hamasovi operativci. Unatoč tome, Fine Gael danas podržava samo 20 posto birača (15 poena manje nego 2020.), prije svega zbog rastućih ekonomskih nejednakosti i krize stanovanja koja je, kako navode neki komentatori, poprimila 'opscene' razmjere. Irka je zahvaljujući niskim porezima i prisutnosti američkih tehnoloških giganta postala bogata zemlja, barem kada su u pitanju klasični ekonomski pokazatelji, a zbog toga i meka za imigrante i strane radnike svih profila. No politika favoriziranja korporacija i status Irske kao porezne oaze rezultirali su i porastom emigracije, naročito mladih profesionalaca, a zbog neobuzdanog rasta cijena nekretnina eksplodirao je i broj beskućnika i mladih koji ponovno žive s roditeljima. Varadkarovog nasljednika, 37-godišnjeg Harrisa, u političkom smislu njegovog kлона, sada se promovira kao veliku zvijezdu, a zbog popularnosti na društvenim mrežama naziva ga se 'TikTok premijerom'. No prema drugačijim tumačenjima, takve ekonomske okolnosti idealne su za skorašnji trijumf opozicijskog Sinn Féina, 'bastiona socijalističkog euroskepticizma' koji je trenutno za deset postotnih poena popularniji od vladajuće stranke.

■ Tena Erceg

Лијечник љуте мржње

Чудесан је паноптикум мотива којима је Шантић везао колајне својих лирских сјетви и жетви. Темелјито непрочитан, он донекле живи међу нама посредством својих успјешница, но да би се право спознали досези овога пјесника нужно је нујно валоризирање укупности тога стихованог тезауруса

*Остајте овдје! Сунце туђега неба
Неће вас тријајти' кд ишио ово трије;
Грки су тамо залајају хљеба
Гдје своја нема и гдје брајиа није.*

ИОСТАО ЈЕ АЛЕКСА ШАНТИЋ, вјерујући у своју инспирацију и послушавши властиту пјесму; остао је пјесник у својем родном и смртном Мостару: испрва за читавога својега живота, а онда и занавијек по преминућу...

Помало је глухо и нијемо мимо нас проклизала и одгмизала у мрак вијест о облој 100. обљетници смрти овога великог пјесника, свакако унеколико већег од онога што бисмо хтјели признати и прославити или што бисмо били спремни наглас сачувати и пренијети нараштајима који нас имају наслиједити. Чуват ће на њ успомену, наравно, специјалисти књижевних звања и знања из подручја србистике, промовират ће дјело његово по школама и универзитетима они којима је то струка, али тешко да ће се заискати штогод више напора не би ли се у свијест млађарије око нас уткала спознаја о стварној величини демијурга какав је Алекса Шантић заиста био.

Колико јучер, другог дана вељаче било је тих атрактивних 100 година откако је један повећи поет с ових земљаних простора пловећи отишао у флуид вјечности. Волим то помало лирски овако рећи: отишао је попут ријеке, тако, што је остао као Неретва. Неретва стално одлази из Мостара, тече даље улијевајући се у Јадран, али видимо: она се из Мостара није макла. Баш као ни Шантић. Баш као ни ПРЕДРАГ МАТВЕЈЕВИЋ, који је с још више брзака и водопада, перипла и глисирања ландроа околу по Медитерану, али никако није могао умакнути гравитацији што ју одашила базични лоцус наррајационис. Баш као и Мостарац Шантић, и Мостарац Матвејевић отишао је у вјечност другог дана вељаче. За разлику од Алексиних сто, Предраг

се упокојио такорећи некидан, љета Господњега 2017. И ено га, ено га у бронци остао је и стоји Алекса у својем Мостару и данас, нека су га барбарски душмани били минирали 1992.! Равно су два десетљећа да је културна памет овога дивнога града (2004.) ревитализирала пјесников кип у слитини бакра и коситра (Мостарци ће рећи: калаја), па је пјесникова фигурација из атељеа београдскога кипара НИКОЛЕ КОКЕ ЈАНКОВИЋА изнова једна од ликовних атракција тога полиетничког и мултикултурнога града. Све ово задње пишем како бих живој театралности пулса Мостара пожелио што скорију заокруженост у пуној амфитеатралности, а која ће бити остварена и довршена постављањем статуе и Предрагу Матвејевићу!

Поручио нам је још давно Шантић да је топлина обитељскога гнијезда и огњишта у њему света обавеза, да је патриотизам вреднота која гради дух завичаја, све док 'домољуби' нису провели девијацију у

еволуцији и буком бусања у националистичка прса отјерали сву памет подаље од себе у нишину. Позивајући на узбуну кличе пјесник екскламативно опомињући 'Остајте овдје!', али нема уха које би тај ехо чуло: ухо којем је тај ехо упућен одавно грије 'сунце туђега неба'. Десет година по Шантићевој смрти родио се у Мравинцима између Сплита и Солина велики пјесник Тончи ПЕТРАСОВ МАРОВИЋ, који је слутио исто и, не без упозорења, нешто блаже поручио: 'Не треба/ никамо/ ићи// нигдје/ другдје/ тражити// што јест/ и ту је'. Нисмо научили слушати пјеснике...

Али, да све добро нису баш позобале худобе и шејтани, потврђују нам двије казалишне представе у новије вријеме. Алекса Шантића сјетили су се у Босни и Херцеговини па су оживјели неке његове ријечи, а и њега самога, онамо гдје се мртвачи најчешће и појављују живи: на позорници пред публиком. Прво је редактор Ерол КАДИЋ у листопаду 2019. скројио представу 'Што те нема...', романсирајући живљење пјесника Шантића свођењем идеје на 'балканску причу о Ромеу и Јулији', премијерно је приказавши, као копродукцију, у чак три театра с размаком од неколико дана: у Народном позоришту и хнк-у у Мостару те у Народном позоришту Републике Српске у Бања Луци.

Ова тежња за повезицом Шантића са СХАКЕСПЕАРЕОМ на Балкану посебно ми се чини и еуропском и моденом, јербо се и гигантски маестро ЛЕОНАРД БЕРНСТЕИН, по мени највећи музичар 20. стољећа, на један секундаран начин био очешао о шекспиријански трагизам произашао из страсти веронских љубавника, па је створио хиперпопуларан каполоворо и ремек-дјело непролазне вриједности у виду сввременог мјузикла 'Вест Сиде Стору' или тига 'Приче са западне стране'. Географски говорећи, рекло би се да је

Алекса Шантић – пјесник
којег нисмо научили слушати
(Фото: Музеј Херцеговине)

Шантићев комад (читај: свеукупно дјело његово) итекако убициран у западну полутку босанскохерцеговачке му домовине и српске отаџбине; ама, јесмо ли се икако канили приближити више сржи свега идентитетскога, лако ће се у нашем истраживању кристализирати аперцепција што нас наводи према источном крилу мостарских плућа, с ону страну Неретве...

А друга казалишна представа која је хтјела подати дужан обол Шантићевој артистичкој персони јест комад 'Ноћ с Алексом', који је према текстуалном предлошку МАРКА ТОМАША режирао један од најангажиранијих наших репродуктивних умјетника у цијелој регији – Ивица Буљан. Чим је отворила сезону мостарскога хнк-а ујесен 2022., ова је представа постала истинска казалишна сензација.

Пјесништвом Алексе Шантића били су задивљени и ТИН УЈЕВИЋ и МИРОСЛАВ КРЛЕЖА, и обојица су у своје есејистичко дјело уткали по један текст о њему. Крлежа је, истинабог, био нешто шкртији и имао је амбивалентан осјећај напрама некоћ драгом пјеснику, касније се мало разочараваши у њ, макар је на вијест о његовој смрти био написао: 'У стиховима Алексе Шантића много је закопано моје младости'. Осим искреног дивљења, о његовој поезији ипак није написао овећи аналитички текст, али посјетивши га у Мостару готово на самртној постељи Крлежа је посвједочио овоме: 'Он је говорио о проблему народног јединства, о нашој држави, о борби Срба и Хрвата у Босни и Херцеговини, менталитетом једног провинцијалног трговачког помоћника, и све се заплело у нешто тешко и мучно.' Крлежа је 'барда моје младости и свијетлу успомену дјетињства', који му је 'могао бити оцем', на концу доживио као до краја нереализираног пјесника, од којег је за цијело очекивао умногоме више.

С друге стране, Ујевић се пуно дубље упустио у интерпретацију Шантићеве поезије, сврставши га у први ред пјевача о домовини одмах уз Ђуру Јакшића и Силвија СТРАХИМИРА КРАЊЧЕВИЋА. Вели Тин у загребачком Савременику из 1912. како је пјесниковање овог лирика 'далеко од обичајних расплаканости отаџбеничких стиховних јеремијада'. С великом дозом удивљења и концентрираног читања и тумачења велики је Тин приступио Шантићевим пјесмама. И док је, уз спомену ту паролашку и помало трубачку пјесму 'Остајте овдје!', Шантић у народу одзвонио још и сввременом пјесмом 'Емина', која је глазбом доспјела до у топли севдалинку, не смије се испустити из окулара ни цијели спектар његових инспирација што су се увијек изновице рекреирале у тематским називи платформама: од пасторалних континенталних теритивних фрески па све до аркадијских јадранских маритимних ведута. Чудесан је паноптикум мотива којима је он, карику по карику, везао и везивао ланце и колајне својих лирских и сјетви и жетви. Темелјито непрочитан, попут многих, и Алекса Шантић донекле живи међу нама посредством својих хитоидних успјешница, но да би се право спознали досези овога пјесника и његовог пјесништва, нужно је нујно валоризирање укупности тога стихованог тезауруса у којему је похрањено пуно поетске красоте, која покатакд поприма и сасвим куративне досеге, попут овог из пјесме 'Зора':

*Ойвори срце небу блајодајном,
Појоку, роси и лейициру злайном,
На ружу када уморан малакше.
Прашјај, и моли за себе и оне
Што љутиом мржњом киње ње и јоне,
И дујо љачи, и биће њи лакше... ■*

MAKSIMIR
I MIROGOJ

Vječni dječak Sidran

PIŠE Sinan Gudžević

Posljednji put smo se vidjeli 22. oktobra 2022. Kad sam mu se požalio da je iz Zagreba lakše stići u Rio de Janeiro nego u Sarajevo i natrag u Zagreb, rekao je: 'Nije! Evo, možemo sad zovnuti Feđu Štukana, da te sutra ujutro uzme u svoj žirokopter, i za dva-tri sahata te spusti u tvoju avliju zagrebačku!' Tada još nisam znao da je vječni dječak Abdulah Sidran iz Štukanova girokoptera već gledao Bosnu odozgora

SAD kad je ABDULAH SIDRAN otišao iz ovozemaljskoga dječastva, hoću da sačuvam od zaborava koju uspomenu na prizore iz toga dječastva.

U kući u Gorazdu Sidran mi je pokazao veliki krevet na kojemu je načinio točkove. Ležao bi i kretao se na krevetu po velikoj sobi. Legne potrbuške, pa vozi krevet rukama, pa nogama. Vidiš, govorio mi je, ako negdje treba da putujem, treba da ponesem i ovaj krevet, a to ne ide. Zato je najbolje da ne idem nikud. Ni u Italiju.

Ali je, nakon više nagovaranja, popustio. U predgrađu Salerno Baronissi ima Casa della poesia, u Sarajevu je za tri jesenja susreta posvećena IZETU SARAJLIĆU, upoznao bračni par koji tu kuću vodi: SERGIO IAGULLI i RAFFAELLA MARZANO. Dakle, nakon tri godine pokušaja da ga dovedemo, eto nas, ispavani, sjedimo na klupi ispred hotela Jolly u Salerno. April je 2005, tu su i MARKO VEŠOVIĆ, JOSIP OSTI i supružnici Iagulli – Marzano. Vešović puši, ne gasi je, i Sidran puši, manje no Vešović. Riječ po riječ, Osti podsjeti kako je Sidran bio i glumac, glumio svoga strica željezničara u nekoj sekvenci filma. Sidran kaže da je bilo još glumačkih rola, i takvih koje se nisu održale. Koje se nisu održale, graknemo ja i Pepi. Ustane Marko s klupe, stane uz palmu nad klupom i podigne ruku s cigaretom dokle može dohvatiti palmino deblo u visinu. I počne: 'Sad ću ja o jednoj Sidranovoj roli. Riješili ADEMIR KENOVIĆ i Sidran da snimaju film 'Savršeni krug'. Kaže Ademir da francuski Canal plus, prije odluke o finansiranju filma, hoće da ima neku probnu sekvencu. A to je sve usred rata, i nemoguće je išta snimiti: danima padaju granate, zima stisla, puca drveće od mraza, ne možeš skupiti glumce, opasno je po život svakome. I ne imajući druge, dogovorimo se da jednu scenu odglumimo Sidran i ja, pa da je onda Ademir pošalje u Francusku. Za snimanje Ademir odabere podobro oštećenu Vijećnicu, no koliko-toliko je sigurnija od snajpera. Unutra među zidovima postavili gredu, i na tu gredu objese Sidrana. To je ona prva scena u filmu, kasnije je snimljena na Partizanskom groblju, obješen je MUSTAFA NADAREVIĆ. Ali ta scena nema ono što je imala sa Sidranom obješenim o gredu u dvorištu Vijećnice. Dakle, Sidran visi o gredi, kamera ide, ton ide, stupam ja u kadar. Primaknem se Sidranu i krenem da mu držim govor: 'Jesi li se to objesio, e da olakšaš KARADŽIĆU posao, da mu pomogneš da vas lakše potamani, da malo Karadžića odmijeniš?' Tako mu skrešem u Vijećnici pod onom gredom s koje visi. A on, obješenik i obješenjak, odozgo, s onim konopcem oko vrata, sasluša moje pitanje, pa nakon dvije sekunde, klimne glavom, i to ne jednom nego dvaput! Klima potvrdno na moje pitanje! Ni kameraman ni tonac ni režiser ni ja ne možemo doći sebi. Cvokoću nam zubi i svaka kost škripi od hladnoće, a on se zevzeči. I šta ćemo, nakon nekoliko sekundi, svi smo prasnuli u smijeh.' Sidran sluša Vešovića, pa s klupe pod palmom u Salerno doda: 'Je l' ono GOETHE rekao: šege mora biti?'

Drugi put smo došli u Salerno, pet godina kasnije, prvih dana novembra 2010. Bili smo u Sieni, tamo smo se nahodali, a za večerom

Abdulah Sidran ispred Casa della poesia u Baronissiju, kraj Salerno, novembra 2010. Foto Salvatore Marazzo

je Sergio Iagulli razgovarao sa Avdom da mu objavi knjigu izabranih pjesama, nalik na onu Izeta Sarajlića, koju je objavio za Izetova života. Za stolom je bilo nekoliko domaćina koje smo prvi put sreli. Sidran zadovoljan i sretan, zahvali izdavaču Iagulliju, kaže mu da što se njegove dozvole, izdavačkih prava itd. tiče, ima odriješene ruke. Sutradan prema večeri smo već u Salerno, opet u hotelu Jolly. U rano jutro sutradan meni zvonit telefon, zove recepcija, kaže poziv iz Milana: ko je, Sidranov kum vjenčani PIERO DEL GIUDICE! Kažem mu da je Sidran u svojoj sobi, on kaže da neće sa Sidranom, nego hoće sa mnom da priča. Pa zbori, Piero, kažem mu, i Piero ovako: čujem da ste preksinoć u Sieni dogovarali objavljivanje Sidranove knjige pjesama na talijanskom, jesmo, Piero, to jest jesu, Iagulli i Sidran, i složili se da je objave; e vidi, Sinane, od toga neće biti ništa, danas kaži Iagulliju i Sidranu da prekinu takve razgovore; a što, Piero, da prekidaju razgovore? Zato što ja imam izdavačka prava u Italiji na sve Sidranove tekstove! Dobro, Piero, reci ću da si me zvao i šta si rekao.

Za doručkom kažem izdavaču Iagulliju i autoru Sidranu o pozivu. Je li istina, družte Sidrane, da Del Giudice ima ekskluzivna prava na objavljivanje tvojih knjiga u Italiji? Vidi ovako, kaže Sidran, moglo bi biti da je tako, to jest da on misli da je tako. Jer smo se napijali u Sarajevu, on je za vrijeme rata dolazio, pa smo se družili, pa smo se i okumili, možda sam mu u pjanosti potpisao nešto takvoga. Čim kaže tako, mora da ima napismeno! A Piero ne vjerujem da bi pokvario ono što smo sinoć utanačili u gradu svete Katarine. On je zbog svojih Brigate Rosse fasovao jedanaest godina zatvora, pa ćemo taj jutrošnji njegov poziv tumačiti i u tom svjetlu. Sergio Iagulli je kasnije pokušao privoljeti Del Giudicea da ukine zabranu, ali nije išlo. Del Giudice je imao nakanu da sve Sidranove knjige objavi, a nakon osam godina je umro ne objavivši šta je htio... Sidran: Dječak Sidran nije trebao pjanstvu ništa potpisivati.

Toga istoga dana, mogao je biti 8. ili 9. novembar, odšetao sam sa Sidranom uz Lungomare di Salerno pa smo skrenuli u stari grad.

U jednom trenutku predložio je da uđemo u veliku knjižaru Feltrinelli i kad smo ušli, zaputio se onamo gdje su muzičke stvari. Mladu ženu pred kompjuterom upitao je za talijanske anarhističke pjesme. Ona je slegla ramenima, i pitala da joj kaže naslov barem jedne. I on joj je rekao: 'O Gorizia, tu sei maledetta!' Žena je opet slegla ramenima, a Sidran joj je zapjevao:

*O Gorizia, tu sei maledetta
per ogni cuore che sente coscienza;
dolorosa ci fu la partenza
e il ritorno per molti non fu.*

Kad je završio strofu prišao nam je stariji knjižar i zapjevao:

*La mattina del cinque di agosto
si muovevano le truppe italiane
per Gorizia, le terre lontane
e dolente ognun si partì.*

Kad je knjižar otpjevao strofu, poveo nas je među kompaktne diskove i izvadio čak dva: na jednom su bile *canzoni anarchiche* a na drugom *canzoni brigantine*. Sidran ih je odmah kupio, i bio sretan kao malo dijete. Po povratku u Sarajevo, više puta me je, preko Vibera zvao u Zagreb, da 'zajedno čujemo koju anarhičarsku i koju brigantinsku', pa bi pustio pjesmu s gramofona, a uz nju bi i sam pjevao:

*Quando l'anarchia verrà,
Tutto il mondo sarà trasformato...*

Posljednji put smo se vidjeli 22. oktobra 2022. U restoranu Dženita na Bašaršiji proveli smo večer zajedno sa SEMEZDINOM MEHMEDINOVIĆEM i BOROM KONTIĆEM. Kad sam mu se požalio da je iz Zagreba lakše stići u Rio de Janeiro nego u Sarajevo i natrag u Zagreb, rekao je: 'Nije! Evo, možemo sad zovnuti FEĐU Štukana, da te sutra ujutro uzme u svoj žirokopter, i za dva-tri sahata te spusti u tvoju avliju zagrebačku!' Tada još nisam znao da je vječni dječak Abdulah Sidran iz Štukanova girokoptera već gledao Bosnu odozgora. ■

MIROSLAV KIRIN

Ključno pitanje poezije je stalna redefinicija slobode

Pisanje poezije je neprestano rovarjenje po već naučenom, da bi se od toga odmaklo, pa isto možda i negiralo. Kada se pojavi ona ključna pukotina u našem pisanju, dolazi do prosvjetljenja, kao u Cohenovom stihu: 'Postoji pukotina, pukotina u svemu. Tako svjetlost ulazi'

KAD kažemo da je Goranov vijenac vjerojatno najznačajnija nagrada koju književnik u Hrvatskoj može dobiti za životno djelo, govorimo o nagradi što je u pedeset i kusur godina od svojega osnutka uspjela sačuvati dostojanstvo profesionalnog, ali i igrivog, vedrog u tom događaju: kako za laureate, tako i za publiku poput nas. 'Slažete li se s ovakvom skicom profila Goranovog proljeća?', pitamo ovogodišnjeg laureata MIROSLAVA KIRINA. 'Mislite najznačajnija nagrada za pjesnika', oprezno veli Kirin. Kažemo 'ne, mislili smo baš ovako kako je rečeno' i zatim širimo razgovor 'panoramski', onako kako naš sugovornik možda ne bi izabrao na prvu, ali se držimo čitateljskog iskustva Kirinove literature. Znamo da je svaki motiv svakodnevice okidač kirinovske mikrofikcije, ali ne možeš pogoditi onaj koji će Kirina pogoditi. 'Samo sam rođen u Sisku, inače je Petrinja moj grad', kaže dok ispitujuemo što sad radi, prevodi li i koliko ima vremena za razgovor do početka svoje šihte u jednoj zagrebačkoj školi. Djeluje strog prema recepciji svojih, pojedinih, knjiga, čini se sklono hepeningu oko nagrada, iako zapravo izuzetno uživa – a ima prilično nagrada u svom opusu. Izbrojali smo petnaest naslova iz njegove biografije (gruba podjela: poezija, proza, eseji), uz prijevode PAULA AUSTERA, ANNE CARSON i WANGA JIAXINA. 'Zapisci iz dodirnutih krajeva' (Mala zvona, 2023.) su najsvježije njegovo izdanje, izvanredne poetsko-putopisne sitnice.

Kamo vas sjećanje nosi kad je o Goranovom proljeću riječ? Kojeg se događaja ili laureata iz bogate povijesti te manifestacije prvo prisjetite? I koja vam je senzacija bila dominantna ovih dana, uz dodjelu pjesničkih nagrada?

Dodjela Goranova vijenca nikad nije bila osporavana, bar ne javno, u polemičkim napisima čiji bi cilj bio obezvrijediti rad žirija, a time i laureata. Drugo su kuloarske priče koje su nekako normalan usputni način iskazivanja neslaganja. Nemam ništa protiv njih, stvara se živost, pokazuje se kako je akterima književnog polja stalo da donesu svoju prosudbu i suprotstave je drugim mišljenjima. Ta se nagrada oduvijek temeljila na čvrstima kriterijima, mišljenju struke, to jest, književnih kritičara, sveučilišnih profesora, pjesnikinja i pjesnika te je time stekla to poštovanje u struci, ali i u javno-

Lijepo je bilo odrastati u osamdesetima kada se činilo kako se štošta počinje otvarati. Međutim, nisam od onih koji podliježu zazivima nostalgije.

Više me zanimaju ona mjesta u suvremenosti koja korespondiraju sa mnom i sa svijetom kakav je danas

sti. Samo proglašenje laureata ima aureolu svečanosti pjesničke riječi, tihog i glasnog optimizma koji načas obasja naše malo društvo. Svakom mladom pjesniku Goran je neosporna vrijednost i potvrda da je na dobrom putu, a na takvom putu zatekao sam se i ja 1989. godine. Bila mi je iznimna čast tad upoznati jednog od naših najvećih pjesnika, JURU KAŠTELANA, koji je i osobno poznao GORANA, i pisao snažnu, dojmljivu poeziju koja je svjedočila o tom istom mračnom dobu borbe protiv fašizma kao i Goran. Naše je odrastanje i sazrijevanje bilo prožeto čitanjem njihove poezije koja je, srećom, uvijek uspijevala nadržati uske i nametnute okvire obrazovnih programa. Kaštelanovi 'Tifusari' su imali gotovo kulturni status među nama. Kad se ovih dana osvrnem iza sebe, uz uzbuđenje prožima me i nevjerica što se priključujem nizu takvih velikana pjesničke riječi kao što su, među ostalima, spomenuti Jure Kaštelan, SLAVKO MIHALIĆ, IVAN SLAMNIG, ZVONKO MAKOVIC, BRANKO MALEŠ, SONJA MANOJLOVIĆ, JAGODA ZAMODA, ANKA ŽAGAR, ANDRIANA ŠKUNCA, GORDANA BENIĆ, DELIMIR REŠIČKI, DORTA JAGIĆ, TONKO MAROEVIĆ i vjerojatno najveći hrvatski pjesnik, nedavno preminuli DANIJEL DRAGOJEVIĆ.

Davne 1989. godine dobili ste Gorana za mlade pjesnike za zbirku 'Od nje do vječnosti'. Ime vaše zbirke lako pamtimo jer je identična naslovu studijskog debija grupe 'Nick Cave & the Bad Seeds' iz 1984. godine. Taj kuriozum shvaćamo kao znak zajedničkog pop kulturnog nasljeđa, do rata devedesetih. Rat je bio rez u svemu i za svakoga. Ali osamdesete? Kao student i kvorumšaš u poetičkom formiranju, kako ih pamtite? Lijepo je bilo odrastati u osamdesetima kada se činilo kako se štošta počinje otva-

rati, kako je mogućnost izbora pred nama i samo treba odabrati jednu od ponuđenih opcija. Popkulturalna scena nikad nije bila uzbudljivija, a time je pomalo i ozračje u društvu bilo optimističnije unatoč već zamjetljivim turbulencijama u društveno-političkom polju. Takav pozitivni pogled pomalo zvuči kao floskula zaodjenuta u ruho nostalgije. Međutim, nisam od onih koji podliježu zazivima nostalgije, stanovitoj bolećivosti i predanosti mislima o prošlom kao tobože boljem. Gotovo nikad ne odlazim na koncerte bendova koji su vrhunac karijere imali upravo osamdesetih i čija je karijera poslije doduše vrijedna poštovanja, no kako nema više one uzbudljivosti kakva se oko njih i zbog njih stvarala u spomenutom razdoblju, radije ne idem. Više me zanimaju ona mjesta u suvremenosti koja korespondiraju sa mnom i sa svijetom kakav je danas, a ne kakav je bio jučer, kakav sam ja bio jučer.

Važnost pukotine

Kažete da ste o poeziji dugo imali 'konzervativan stav'. Što to znači?

I sebe sam iznenadio time što sam rekao. Možda se taj konzervativan stav očitovao u dugotrajnom pogledu na poeziju kao skup utvrđenih obrazaca stečenih čitanjem raznoraznih autora, a da pritom nije bilo fleksibilnosti, odnosno želje da se određeni poetički okviri nadiđu. Ključno pitanje poezije je stalna redefinicija slobode, odnosno granica slobode. Pisanje poezije je neprestano rovarjenje po već naučenom, napisanom, da bi se od toga odmaklo, pa isto možda i negiralo. Kada se pojavi ona ključna pukotina u našem pisanju, dolazi do prosvjetljenja, ključnog zaokreta, kao u onom čuvenom COHENOVOM stihu: 'Postoji pukotina, pu-

kotina u svemu. Tako svjetlost ulazi.' Mene su uvijek mijenjala čitanja drugih, sve dok se nekako nisam ustalio u sigurnosti vlastita 'iščašenog' pogleda na ono što me okružuje, što pokušavam riječima zahvatiti i što me stalno mijenja.

U rukama nam je vaša knjiga 'Nezavršeno putovanje – čitanka iz suvremene kineske poezije' (Hrvatski PEN centar, Zagreb, 2022.), preveli ste i pripremili izbor od dvadeset i dvoje kineskih pjesnikinja i pjesnika: uglavnom s engleskoga, ali i kineskog jezika. Što vam je donio, kao prevoditelju i pjesniku, ovako osjetljiv posao?

To je bilo dugo i neizvjesno putovanje. Ispočetka nisam ni znao da će rezultirati svojevrsnom antologijom, premda više volim izraz 'čitanka' jer on manje obvezuje, a nudi više prostora za užitek u tekstu. Tada, na početku, još sam sanjao kako ću to napraviti izravno iz kineskog i biti onaj koji će prekinuti dugu tradiciju prevodenja tekstova kineske književnosti 'iz druge ruke'. Dugo sam i vjerovao kako se još negdje mogu pronaći prijevodi suvremene kineske poezije što ih je napravio znameniti pjesnik JOSIP SEVER. Međutim, osim hrpice tekstova iz dinastije T'ang i nekoliko prijevoda pjesama gostujućih kineskih inženjera ništa nisam našao. Moje učenje kineskog u jednom se trenutku prekinulo kad sam shvatio kako u to ulažem golem napor, a da se ipak ne mislim dokraja posvetiti samo kineskoj poeziji. Ipak, cijelo sam vrijeme prepjevavao engleske prijevode, nekih petnaestak godina, u međuvremenu upoznao mnoge prevoditelje tih kineskih pjesnika i same pjesnike, boravio u Kini nekoliko puta i stekao određeno znanje o suvremenoj kineskoj poeziji koje je i

dovelo do te knjige. Prevodenje je uvijek izbor, sva ponudena materija se filtrira i dobiva se jedna od mogućih predodžaba suvremene kineske poezije. Premda sam bio svjestan određenih mana, pa i gubitaka zbog oslanjanja na nečije razumijevanje te poezije, ipak sam imao dovoljno povjerenja u vrsne sinologe prevoditelje da se upustim u slaganje čitanke. Onaj manji dio što sam ga napravio izravno s kineskoga vrijedno je svjedočanstvo dragocjene i plodonosne suradnje s pjesnikom HUIDIJEM.

U predgovoru ove čitanke iz suvremene kineske poezije stoji i pitanje 'Je li pjesnik na strani svog vremena?', uz parafrazu stiha pjesnika Duo Duo po kojemu pjesnik nikad neće biti na strani vremena, jer 'pretražuje što preostaje onkraj ljudskosti'. I ako sad izbjegnemo vječnu usporedbu pjesnika i društva kao razlike u poetici 'povlaštene margine' prema centru banalnog života društva, u kojem smjeru vrijedi razmišljati o odgovoru na pitanje je li pjesnik na strani svog vremena? Kao i svaki drugi građanin, pjesnik je u trajnoj napetosti sa svojim vremenom, kao kategorijom društvenosti? Ili se uopće nije moguće odreći margine, kako god ju tumačili?

Margina je jednostavno – nužna. Ona je početna točka, mjesto odakle kreće percepcija svega. Stavljanje u središte ne bi bilo plodonosno, sve bi bilo preblizu, pri čemu bi se ostalo bez potrebnog odmaka, o korisnosti kojega se još debatira, no svi se slažu da je nužan. S druge strane, ne mora se nužno biti 'u trajnoj napetosti sa svojim vremenom'. Ili se bar na taj odnos ne mora tako gledati. Zašto bi se na tome inzistiralo? Ima pjesnika koji uvijek reagiraju na izazove svog vremena i pokušavaju ga

preoblikovati, odnosno, reagirati na njega, onoliko koliko mogu, pa makar bučno i jednokratno i s nepredvidivim posljedicama. No ima i onih koji mirno koegzistiraju s vremenom, ne dovodeći u pitanje posebnosti vremena. Da, da, nužno je osjetiti hrapavost vremena, jer tek to stvara rane, raspukline, manje ili veće traume, ispade iz sustava, gubitak tla pod nogama – a sve to hrani poeziju, i svu književnost. Pjesnikovo poslanje jest da neprestano ruje, podriva, pretražuje što preostaje 'onkraj

Svakom mladom pjesniku Goran je potvrda da je na dobrom putu, a na takvom putu zatekao sam se i ja 1989. Bila mi je iznimna čast tad upoznati Kaštelana, koji je i osobno poznavao Gorana, i pisao snažnu poeziju koja je svjedočila o borbi protiv fašizma

ljudskosti', onkraj velikih kulturnih mijena i ideoloških priča. Ta gurnutost na marginu i u sjenu, da se opet vratimo njoj, pogled iz neosvijetljena mjesta, za pjesnika predstavlja povlašteno mjesto zahvaljujući kojem može bolje osjetiti i artikulirati prijepore društva u kojemu živi.

Život nakon potresa

Kad u ruke uzmemo vašu 'Babaniju' (Naklada Ljevak, Zagreb, 2021.), zbirku mikrofikcije što uključuje igru žanrova na mijeni fikcije i fakata iz života stvarnih protagonista našeg vremena, misli su nam na granici realnosti života na Baniji. Otud pitanje za vas, kao protagonista zavičajnog realiteta: kako se sada živi u vašem rodnom kraju, nakon potresa? Ako je potres uništio derutnu arhitekturu Petrinje, što slijedi?

Postoji nešto što se ne može raspoznati ispod površine prvog, odista šokantnog doživljaja potresa i njegovih posljedica. A to je ipak nešto dobro, pokazuje se, bez obzira na svu patnju kojoj su ljudi bili izloženi, mada to ne kažem bez osjećaja nelagode. Prvi je impuls mnogih bio da jednostavno napuste to potresom devastirano područje. No onda se nekako pokazalo kako to nije nimalo lako učiniti – bila je tu riječ o identitetu koji je valjalo napustiti i konstruirati novi preseljenjem u neko neodređeno mjesto, što se pokazalo iznimno teškim. Puno je tu bilo neizvjesnosti i možda je upravo zbog nje određen broj žitelja Banije odlučio ostati i boriti se, vjerovati u bolje sutra, premda su jedva podnosili i još podnose ono što im je svakodneвно bilo pred očima. Realno gledano, gradovi na Baniji prije

potresa bili su u očajnom stanju, pri čemu mislim i na njihovu desetljećima potrošenu i ratom narušenu arhitekturu. Dovoljno je bilo otići u Petrinji ili u Glinu. O manjim mjestima da i ne govorim. Te su se zgrade godinama mogle polako, beskrajno tužno raspadati i završiti u tišini kao metafori izostanka svakog interesa za njih. Nije se imalo novca, a ni (političke) volje da se uloži u obnovu osobito starih jezgara tih gradova, oni su sve više postajali kulise jednog otužnog dekadentnog kazališta punog memle i prašine negoli kuće za život. Ipak, potres je nedostatak političke ili bilo kakve volje pretvorio u nužnost djelovanja – kuće se moralo obnoviti. No, kad se završi konstrukcijska obnova, ostaje drugo, možda i najvažnije pitanje – hoće li ti uskrsnuti gradovi biti tek lijepe kulise za snimanje koprodukcijских filmova o minulim vremenima ili će ulice opet živnuti, hoće li se krenuti s ulaganjima, hoće li autocesta do Siska potaknuti jednu novu, pozitivnu migraciju, a Petrinja i okolna mjesta postati poželjne destinacije. Fantastika? Možda i ne, ukoliko se pametno planira i radi, i ima viziju, što pokazuje uspjeh male Novske koja se sve više pretvara u uspješnu zonu poduzetničkog interesa.

Na terenu vaše svakodnevce, književni i prevoditeljski rad kombinirate sa smjenama rada u jednoj zagrebačkoj srednjoj školi gdje predajete engleski jezik. Rad s tinejdžerima, posebno ako je riječ o njihovom odgoju u književnu pismenost, držimo jednim od najzah-

teško je svoj autoritet postaviti kao neupitan. Nažalost, ni znanje više nije autoritet. Svaki se dan morate dokazivati, biti kadri mijenjati se, biti fleksibilni. Učitelj u tradicionalnom smislu ne postoji, on je jedan fluidan entitet koji se susreće s još fluidnijim entitetima, svojim učenicima koji su donekle svjesni svega kroz što prolaze, no ne mogu si pomoći, puštaju da ih novo vrijeme neumitno nosi – uz bojazan da generaliziram – prema permanentnoj nezrelosti i izostanku empatije. A književnost, ona katkad iskoči iz njihovih radova, neočekivano, i pitate se – otkud? Kako? I svemu unatoč? Zato se i ne treba odricati optimizma u pedagogiji.

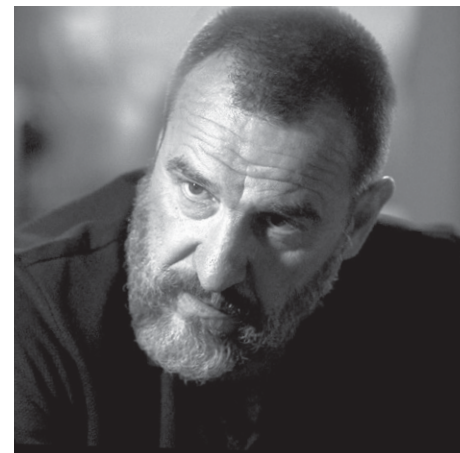
U profesionalnom smislu, što vam je izazov? Kažete da ste s određenom idejom sačuvali fotografije sa svoje prastare Nokije, čija je tehnička kvaliteta bizarna u srazu s pametnom telefonijom. Zašto su vam zanimljivije?

Uvijek mi je izazovno ići dalje. Pa da to kretanje naprijed ne bude kretanje nazad. Oveč se lako upadne u obrasce vlastita pisanja koji pružaju lažan osjećaj ugođe i sigurnosti. Više volim neizvjesnost počinjanja nečeg novog. Služeći se Nokiom 3310 radio sam namjerno loše fotografije provocirajući značajke likovnosti na tragu apstraktnog, minimalističkog pa i ekspresionističkog slikarstva. Oduvijek me zanimala veza između fotografije i slikarstva, gdje su granice, kao i što je to što fotografija odnosno slika može, a tekst ne može. Tako te 'loše fotografije' bilježe vizualni doživljaj svakodnevice

Poslednji strelac (r: Darko Nikolić)

(2024.)

PIŠE Damir Radić

Nenad Jezdić kao Nenad

Blagoglagoljivi gadovi

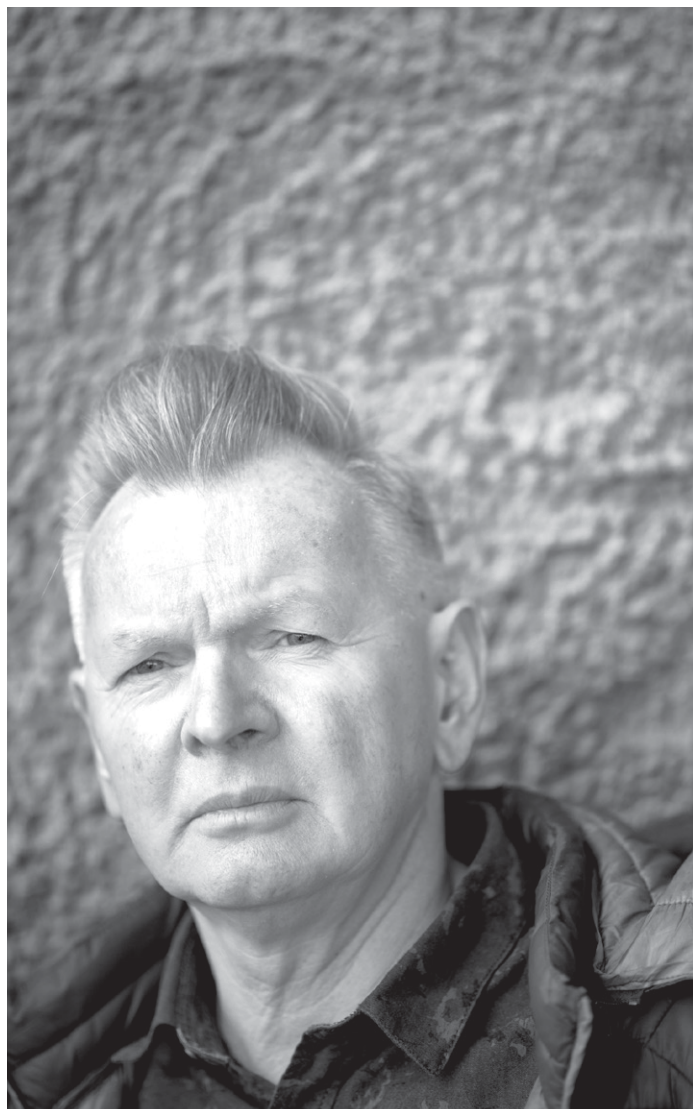
Korektan izdanak žanrovskog filmovanja na ovim prostorima

SUVREMENA srpska kinematografija pruža prilike stanovitom broju autora da se ogledaju u najšire shvaćenom kriminalističkom žanru, u rasponu od akcijskih eskapada tipa 'Južni vetar' koje bi htjele sličiti holivudskim vatrometnim akcijama, do komornih krimića, odnosno trilera, kakvi su recimo filmovi DARKA NIKOLIĆA. Potonji do sad u svom portfelju ima dva dugometražna naslova, od kojih je prvi, kritičarski podijeljeno primljeni 'Jedini izlaz', bio hit u srpskim kinima u doba Covida 2021. (igrao je, podosta nezapaženo, i kod nas), a drugi, 'Poslednji strelac', upravo se nalazi u našim kinima.

Priča filma bavi se nasmrtnim Nenadom Kuruzovićem (NENAD JEZDIĆ), bivšim pripadnikom tajne policije (BIA) kojem je prije deset godina opasni kriminalac Atanasije (MIODRAG KRSTOVIĆ) greškom ubio voljenu ženu. U ono doba Kuruzović i najbliži mu suradnik iz BIA-e Baltazarević (MILOŠ TIMOTIJEVIĆ) nisu se uspjeli dokopati Atanasija, no potonji se sad iz Pariza vraća u Beograd i Baltazarević želi angažirati umirovljenog Kuruzovića da ga po nalogu službe smakne i usput se osveti. Kuruzović, koji povučeno i skromno živi s dragim mu psom, isprva nije za to zainteresiran, ali ipak se predomisli nakon što Atanasije odbije njegov ultimatum da napusti Beograd. Istovremeno, zbližava se s Oliverom (NATAŠA MARKOVIĆ), invalidnom susjedom iz zgrade u kojoj živi. S druge strane, Atanasije, koji bi se na neki način želio pomiriti s Kuruzovićem, čak mu platiti potencijalno spasonosnu transplantaciju jetre, odbija emocionalnu naklonost svoje glavne suradnice Barbare (ALEKSANDRA BELOŠEVIĆ), koja zbog toga u tišini pati...

'Poslednji strelac', temeljen na scenariju debitanta BRANISLAVA JANKOVIĆA – inače žanrovskog romanopisca specijaliziranog za povezivanje povijesnih tema i fantazije, što ovdje nije prisutno ni u natruhama – te koscenaristice 'Tome' MAJE TODOROVIĆ, očigledno je snimljen s malim budžetom.

Naime, velika se većina radnje zbiva u interijerima, s izuzetkom Atanasijeve vile malo atraktivnima ni produkcijski zahtjevnima, a krimi scene, ionako s minimumom akcije, svedene su na broj manji od prstiju jedne ruke. Umjesto produkcijski zahtjevnijih oružanih obračuna, izrazito prevladavaju dijaloški prizori; doista, 'Poslednji strelac' neuobičajeno je blagoglagoljiv film za svoj žanrovski kontekst, pri čemu se ne radi o tarantinovskom tipu iskričavo osebnih replika, premda u dijalogima ima (solidnog) humora. Produkcijska ograničenja relativno umješno su prikrivena, čemu je obol dao i direktor fotografije GORAN JANKOVIĆ, sposoban kreirati prilično dojmive kadrove (pastelno-impresionistička eksterijerna pozadina interijera ili eksterijer sa zalazećim suncem koje obasjava žičanu konstrukciju). Glavni adut filma svakako je oštro jasna i jednostavna karakterizacija glavnih likova potpomognuta više ili manje ekspresivnim glumačkim izvedbama solidnog ansambla, a glavna su mana veliki dramaturški propusti – neki sporedni likovi i motivi snažno su uvedeni u film, da bi se na njih onda jednostavno zaboravilo. Također, za film koji želi biti (i) triler, premalo je napetosti. Posveta DE PALMINIM 'Nedodirljivima' u sceni brutalnog ubijanja à la AL CAPONE pomalo je iznuđena, ali nije promašena (tim prije što bejzbol palicu 'balkanski' zamjenjuje pajser), a slikanje većine protagonista kao gadova koji imaju i neke bolje strane ili kao pozitivaca sa tamnim sjenama pristojno funkcionira. Zanimljivo je i kontrapunktalno postavljanje dviju seksualnih scena – jedna je suvereno izvedena u pornofilskom modusu s izvanrednom Belošević i Timotijevićem, a druga, s Jezdićem i Marković, nakon nekonvencionalne predigre toliko diskretna u sugeriranju snošaja da se može postaviti pitanje je li uopće seksualna, što je tim bolje. Uglavnom, kad se plusevi i minusi zbroje, 'Poslednji strelac' korektan je izdanak žanrovskog filmovanja na ovim prostorima. ■

'Pjesnikovo poslanje jest da neprestano ruje'

tjevnijih suvremenih poslova: kako vi na to gledate?

To je rad na svakodnevnoj komunikaciji, neprestanom iskušavanju protočnosti komunikacijskih kanala, iskušavanju različitih strategija i trikova, oslušivanja što oni žele, osjećaju i mogu kako bih mogao korigirati i prilagoditi to što im pokušavam izručiti. U doba pametnih telefona

i sparuju se s antidnevničkim bilješkama na tragu tekstova u 'Babaniji'. Zanima me u kojoj je mjeri nešto neopisivo riječima, a radije se kao takvo neopisivo predaje vizualnom govoru. U toj budućoj hibridnoj knjizi zanima me upravo taj suodnos, međuigra slike i teksta, čime sam se svojedobno bavio i u knjizi 'Iskopano' (2012.), no to je bila jedna posvema drugačija priča. ■

PREPORUKE: MUZIKA

Adrienne Lenker:
Bright Future

(4AD)

ADRIANNE LENKER se radom u Big Thief profilirala kao jedan od naj-snažnijih kantautorskih glasova suvremenog folka i indie rocka. Njeni dosadašnji solo albumi u pravilu su predstavljali svojevrsni poligon testiranja materijala za rad u matičnom bendu, no 'Bright Future', unatoč odsutnosti bubnjeva, djeluje kao potpuno formirano i samosvojno ostvarenje. Specifičan glas i tekstualni pristup čine stil trenutno prepoznatljivim, samo možda još intimističkim i ranjivim. Lenker piše pjesme koje na prvu djeluju staromodno i rustikalno, no njen specifični autorski glas istodobno je usmjeren nekom drugačijem, emotivno otvorenijem svijetu kakav je zasad teško zamisliv. Dobar dio suvremenog folka svodi se na pokušaje repliciranja zamišljene prošlosti, no Lenker pjesme ne koncipira kao ode nekom boljem vremenu. Ona koristi idiome američke tradicije da prenese vlastito iskustvo, ponekad se služeći iznimno specifičnim detaljima, a ponekad se posve prepuštajući apstrakciji. Uvodna 'Real House' najbolji je primjer takvog pristupa. Prepuna evokativnih dječjih slika i strahova, pjesma je primjer struje svijesti koja nije tu

kantautora čija je opora, mračna glazba na prvi pogled dijametralno suprotna od ovog novog otvorenog, afirmativnog zvuka. 'Tiger's Blood' nastavlja zreli, trijezni period prethodnika, a pjesme poput sjajnog himničnog prvog singla 'Right Back to It' nikad ne upadaju u zamku jezika samopomoći, iznimno popularnog u suvremenom popu. Crutchfield i njeni glavni suradnici na albumu, producent BRAD COOK i gitarist MJ LENDERMAN, u najboljoj pripovjedačkoj country tradiciji kreiraju pjesme pre-

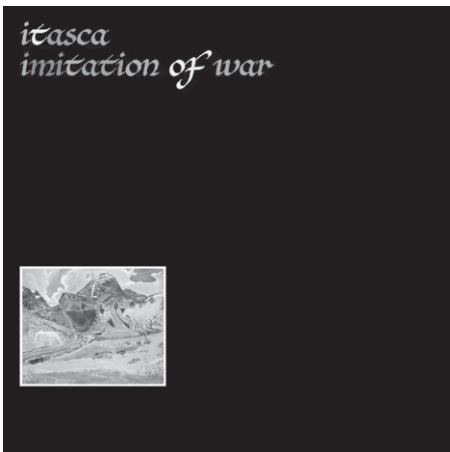

pune patosa, ali i životnih, uvjerljivih likova i situacija, daleko od frazeologije motivacijskih poruka s društvenih mreža.

Itasca: *Imitation of War*

(Paradise of Bachelors)

KYLA COHEN, odnosno ITASCA, na 'Imitation of War' ponajprije se pak oslanja na specifični sanjivi i paučinasti gitarski ton koji se strpljivo i uporno veže na minimalističku, hipnotičku ritam sekciju. Cohen se u svom sviranju i pjevanju oslanja na niz sporogorećih, POMALO EZOTERIČNIH TRADICIJA GITARSKJE GLAZBE. U strukturama pjesmama mogu se naći tragovi JONI MITCHELL, čiji nekonvencionalni pristup kompozicijama i dalje predstavlja nepresušan izvor inspiracije mladim kantautorima i kantautoricama. Vokalno se osjeća utjecaj sedirajućih dream pop i alt country pjevačica poput MARGO TIMMINS iz Cowboy Junkies ili HOPE SANDOVAL iz Mazzy Star, dok u gitarskom smislu crpi iz me-

lodičnog, čistog i cikličnog stila u rasponu od The Grateful Dead preko Television do Wilca. Navedenom zvučnom tapiserijom Cohen barata suvereno i samosvojno, oslanjajući se na atmosferu kao glavni mamac pjesama. Zbog navedenih odlika, za razliku od dvaju prije spomenutih albuma koji postaju bolji što ih se pažljivije i pozornije sluša, 'Imitation of War' podjednako dobro funkcionira i pri aktivnom i pri pasivnom slušanju.

■ Karlo Rafaneli

MONIKA HERCEG

Književnost koja me zanima
dotiče i pomiče

Ovih je dana objavljeno da ste za svoju drugu zbirku 'Lovostaj.', odnosno njeno poljsko izdanje, dobili bijenalnu nagradu Europski pjesnik slobode. Koliko je za vas važno to priznanje iz perspektive europske, pa i šire društvene i političke situacije?

Činjenica je da u Europi postoji svega nekoliko prestižnih i velikih nagrada. Samim time, one pozicioniraju našu književnost na europske i svjetske pozicije, primjerice nagrada Angelus koju je dobio MILJENKO JERGOVIĆ, ili Internationaler Literaturpreis koju je dobila IVANA SAJKO. Naravno, meni je bitno otvoreno govoriti o bitnome, a to je uvijek feminizam, uvijek antifašizam, uvijek suosjećanje. 'Lovostaj.' je knjiga koja bez potrebe da se sviđi govori o onome što sam ja osjetila kao naše tumore. Feministička je, ona je krik, ona je ljutnja, ona je bijes koji sam imala potrebu prepisati iz sebe, u nastojanju da poeziju pokažem i kao mogućnost otpora prema onom što se događa. Ne utvaram si da sam pjesnikinja ičije slobode, ali duboko vjerujem da jesam slobodna pjesnikinja i da je o toj slobodi nužno govoriti. Kao i o onima koji su je za nas izborili i koji se još uvijek bore.

Uspješnost recepcije neizbježno ovisi o uspješnosti prijevoda – u ovom slučaju, za to je zaslužna Aleksandra Wojtaszek. Kako teče proces prijenosa u kojem su jezične i političke nijanse nabijene neuobičajenom težinom?

ALEKSANDRI bespogovorno vjerujem kao čitateljici, ali i spisateljici. Znam da je za prevoditelje bitno da svoj jezik poznaju bolje od onoga s kojega prevode, a u Aleksandrinom slučaju znam koliko je pažljiva s riječima. Tako da je proces bio ugodan, brzo bismo riješile sve nedoumice, a kako je Aleksandra i sama gorljiva feministkinja, a Poljska je u mnogočemu slična Hrvatskoj, nismo imali poteškoća. Problem koji nas obje muči prevodile smo u njen jezik, i taj je problem sve veći: stalni femicidi su naša stvarnost,

Foto: Sandra
Šimunović/PIXSELL

sustav štiti nasilnike, abortus nije dostupan, a u Poljskoj je i zabranjen. A to je isti jezik gorljive želje da se stvari mijenjaju nabolje, od prava žena, do oslobođenja Gaze. Taj jezik je univerzalan.

Od izvornog izdanja 'Lovostaja.' prošlo je pet godina, a teme koje ste njime adresirali postaju samo sve radikaliziranije. Gdje prepoznajete, makar u rezervatu ovdašnjeg pjesništva, prostore nade i otpora?

Uvijek i vazda u nježnosti i borbi. Moramo biti glasni. Poezija je meni glas otpora, ali i povjerenja u ono ranjivo u nama koje je najvažnije. Ono što me veseli jest knjiga NIKOLE ŠERVENTIĆA 'Popis stvarnih stvari', koja uskoro izlazi kao rezultat nagrade Prvi prozak na vrh jezika. Mislim da je Nikola, poput ALENA BRLEKA, našao način da nježnost pokaže kao nužan jezik svijeta. A za mene su to bitna mjesta; radikalna nježnost i odupiranje onome što je mrak. Možemo reći da su riječi svrha sama sebi, ali moram priznati da me takva banalna rješenja ne zanimaju. Književnost koja me zanima dotiče i pomiče.

■ Lujo Parežanin

Waxahatchee:
Tiger's Blood

(Anti)

NAKON desetak godina ogoljelog minimalističkog indie rocka, prvi samostalni album KATIE CRUTCHFIELD, poznatije kao WAXAHATCHEE, od hvaljenog 'Saint Cloud' iz 2020. godine nastavlja prijelaz u raskošni, čvrsto definirani country rock. Nekadašnju isposničku zvučnu sliku naslojenu na lo-fi estetiku devedesetih zamijenilo je otvoreno pozivanje na majstore provincijske epike poput LUCINDE WILLIAMS ili TOMA PETTYJA. Na ranim albumima Crutchfield je često posezala za podjednako brutalnim opisima autodestrukcije i ovisnosti pa ne čudi da u intervjuima često kao uzore navodi JASONA MOLINU i TOWNESA VAN ZANDTA, dvojicu

KVADRAT

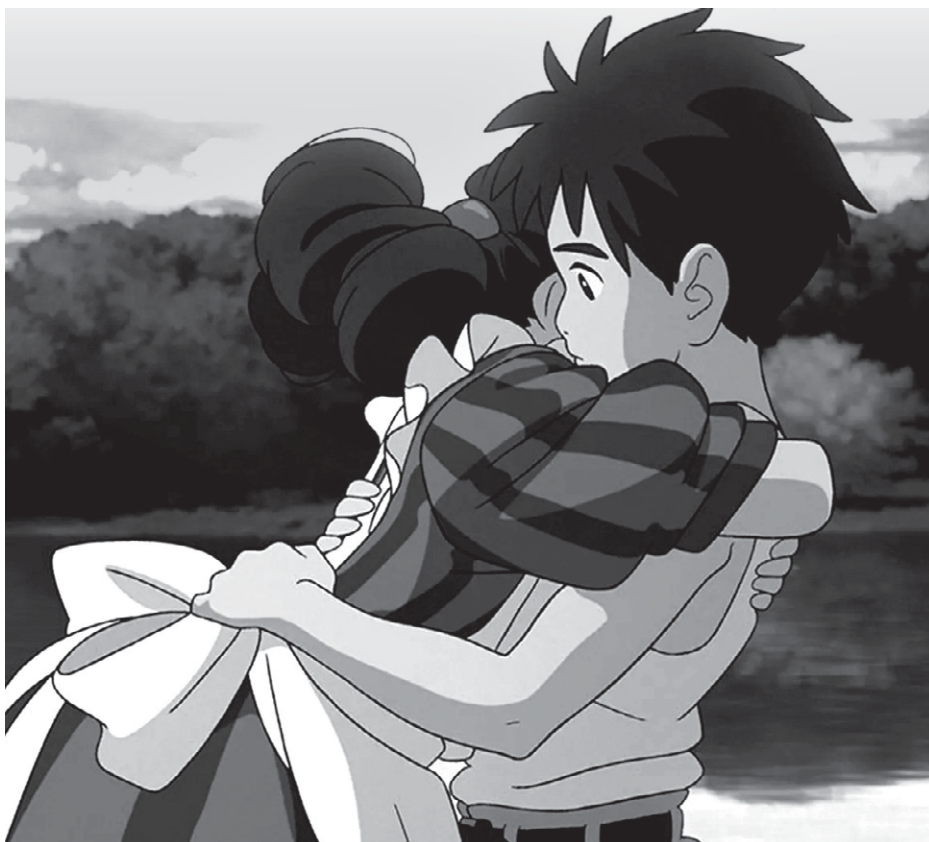

U 99. godini preminula je VERA HORVAT-PINTARIĆ, jedna od naših najznačajnijih povjesničarki i teoretičarki umjetnosti. Svoju je struku između ostalog obilježila kao autorka brojnih studija i monografija, nastavnica na zagrebačkom Odsjeku za povijest umjetnosti te autorka obrazovnih emisija na RTV Zagreb posvećenih vizualnim umjetnostima.

■ L.P.

Odlazak vodeće stručnjakinje za modernu umjetnost (Foto: Petar Glebov/PIXSELL)

Tornjevi od mašte

'Dječak i čaplja' možda i nije idealna pristupna točka za otkrivanje bilo Miyazakija bilo animea uopće. No Ghiblijeva čarolija vjerojatno je dovoljno moćna, pogotovo uz logistiku velikoga platna, da raspiri i maštu gledateljstva manje vičnoga mediju ili autoru

ZAGREBAČKA premijera 'Dječaka i čaplje', novog i navodno posljednjega, oproštajnog animiranog filma HAYAO MIYAZAKIJA, okupila je brojnu i raznovrsnu publiku. Naime, u krcatoj Kinoteći bilo je moguće susresti nesvakidašnju mješavinu zoomerskih naraštaja, čije odijevanje i govor sugeriraju prislanje odnos s kulturom animea i mange, filmofilki i filmofila različitih fela i generacija, stalnih posjetilaca i

posjetiteljki Kinoteke, kao i takozvane šire publike, koju je bez sumnje privukao i Oscar za najbolji dugometražni animirani film dodijeljen 'Dječaku i čaplji' tri večeri ranije. Velikom zanimanju je zacijelo doprinijela i činjenica da anime na repertoaru kina u Hrvatskoj i dalje predstavlja ekscen – premda bi se sa smjenom generacija i to moglo početi mijenjati.

I sam Miyazaki i njegova kuća Studio Ghibli, zauzimaju, kao autor i brend, pomalo

'Dječak i čaplja'
– Miyazakijev oproštaj?

ambivalentnu poziciju. Ova imena odavno su se ustalila kao sinonim za visokoparni (autorski, 'ozbiljni') anime; referenca na Miyazakija & Ghibli signal je kojim se ukazuje na kulturni kapital, prepoznatljiv i na našim prostorima. Činjenica da su, opet, Ghiblijeve produkcije poput 'Princeze Mononoke' (1997.) ili 'Avanture male Chihiro' (2001.) cirkulirale u službeno distribuciji u Hrvatskoj (posebno, rekao bih, u VHS mediju) i prije prodora anime kulture koji je internet omogućio, nije im odmogla na putu do takvog statusa. S druge strane, anime ipak ostaje obilježen (da ne kažemo stigmatiziran) kao rubna, decidirano 'neudomaćena' forma, ponikla u bizarnom i egzotičnom mentalitetu, a koja na naše prostore k tomu uglavnom i stiže okolnim putem, posredstvom zapada. Otud Miyazaki u našem perifernom kontekstu figurira kao mikroskopski otočić elitne kulture u *niche* polju, od čijeg istraživanja većina filmofila i seriofila i dalje zazire.

'Dječak i čaplja' dolazi nakon Miyazakijeve desetogodišnje pauze na dugometražnom planu, koju je on već bio proglasio za mirovinu. Osamdesettrogodišnji redatelj uspio je održati marketinške aktivnosti na minimumu sve do izlaska filma, što je novom projektu podarilo auru misterije i rasplamsalo spekulacije i teorije. Sedam godina rada na 'Dječaku i čaplji' rezultiralo je jednim od najskupljih filmova ikad snimljenih u Japanu, ali i ogromnim uspjehom kod publike i kritike. Sâm naslov filma preuzet je iz engleske verzije, dok onaj izvorni glasi 'Kimitachi wa dō ikiru ka?' – 'A kako vi živite?' ili 'A kako ćete živjeti?' – prema romanu GENZABURA YOSHINA iz 1937., klasiku omladinske književnosti s kojim film inače dijeli tek najšire tematsko-motivske preokupacije.

'Dječak i čaplja' smješten je u doba Drogoga svjetskog rata/Rata na Pacifiku, a prati jedanaestogodišnjeg Mahita, čija majka pogiba u požaru. Mahitov otac, dobrostojeći vlasnik tvornice municije, ženi njezinu sestru Natsuko, a nakon što ova zatrudni, šalje nju i Mahita da se od ratnih razaranja sklone na obiteljski posjed, koji je nekada pripadao Mahitovom praujaku, čuvenom arhitektu. Međutim, Mahita lokalna djeca maltretiraju, oca često nema kod kuće, a spram svoje tetke-maćehe osjeća distancu; prepušten sebi, on istražuje imanje i okolnu prirodu, a ubrzo mu pažnju zaokuplja nesvakidašnja, neuhvatljiva siva čaplja, koja spominje, ili se njemu privida da spominje, Mahitovu majku. U pokušajima da uhvati čaplju i natjera je da mu objasni što se događa, dječak otkriva zamandaljeni i zrasli toranj koji je njegov praujak dao sagraditi u nekom zabačenom kutku imanja. Nakon što Natsuko jednog dana tajanstveno nestane, Mahito je odlučio potražiti u tornju – i na tom mjestu počinje njegova pustolovina u *fantasy* svijetu naseljenom, među ostalim, čarobnicama-pirokinečarkama, piratima, pelikanima koji se hrane dušama nerođenih te kanibalski nastrojenim inteligentnim papigama.

I iz tako skiciranog opisa moguće je zaključiti da 'Dječak i čaplja' okuplja niz tema i motiva karakterističnih za Miyazakijev opus i Ghiblijeve produkcije, ali i za popularni, masproducirani anime i manga. Primjerice, u pripovjednom prosedeu koji junaka iz 'našeg' svijeta katapultira u paralelnu dimenziju u kojoj on dobiva priliku živjeti epsku pustolovinu kakvu mu sumorna ovozemaljska egzistencija nikad ne bi priuštila, možemo prepoznati jasan odjek žanra poznatog kao *isekai* (doslovno 'drugi svijet'), notornog po hiperprodukciji i ugađanju najnižim fanovskim strastima. S druge strane, ideja tajanstvenoga magijskog

svijeta koji živi i raste na rubu svakodnevnog života, vrlo je prominentan koncept u dosadašnjem Miyazakijevom opusu – osim 'Chihiro', najpoznatiji je primjer 'Moj susjed Totoro' (1988.), a tu je i recentniji 'Ponyo na litici kraj mora' (2008.) – ali i u japanskoj kulturi i folkloru, neiscrpnom tematsko-motivskom vrelu za anime. 'Dječaka i čaplju' u tom je smislu moguće gledati u ključu isekaija, ali i kao razvijanje i nadogradnju jednog sasvim osobnog autorskog repertoara tema i motiva.

Zauzvrat, Miyazakijevo kontinuirano zanimanje za obiteljske odnose ponešto se ističe u krajoliku animea. Premda je sazrijevanje i preuzimanje odgovornosti možda i najpopularnija anime tema uopće – do te mjere da jedan od njegovih ključnih narativnih oblika jest upravo Bildung-pripovijest – obitelj je tek sporadično pozornica na koju je takav proces postavljen (za razliku od škole, kojom je medij trajno fasciniran). Miyazaki pak obitelji pridaje iznimno važno mjesto, a u 'Dječaku i čaplji' to možda i najviše dolazi do izražaja: potraga za majkom, ambivalentan odnos s figurom tetke-maćehe, kao i nedefinirani odnos s uglavnom odsutnim ocem podjednako tvore okvir Mahitove pustolovine. Štoviše, film kao da otvoreno zaziva psihoanalitičku interpretaciju koja će u dječakovim putešestvijama u fantastičnoj dimenziji otkriti projekciju obiteljskih odnosa kojima je okružen te načinâ na koji se oni prelamaju u njegovoj prepubertetskoj psihi.

'Dječak i čaplja' još jednom demonstrira bogatstvo Ghiblijevog crteža i boje, kao i Miyazakijeve režije. Scene prirode, antropomorfnih životinja i fantastičnih stvorenja, uključujući i sekvence leta koje predstavljaju njegov svojevrsni režiserski potpis, standardno su impozantne – no vrijedi istaknuti i pažnju koju film poklanja ljudskim likovima. Mahito, njegov otac, tetka Natsuko, kao i vremesna posluga koja održava imanje, daleko su od stereotipa i arhetipova na koje se čak i kvalitetan anime nerijetko oslanja u izgradnji likova (makar i s namjerom da ih subvertira): oni su, kako na vizualnom planu tako i u pogledu karakterizacije, nesavršena ljudska bića, koja nam kao takva daju želju da ih gledamo i pratimo. To posebno vrijedi za likove služavki i slugu, jer je repertoar prikazivanja starijih osoba u animeu naročito tanak, tj. najčešće se svodi – i vizualno i u smislu karakterizacije – na nekoliko šablona. Valja istaknuti i lik oca, krupnog industrijalca i ratnog profitera od kojeg bi bilo lako i zahvalno načiniti *go-to* negativca, dok ga Miyazaki posve kontraintuitivno daje kao toplog i simpatičnog lika. Istina, kao što je nekoliko autorica već primijetilo, druga polovica filma donosi i osjetan pad kvalitete vizualija, osobito po pitanju animacije – što ne znači da i ostatak ne izgleda vrlo dobro, samo da ne prati visoke standarde koji prvih sat vremena filma postavlja.

S druge strane, ključni dio pripovijesti oslanja se na skokovitu, eliptičnu naraciju, koja zahtijeva uvježbanije gledateljstvo. Doda li tome uronjenost filma u imaginarij japanskoga folkloru, kao i bogati autoreferencijalni sloj koji razvija – cijela pripovijest ispostavlja se kao svojevrsna parabola o stvaranju, i njegovoj cikličkoj naravi – možemo reći da 'Dječak i čaplja' možda i nije idealna pristupna točka za otkrivanje bilo Miyazakija bilo animea uopće. Međutim, Ghiblijeva čarolija vjerojatno je dovoljno moćna, pogotovo uz logistiku velikoga platna, da raspiri i maštu gledateljstva manje vičnoga mediju ili autoru. Na koncu, savjet koji se u klimaksu filma, dok se cijeli svijetovi raspadaju, pojavljuje kao metafilska opaska o autorstvu, možemo primijeniti i s druge strane platna: 'Sagrađi si vlastiti toranj!' ■

TV RAŠETANJE

Pokretač otpora

PIŠE Boris Rašeta

Ne znamo za Treću republiku, ali Treći je za nas i dalje prvi. Prošlog vikenda urednici su nas obradovali ciklusom filmova Jean-Pierrea Melvillea. Kao Židov postao je član pokreta otpora i poslije rata nije spominjao svoju gerilsku prošlost, ali je zato snimio 'Vojsku u sjeni', koja govori o ilegalcima koji se bore protiv Hitlera i Pétaina

Otvoreno, HRT,
19. ožujka, 21:59

NAKON dulje stanke sa zanimanjem smo pratili Otvoreno, koje je vodila Zrinka Grančarić. Gosti, DAMIR JUGO, dekan Edward Bernays Visoke škole za komunikacijski management, JERKO TROGRLIĆ, komunikacijski stručnjak i ŽARKO PUHOVSKI kojega ne treba posebno predstavljati, na kraju dana analizirali su novo dijeljenje karata – početak disolucije lijeve opozicije – pa došli do vrijednih zaključaka koje telegrafski prenosimo. Damir Jugo procijenio je kako odlazak Fokusa i IDS-a iz koalicije za nju nije gubitak. 'Oni bi ovako i onako išli u tri bloka – IDS, SDP i Možemo. Radnička fronta nema takav rejting koji bi mogao značajno doprinijeti toj koaliciji kao ni Fokus. To su stranke koje više traže svoj prostor na listama i koje će bez prisutnosti na nekoj jačoj listi teško ostvariti neki značajan rezultat', zaključio je. Čini se da je Fokus propucao vlastito koljeno. Puhovski je kazao da u širokim slojevima vlada osjećaj dubokog nezadovoljstva, 'pa čak i očaja'. 'To oporba i MILANOVIĆ histeriziraju', dodao je, 'ali oni histeriziraju nešto što objektivno postoji. O tome treba govoriti, a nitko ne govori. Govori se, međutim, o ustavnim pravilima za koje velik broj ljudi nema nikakvog interesa. Sve će se svesti na laičku varijantu iz biblijske tradicije – ne spominji ime Gospodnje uzalud.' 'Za koaliciju ne znamo tko je nositelj liste, tko su ljudi na listama i na kraju koji su programi', rekao je Trogrlić, dodajući da su jedino Most i Možemo izašli s programskim smjernicama. Bilo bi zanimljivo čuti odgovor na pitanje hoće li ovi izbori biti plebiscit o PLENKOVIĆU ili o Milanoviću, koji je, zasad, svima ukrao šou.

Dnevnik, HRT,
22. ožujka, 19:00

UZAGREBU je otvorena Kuća karikature Oto Reisinger, pa možemo reći da su karikature s Markova trga dobile ozbiljnu konkurenciju u susjedstvu. REISINGER ih je za života napravio više od 50 tisuća! Desetljećima je svojim šarmantnim slikarijama uveseljavao čitatelje Vjesnika. 'Oto je bio najbolji karikaturist na svijetu', rekao je jedan oduševljeni posjetitelj novinarki MAJI NJIRJAK.

Bila bi to lijepa vijest za zemlju da su Vlada ili Grad pomogli taj pothvat, ali nisu. 'Nismo dobili pomoć od državnih i gradskih institucija, već smo privatnom inicijativom zakupili trošnu kuću koja je postala još trošnija nakon potresa. Renovacija je potrajala, ali rezultat je na kraju odličan', kazao je sin pokojnog umjetnika, MARKO REISINGER. 'To je nešto što grad i državu nije koštalo ništa, ali je obogatilo kulturnu i turističku scenu, s obzirom na to da se Reisingera pratilo u Njemačkoj, Švicarskoj, Nizozemskoj i Velikoj Britaniji, a taj se građanski tip humora i dalje može razumjeti. To je sadržaj kakav Zagreb dosad nije imao i ispunjava prazninu za koju očito ima puno interesa', rekao je FRANO DULIBIĆ, autor postava. Zaprepašujuće je kako Hrvatska ne zna iskoristiti, monetizirati svoju likovnu baštinu, industrija djela

Lino Ventura u Melvilleovoj
'Vojski u sjeni' (Foto:
Screenshot/HRT)

koja počivaju na KLIMTU ili MUCHI u Beču i Pragu ostvaruje stotine milijuna eura profita na reprodukcijama i suvenirima, a mi – ništa. Ni LIPOVAC, koji bi mogao biti zaštitni znak Splita poput DALIJA u Barceloni, ni BAKIĆ, ni MURTIĆ nisu iskorišteni, tek pomalo naivci. Obitelj Reisinger opet se narugala vlastima, ovoga puta trajno.

N1 studio uživo,
23. ožujka, 10:00

MOŽEMO i SDP neće ići ni u kakve predizborne koalicije, ni točkaste ni netočkaste, a profesor Ivan Rimac s Pravnog fakulteta u Zagrebu smatra da takav nastup odgovara i jednima i drugima jer omogućuje čvršći i profiliraniji nastup. Možemo sada može oplesti po Milanoviću – račun bi mogao biti ispostavljen kasnije – a obje stranke imaju različitu publiku, kojoj se mogu obraćati bez sustezanja zbog koalicijskih dogovora. 'Imaju otvorenu priliku definirati svoju kampanju koja je uglavnom bila drugačija po porukama i nastupima od uobičajenih stranaka dosad. Oni time mogu očuvati svoj identitet među glasačima i mogu ići prema onoj skupini kojoj su bliži, a to su relativno mladi glasači. To je teška skupina za osvojiti jer mladi relativno slabo prate politiku, a pogotovo ne znaju povijest političkih odnosa u zemlji, no oni (Možemo) su u nekoliko navrata uspjeli adekvatno artikulirati probleme mlade populacije', kazao je Rimac.

Na Novokmetovo pitanje je li moguća lijevoliberalna vladajuća koalicija, kakvu priželjkuje Sandra Benčić, dakle ne dvotrećinska, nego ona sa 76 ruku, Rimac je odgovorio da je moguća. 'Takva koalicija ima mogućnost sudeći prema zadnjim anketama, iako kažem da one ne mogu slijediti brzinu promjena koje se događaju ovih dana. No takva koalicija neće moći provesti ključne reforme. Ako je to program Zorana Milanovića za 'Treću republiku', onda će ta koalicija morati biti šira', rekao je Rimac.

Filmski maraton
– Jean-Pierre
Melville, 23. ožujka,
18:21

NE znamo za Treću republiku, ali Treći je za nas i dalje prvi. Prošlog vikenda urednici su nas obradovali ciklusom filmova JEAN-PIERREA MELVILLEA. Taj je veliki režiser rođen kao JEAN-PIERRE GRUMBACH. Kao Židov je postao član pokreta otpora u Drugom svjetskom ratu, pa uzeo pseudonim Melville, prema piscu kojega je obožavao, HERMANU MELVILLEU, a kad je rat završio, pseudonim je zadržao kao ime. Nikad poslije rata nije spominjao svoju gerilsku, ilegalnu prošlost, smatrao je to nepristojnim. No zato je snimio veliki film, 'Vojska u sjeni', koji govori o ilegalcima koji se bore protiv HITLERA i PÉTAINA. Nisu to 'Otpisani' – to je brutalan, trodimenzionalan film u kojemu vidimo sve dileme pripadnika otpora, a vjerojatno najživlja je scena kad trojica otporaša dovode izdajnika u kuću u kojoj ga trebaju likvidirati, ali su zidovi tanki pa bi se pucanj čuo. Potom diskutiraju hoće li ga zaklati ili udaviti... Ništa manje nije napeta ni scena u kojoj otporaš mora prvi put iskočiti iz aviona, u francusku mrklu noć. Strah i jeza osjete se s obje strane ekrana, tako je to Melville dobro režirao. Živorad TOMIĆ ispričao je zanimljivu anegdotu: kad je Melville poslije rata htio otići u Ameriku snimati, imigrantska služba postavila mu je dva pitanja – ima li prijatelja među komunistima i među homoseksualcima. Kad je to čuo, zauvijek je prekrizio tu domovinu slabode i ljudskih prava. Osim 'Vojske u sjeni', vidjeli smo 'Kockara Boba' i 'Crveni krug', legendarni krimić s Alainom Delonom. Da je bolje, ne bi valjalo! ■

366

12

7

24